MŪSŲ TAUTOSAKA

VII

Red. prof. Krėvė Mickevičius

Hum. m. fak. Tautosakos Komisijos leidinys

Kaunas — — — — — — — 1933 metai

Zenonas Slavinas

MŪSŲ TAUTOSAKA

VII

Red. prof. Krėvė Mickevičius

Hum. m. fak. Tautosakos Komisijos leidinys

Kaunas — — — — — — — 1933 metai

Akc. „Spindulio“ B-vės spaustuvė

V. Krėvė Mickevičius

Mūsų paukščiai liaudies padavimuose.

Lakštingala.

I.

Seniai, labai seniai, gal mūsų krašte, gal kur kitur, gyveno savo dvare labai turtingas ponas. Jis turėjo vieną vienintelę dukterį, tokią gražią, tokią skaisčią ir malonią, jog kiekvienas, kuris ją pamatydavo, tuoj pamildavo ir jos nebematydamas nebegalėdavo gyventi.

Kai ji buvo dar labai maža, mirė jai motina, pasiliko tas ponas vien tik su savo maža dukryte: nebeturėjo daugiau nei vaikų, nei giminių, nei artimų sau žmonių. O kadangi turtai buvo dideli, dvarai jo buvo platūs, o dukrytė buvo tik viena, lepino ją, kiek tik galėdamas, ir pataikavo kiekvienam jos norui. Ir patsai gyveno labai triukšmingai, nes norėjo, kad jo dukrytė nenuobodžiautų. Kas vieną dieną pokyliai, kas vieną dieną pasilinksminimai, dieną ir naktį stalai buvo užversti valgiais ir apstatyti gėrimais, ir kiekvienas, kada tik panori, galėdavo gerti ir valgyti, kas jam patikdavo. Dieną ir naktį skambėjo dvare dainos, muzikos, nuo anksto ryto iki vėlyvos nakties šokdavo jaunimas, susirinkęs iš visų kraštų.

Linksmai gyveno ponas, nenuobodžiavo, linksma buvo ir jo dukrytei, kuri beaugdama kas viena diena vis grožėjo, vis labiau savo grožiu jaunus bernelius žavėjo.

Iš tolimųjų ir artimesniųjų kraštų suvažiuodavo to pono dvaran paviešnagėti, pasisvečiuoti, linksmai pagyventi dideli ponai, kunigaikščiai ir net galingieji karaliūnai.

Gal ne tiek juos visus viliojo puikūs pono dvarai, linksmas juose gyvenimas, pokyliai ir šokiai, kiek graži jo duktė, kuri jau buvo pagarsėjusi visam pasauly, net tolimiausiuose kraštuose.

Visi jaunieji berneliai, kurie atsilankydavo pono dvare, kai tik pamatydavo pono gražią dukrelę, pamildavo ją visa savo širdimi, viso-

mis savo jėgomis, visa savo siela. Bet graži mergelė su visais meiliai kalbėdavo, bet niekam meilės nežadėdavo, o kuris imdavo karštai apie savo jausmus jai kalbėti, jos meilės žodžių reikalauti, nusigręždavo, nutildavo ir daugiau su tuo nebekalbėdavo.

Daugel jai piršdavosi jaunųjų bernelių — turtingų ponų ir garsių kunigaikščių sūnelių. Bet labiausiai piršosi, labiausiai ją pamilo to krašto karaliūnas. Tik mergelė nė už vieno tekėti dar nenorėjo.

Džiaugėsi senas tėvas, kad jo duktė, kurią jis labai mylėjo, dar nenori tekėti, nenori apleisti jo dvarą, palikti jį vieną seną. Džiaugėsi ir ramino nusiminusius bernelius.

— Palaukite, berneliai! Dar jauna mano dukrelė ir todel meilės pajusti savo jaunoje širdelėje nepajuto. Palaukite, tepasiūgės, tada ir meilės jausmus supras ir vieną jūsų pamils visam savo amželiui. O kurį pamils, už to tekėti leisiu, tą savo žentu, savo sūneliu pavadinsiu.

Bet slinko dienos, bėgo metai, o jauna mergelė vis tekėti nenorėjo nei už pono, nei už kunigaikščio, nei už to krašto galingo karaliūno.

Tada ėmė jau ir senas tėvas nerimauti.

— Klausyk, dukrele! — kalbėjo jai tėvas: — tu juk žinai, kad kiekviena mergaitė tam gema, tam auga, kad suaugus už vyro nutekėtų, vaikus pagimdytų, išaugintų. Tau jau sukako metai, kad ir tu jau turi tekėti. Pasirink sau iš gausių bernelių, kurie dabar mano dvare vieši, vieną.

— Nenoriu aš dar tekėti, tėvuli, tavęs seno nenoriu vieno palikti! — atsakė ji tėvui. — Nenoriu, kad tu vienas senatvėje liūdėtai.

— Džiaugiuosi aš, senas, tavo kalbą girdėdamas! Džiaugiuosi, kad tu mane tiek myli, jog net tekėti nenori, bet tik mane vieno nepalikus šituose aukštuose rūmuose liūdėti. Tik, dukrele, aš esu jau senas ir greitai baigsiu savo gyvenimo dienas, ir tu privalai ne manęs daboti, bet savo laime susirūpinti. Kai liksi viena be brolių, be giminių, nuskriaus tada tave žmonės, kai vyro neturėsi, kuris tave globotų, nuo piktų žmonių gintų.

— Neįkalbinėk, tėvuli, aš vistiek dar netekėsiu. O kas bus toliau, vėliau pamatysim.

— Nejaugi nė vienas tų, kurie dabar mano dvare vieši, tavo širdelei nepatiko, nei vieno jų tavo širdelė dar nepamilo? — paklausė tėvas.

— Ne, tėveli senas, tėveli mielasis, nei vienas tų, kurie dabar tavo dvare vieši, man nepatiko, nei vieno jų mano širdis nepamilo.

Dienos slinko, metai bėgo, seno ponas, pyko jauni berneliai, kad pono graži dukrelė vis į juos žiūrėti nenorėjo, nei su vienu jų meilių

žodelių nekalbėjo. Susimąstė ir patsai ponas, ir vieną dieną, kai daugel buvo pono dvaran iš visų kraštų, tolimųjų ir artimųjų, suvažiavusių jaunųjų bernelių: garsių ir turtingų ponų, išdidžių kunigaikščių sūnelių, ir net patsai to krašto karaliūnas buvo atvykęs, nutarė ponas priversti savo dukrą pasirinkti vieną jų sau vyru.

Kadangi jie visi buvo jauni ir gražūs, visi buvo garsių, turtingų tėvų sūneliai, visi lygiai senam ponui patiko, visus jis lygiai mėgo, ir jie visi lygiai buvo pamilę jo dukrelę, kurį sau žentu pasirinkti, senas ponas nenumanė. Todel nutarė paliepti dukrelei, kad ji pati pasirinktų tą, kuris visų labiausia patiko josios širdelei.

Kai visi berneliai suėjo, susirinko jo rūmuose, paėmė ponas savo dukterį už baltos rankos ir sako prie visų susirinkusių:

— Kadangi aš esu senas ir netrukus turiu mirti, o tavęs vienos, be vyro, be globėjo, aš nenoriu palikti šiam pasauly, šiandien ar ryt turi sau iš viso jaunimo vieną pasirinkti, kurį aš ženteliu, savo mylimu sūneliu pavadinsiu.

— Gerai, tėveli, — sako jauna mergelė: — aš iki ryt dienos pasirinksiu ir kurį pasirinksiu, tau jį prie visų čia susirinkusių parodysiu. Bet žiūrėk, savo žodžio atgal neimk: ar jis tau patiks, ar nepatiks, turėsi jį savo mylimu sūneliu pavadinti, savo žentu pripažinti.

Tėvas, nieko blogo nemanydamas, žodį davė, tvirtai pažadėjo, kad neatsiims atgal, ką yra pasakęs: tą, kurį pasirinks, jis savo mylimu sūneliu pavadins, savo žentu pripažins, vistiek, kuris jis bebūtų.

Visą naktį suvažiavę jauni berneliai nemigo, akių nesumerkė: kiekvienas jų tikėjosi, kiekvienas jų svajojo, kad jį, ne kurį kitą, graži mergelė sau pasirinks. Vienas manė — todel, kad jis visų gražiausias, kitas manė — todel, kad jis visų turtingiausias. Bet visų labiausiai buvo įsitikinęs to krašto išdidus karaliūnas, nes nei turtais, nei garsia gimine nė vienas su juo susilygint negalėjo...

Gyveno pono dvare sodininkas, kuris turėjo jauną sūnų ir pramokė jį to, ką patsai žinojo: gėles auginti, sodus dabinti, medžius saugoti, globoti, kad jie nedžiūtų, visados žaliuotų. Mėgo jaunas sodininkas savo darbą: dieną ir naktį jis sode dirbo, aplink gėlių krūmus knaisiojosi; darbą bedirbdamas skambias daineles dainavo savo visų širdis žavinčiu balseliu.

Vieną kartą, kitą sutiko sode jį graži pono duktė, vieną kitą kartą su juo pakalbėjo, dainelių jo paklausė — patiko jai bernelis, pamėgo jai skambios jo dainelės. Ir kai, būdavo, širdis jos liūdėsiu patvinksta, kada pati nežinodama ko pasiilgsta, liepia pašaukti jauną sodininką,

paprašo padainuoti — dainuoja jaunas sodininkas per kiaurą naktelę, o jauna pono duktė klausosi, ilgisi, svajoja.

Ant rytojaus, kai su kitais berneliais kalba, jų žodžių negirdi: ausyse vis dar skamba sodininko dainos, sieloje aidėja jo švelnus balsas.

Juo toliau, juo vis dažniau tamsiais vakarais, šviesiomis mėnesienos naktimis kvietė pas save jauną sodininką ir klausė jo skambių, širdį žavinančių, ilgėsį gimdančių dainų.

Ir pamilo jauna mergelė sodininką, bet kad pamilo, niekas nežinojo, niekam neprasitarė nė vienu žodeliu.

Ir dabar, kai visas dvaran sujojęs, suvažiavęs jaunimas aukštón menėn susirinko, už baltų skobnių ant ąžuolinių suolų susėdo, jaunos mergelės belaukdami, liepė ji pakviesti jauną sodininką, paėmė jį už rankos ir nusivedė aukštón menėn.

— Štai, tėvuli, — prabilo mergelė įnėjusi: — aš šitą bernelį seniai jau esu pamilusi, seniai jį sau pasirinkusi. Nors jis ne garsaus tėvo sūnelis, bet paprastas kaimo bernelis, turi tu man savo žodį ištesėti, jį savo mylimu sūneliu pavadinti, savo žentu pripažinti!...

Baisiai nusiminė senas tėvas. Ne tokio jis žento norėjo, ne tokio laukė. Bet žodis duotas kad ir svetimam, reikia ištesėti, o čia mylimai dukrelei pasakytas. Todel, kaip pažadėjo, žodį savo tesėjo: jauną sodininką mylimu sūneliu pavadino, žentu pripažino, su savim už skobnių pasodino...

Bet įsižeidė visi garsių giminių berneliai, kad nė vieną jų, tik paprastą sodžiaus berną mergelė pasirinko, juos visus paneigdama, nevalgę, negėrę, žodžio nepratarę, atsikėlė, iš aukštos menės išėjo ir sėdo kas žirgan, kas vežiman, apleido pono dvarą, kad daugiau jan nebegrįžtų...

Labiausiai įsižeidė išdidus to krašto karaliūnas. Išeidamas jis tokį tarė rūstų žodį:

— Tavo duktė mane, karaliūną, paniekino, sau kaimo berną pasirinkusi ir tuo mane, karaliūną, skaudžiai įžeidusi. Nepanorėjo būti mano gera valia, bus mano per prievartą!

Tai pasakęs rūstus iš menės išėjo, dar rūstesnis iš dvaro išjojo.

Kaip karaliūnas pažadėjo, taip ir padarė. Puolė pono aukštą dvarą, išardė, sudegino, tarnus ir tarnaites kalavijais iškapojo, seną dvaro poną nudėjo, suėmė jauną mergelę, surišo, žirgan pasodino ir nugabeno savo dvaran. Jauną sodininką liepė giliai girion nuvesti, į sausą medį tvirtai pririšti.

— Ateis tamsi naktis, iškels jam vestuves meškos, vilkai. Su jais tepašoka, su meškomis tepasiglamonėja.

Nugabenęs jauną mergelę savo dvaran, uždarė ją, užrakino aukštam bokšte. Verkė ten mergelė, gailias ašaras liejo, vyto, kaip nuskinta mėtelė, kaip šalnos pakąsta gėlelė. Verkė savo seno tėvulio, žiauriai nužudyto, raudojo savo jauno bernelio, plėšrių žvėrių girioje sudraskyto.

Verkė dieną ir naktelę, verkti nesiliovė, o karaliūno nei matyti, nei su juo kalbėti nenorėjo.

Trečią dieną atėjo karaliūnas aukštan bokštan ir rūsčiai tarė jai:

— Nori ar nenori, šiąnakt vistiek mano būsi. Nepanorėsi geruoju, per prievartą priversiu.

Tai pasakęs, išėjo, duris raktu užrakino, kad niekas į ją neįeitų, geru žodžiu nepaguostų.

Bet nesulaukė karaliūnas dar nakties, kai atėjo tarnai ir pranešė jam, kad aukštam bokšte jauna mergelė nusižudė.

Pasigailėjo mergelės visi, kurie apie jos meilę, apie jos likimą ir mirtį buvo išgirdę. Tik žiaurus karaliūnas nepasigailėjo. Neliepė ją nuprausti, parėdyti, neliepė karstan dėti, šventon bažnyčion nešti, mišias laikyti. Tik paliepė nepraustą, neparėdytą, karstan neįdėtą laukan išnešti ir gilion duobėn pakasti.

Kaip karaliūnas paliepė, taip ir padarė tarnai: išnešė ten, kur karaliūno sodai baigėsi, ir pakasė patvory.

Nepraslinko viena diena, kai išaugo toje vietoje, kur mergelė buvo pakasta palaidota, nematytas dar gėlių krūmas, o šakelės jo buvo aštriais iešmais apsišarvojusios. Kai pakilo šviesi saulelė aukštai padangėsna ir ėmė berti žemei karštus spindulius, pražydo tasai gėlių krūmas nematyto dar niekados grožio žiedais, pakvipo gėlės tokiu kvapu, kad visi žmonės ėjo tomis gėlėmis, tais gražiais žiedais stebėtis, tuoju kvapu gėrėtis.

Sužinojo ir žiaurus karaliūnas apie neregėtus stebūklus, o sužinojęs nuėjo pasižiūrėti, gražiomis gėlėmis pasigėrėti, o pamatęs nusigando ir prabilo:

— Tai mergelės siela šiose gėlėse apsigyveno ir žavi dabar žmones mirusi, kaip kad žavėjo mus gyva būdama! — prabilo taip ir gailiai apsiverkė, savo pikto darbo, žiauraus pasielgimo pasigailėjo.

Ir praminė žmonės tas gėles — rožėmis, nes tokis buvo ten palaidotos mergelės šventas vardas.

Jaunas nelaimingas bernelis, girioje paliktas, į medį pririštas vilkams sudraskyti, meškoms suėsti, nežuvo. Ėjo tamsiomis giriomis medžiotojai, vilkų, lokių beieškodami, gulbes, antis bešaudydami, išgirdo bernelį beverkiantį, savo likimą bekeikiantį, priėjo, atrišo ir ėmė klausinėti, už kokius darbus, už kokias kaltes turėjo ištikti jį tokia baisi bausmė.

Papasakojo visą bernelis, pasiskundė; paklausė medžiotojai, galvas palingavo, seno pono ir jo jaunos dukrelės pagailestavo ir leido bernelį eiti, kur panori.

Nukeliavo jis plačiais keliais, siaurais takeliais, visų besiklausdamas, kuris kelias, kuris takas į karaliūno dvarą.

Norėjo nors iš tolo savo mergelę pamatyti, josios grožiu pasigėrėti.

Ilgai ėjo, ilgai keliavo, kol pateko didelian miestan, kur buvo aukšti karaliūno dvarai, kur žaliavo platūs unksnėti jo sodai.

Beeidamas šalia jo dvarų, šalia jo sodų, pajuto nepaprastą kvapą. Daugel gėlių buvo matęs, daugel jų kvapų patyręs, bet tokio kvapsnio dar niekados nebuvo jutęs. Kai pasukė ton pusėn, iš kur kvapas kvepėjo, pamatė nematytų dar gėlių krūmą, nematyto grožio raudonais žiedais žydintį.

Nusistebėjo jaunas sodininkas ir ėmė klausinėti žmonių, kur ten buvo susirinkę tomis gėlėmis pasigrožėti, tuoju kvapu pasigėrėti, kas per gėlės tokios skaisčios, raudonais žiedeliais.

Papasakojo žmonės jam, ką patys žinojo.

Suprato ir pažino jaunasis sodininkas, kad čia amžinu miegu jo užmigusi mergelė, seno pono, karaliūno rankos nudėto, dukrelė. Kai žmonės išsiskirstė, sukniupo ant kapo, gailiai verkdamas, rankas laužydamas.

Rado jį žmonės kitą dieną ant kapo jau nebegyvą, suprato, kas per vienas buvo bernelis. Pagailėjo, palaidojo jį šalia mergelės kapo, šalia rožių krūmo.

O kai vakarą atėjo žmonės vėl gražiais žiedais grožėtis, gardžiu kvapu kvėpuoti, pamatė rožių krūmely mažą pilką paukštužėlį taip liūdnai giedantį, jog tokių paukščio giesmelių dar niekas nebuvo girdėjęs.

Ne kas kitas ten čiulbėjo, ne kas kitas liūdnai ten giedojo, kaip tik Lakštingalio siela raudojo, mergelės verkė, mažu paukštužėliu virtusi...

Ir pavadino žmonės tą paukštelį — lakštingala...

II.

Gyveno netoli Vilniaus miesto turtingas kunigaikštis, išdidus savo turtais, savo žirgais, auksu, sidabru, plačiais savo dvarais. Gyveno jis aukštoj pily užsidaręs, su nieku nesimatė, su nieku nekalbėjo, ir pilies vartai visados buvo užkelti, raktais užrakinti.

Jis manė, kad nėra kito tokio, kaip jis, žmogaus, su kuriuo jam verta būtų kalbėti, už vienų skobnių sėdėti. Gal tik su galingais karaliais, bet karaliai dar nebuvo jo pilies lankę...

Didžiavosi jis ne vien tik savo turtais, savo aukšta kilme, bet ir savo dukterimi, manydamas ji esanti visų pasaulio mergelių gražiausia.

Slėpė ją nuo žmonių akių, niekur neišleisdamas iš savo rūmų, nes manė, kad vien tik karaliai ir karaliūnai verti jos grožiu gėrėtis...

Gyveno ji su šimtais savo auklių aukštam pilies bokšte, tėvo globojama. Viso jai buvo, ko tik panorėdavo, gal tik gegutės pienelio negalėjo jai išdidus tėvas patiekti. Kiekvienas jos noras tuojau visų, pily gyvenančių, buvo neatidėliojant pildomas, kiekvienas žodis vykdomas. Viena tik jai buvo tėvo uždrausta — iš aukšto bokšto išeiti ir svetimus žmones matyti.

Išdidus buvo kunigaikštis ir, besididžiuodamas savo dideliais turtais, savo aukštais dvarais, arkliais, žirgais, o labiausia savo dukterimi, taip sau kalbėjo, taip sau dūmojo:

— Ar aš ne garsus, ne turtingas, ne garsios giminės, ar mano duktė ne visų pasaulio mergelių gražiausia, kad ji negalėtų už karaliūno ištekėti! Neleisiu jos už bet kokio berno. Tik galingiausio karaliaus sūnus galės mano žentu tapti, tik už karaliūno jai tekėti leisiu.

Tokias jo mintis žinodami, tokias kalbas girdėdami, nedrįso jauni berneliai į jo pilies vartus belstis, nedrįso jo dukrelei pirštis, nei turtingų ponų vaikai, nei garsių kunigaikščių sūnūs.

Dienos bėgo, metai slinko, dukrelė augo, kaip uoga brendo, tėvas vis laukė jaunų karaliūnų atvažiuojant, atjojant, o karaliūnų vis dar nebuvo matyti.

Gyveno arti to kunigaikščio dvaro jaunas bernelis, vardu Lakštingalas. Jis buvo neturtingų tėvų sūnus, net ne poniškos, ne bajoriškos kilmės, bet paprasto kaimiečio vaikas.

Aukštas buvo, augalotas, kaip žalia liepa, stiprus, kaip ąžuolėlis, lieknas, kaip šilo pušelė ištekina, laibas, kaip bitinėlis. Mėlynos akys, kaip vandenų erdvės, kaip gilios dangaus žydrumos, viliojo žmonių širdis, geltoni plaukai, kaip linų pluoštas.

Tiek buvo malonus, tiek buvo gražus, jog kiekvieną žavėdavo, kas tik jį matydavo, o jaunos mergelės, kurioms tekdavo su juo susitikti, žodžiai kalbėti, tik jį pamildavo, tik apie jį svajodavo, tik apie jį sapnuodavo, ir nė vienas kitas jaunas bernelis joms jau nebepatikdavo.

Ir linksmas buvo Lakštingalas, kaip žalios girios paukštelis, kur dieną ir vakarą liepos šakose čiulba. Balsas jo buvo gražus, malonus, kiekvieno žmogaus širdį pagaunąs, kas tik išgirsta bernelį bedainuojantį, skambias giesmeles begiedantį, ar tai būna senas senužėlis, ar tai jaunas bernužėlis, ar vaikelių motinėlė, ar tai skaisti mergužėlė.

Niekas, nė vienas žmogus ir dainų tiek nežinojo, kiek linksmas Lakštingalas. Visokių, ir linksmų ir liūdnų, senų ir naujoviškų, apie karo žygius, širmus žirgus, karžygių darbus, apie bernelio meilę, mergelės svajonėles, apie tamsias girias siūbuojančias, apie plačias pievas žaliuojančias, apie žmonių vargus ir džiaugsmus...

Visokių dainų mokėjo padainuoti, dainele širdį sugriaudinti. Todel kiekvienas, kuris jį matė ir dainuojantį girdėjo, ne tiek gėrėjosi jo gražumu, kiek skambių dainų skambumu.

Mokėjo jis dar ir smuiku smuikuoti ir rageliu raliuoti ir kanklėmis paskambinti, dainelei pritarti, raudą suraudoti...

Pamatė jį ir išgirdo tasai išdidus kunigaikštis, ir buvo tiek sužavėtas, jog ėmė jį kviesti eiti jam tarnautų, jo dvare gyventų, jam tik vienam skambias dainas dainuotų, kad kiti jų neklausytų ir net jo balso negirdėtų.

Žadėjo jam aukso, sidabro pilnas kišenes, žadėjo gražiais rūbais dėvinti, gardžiai valgydinti, saldžiais vynais gerdinti, savo aukštuose rūmuose apgyvendinti, su savim už baltų skobnių sodinti, bet tik jam tarnauti sutiktų, jam tik vienam savo dainas dainuotų.

Davėsi įkalbamas jaunas bernelis, skaistus dainininkas, suviliojo jį išdidus ponas. Patiko jam turtingai gyventi, gražiai dėvėti, gardžiai valgyti, saldūs vynai gerti, su išdidžiu kunigaikščiu už vienų skobnių sėdėti. Bet išsiderėjo, kad tamsiais vakarais, šviesiomis mėnesienos naktimis, kai jau visi žmonės suminga, jis gali žaliuosna kunigaikščio soduosna išeiti, sau dainelių padainuoti, paliūdėti, šviesia mėnesienos naktele pasidžiaugti.

Apsigyveno jaunas Lakštingalas kunigaikščio pily ir buvo laimingas. Jam patiko brangiais rūbais dėvėti, aukso oderėles nešioti, iš sidabrinių lėkščių valgyti, iš aukso taurių gerti, išdabintais auksu, sidabru ir žaliu šilku kambariais vaikščioti.

Didžiavosi, džiaugėsi kunigaikštis, kad niekas, net galingieji karaliai tokio giesmininko dainininko neturi, tokio dainavimo negirdi,

tik jis vienas visam plačiam pasauly. Todel nevargino Lakštingalo, nevaržė: kada jis norėjo — daineles dainavo, ir kunigaikštis klausė, giliai susijaudindamas, tai ilgesį, tai liūdesį, tai didelį džiaugsmą širdy bejausdamas. Kada nenorėjo — nedainavo, ir kunigaikštis nevertė, neliepė jam dainuoti. Tik iš didžiųjų savo rūmų, iš unksnėtų sodų į atvirą platų pasaulį išeiti draudė, kad kitiems nedainuotų, kitų nežavėtų.

Vieną mėnesį jaunasis taip gyveno, kitą ir trečią. Paskui pradėjo žmonių ilgėtis, unksmingų girių, plačiųjų laukų, ėmė bernui širdį skaudėti.

Norėtųsi į plačius laukus išeiti, erdvių oru pakvėpuoti, tamsiomis giriomis pabraidžioti, bernelių pamatyti, su jaunomis mergelėmis pasikalbėti, pasilinksminti, o čia turi sėdėti už aukštų sienų, nieko nematydamas, į nieką žodžio nepratardamas...

Juo toliau slinko laikas, juo ilgesys labiau ėmė siausti jauno Lakštingalo širdy, o kai atėjo linksmas pavasaris, linksmiau sučiulbėjo paukščiai, sušlamėjo žali medžiai, su vėjeliu kalbėdami, jo širdis liūdesiu pabrinko.

Vieną šviesią naktį, kai mėnulis aukštai pakilo, išėjo jaunas Lakštingalas žalian sodan, atsisėdo po išbujojusią liepa ties aukštu bokštu, ėmė, kanklėmis sau pritardamas, tokias liūdnas, ilgesio kupinas daineles dainuoti, jog net žolė gailia rasa apsibėrė, net lapai šlamėti nustojo, su vėju kuštėtis liovėsi.

Ir patsai jaunas Lakštingalas gailiai apsiverkė, tas dainas bedainuodamas. Tokis ilgesys pagavo jo širdį!

O tuo metu išdidaus kunigaikščio jauna dukrelė, kuri tam bokšte gyveno, niekam nesirodydama, pavasario tylos sujaudinta, tylios nakties sužavėta, atsisėdo jauna po langeliu, pasirėmė ant baltos rankos smakrelį, ėmė svajoti apie platų pasaulį, tamsias girias, žalias pievas, kurių dar nebuvo savo akimi mačiusi, bet iš savo auklių apie jas girdėjusi.

Besėdėdama, besvajodama, išgirdo Lakštingalo dainą, išgirdo ir susižavėjo. Panoro jai jaunas bernelis, kur taip liūdnai dainuoja, pamatyti, su juo pakalbėti, gerą žodį jam pasakyti. Pati nepajuto, kai iš aukšto bokšto žemyn nulipo, pas dainių bernelį atėjo, meiliai jį apkabino, karštai pabučiavo, prie jaunos jo krūtinės prisiglaudė...

Netikėtai užkluptas nustebo jaunas Lakštingalas, nusidžiaugė, mergelę pamatęs, kaip šviesią saulutę išvydęs. Pranyko liūdesys, žuvo ilgesys, lyg jų nebūtų buvę jaunoje krūtinėje, kuri dabar staiga

džiaugsmu išsprogo. Pranyko daina, staiga nutraukta, kaip smuiko styga. Stipriai apkabinęs mergelę, ėmė bučiuoti skaisčius jos veidus.

Bet kai tik nutilo dainos aidas, pašoko mergelė, kaip pabaidyta girioje laki stirna, ir pranyko sodo tankumyne.

Iš kur buvo atėjusi, kur dingusi, Lakštingalas nematė, nepastebėjo, kas ji per viena buvo, žinoti nežinojo.

Visą naktį sapnavosi jaunam dainininkui mergelė, visą dieną dar skaudesnis ilgesys jam širdį gniaužė. Laukte laukė bernas tamsaus vakaro, šviesios nakties, kad vėl ten, kur vakar buvo buvęs, kur vakar buvo sėdėjęs, nueitų, vėl ilgesio daineles dainuotų. Gal gi vėl pamatys mergužėlę, priglaus ją prie jaunos, meilės pasiilgusios krūtinės, išbučiuos josios skaisčius veidelius, karštas lūpeles.

Kai sutemo, kai visi žmonės sumigo, nuėjo vėl, nusiskubino, paukščio sparnais nuskrido sodan Lakštingalas ir, atsisėdęs toje pačioje vietoje, paleido savo balsą, sudainavo ilgesio kupiną dainą, skambiais kankliais sau pritardamas. Plaukė daina plačiai, aidėjo garsiai, jausmus budindama, ilgesį žavindama, svajones augindama, meilę išrdyse keldama.

Daug kas tą naktį Lakštingalo daineles girdėjo, daug kas buvo jomis sužavėtas, bet kas dainuoja, kur dainuoja, niekas nežinojo.

Išgirdo jo dainą ir išdidaus kunigaikščio duktė. Nors visą dieną save barė, save peikė, kad nesusilaikė, tėvo paliepimui nusižengė, nepažįstamą, nežinomą bernelį glamonėjo, bučiavo, bet užmiršti jo negalėjo.

Kas jis per vienas — nežinojo, kitų klausinėti neišdrįso. Ims klausinėti — paraus skaistūs veideliai, supras gudrios auklės, sužinos, kodel rausta veideliai.

— Geriau užmiršti, niekados negalvoti apie tą bernelį, apie tą nelemtą vakarėlį ir dainelių nebeklausyti!...

Bet užmiršti neužmiršo, visą dieną galvojo, dainų aidą girdėjo ir vakaro ateinančio laukte laukė.

Dar nenusileido šviesi saulutė, dar nesutemo giedras vakaras, kai atidarė mergelė suvertinį langą, atsisėdo po langeliu, parėmė pasmakrę balta rankele.

Ko laukė, ko ilgėjosi, apie ką rymodama galvojo, kas gali žinoti, kas gali atspėti, bent tik kitos jaunosios mergelės širdelė, meilės pasiilgusi.

Kai tik išgirdo vėl bernelį bedainuojantį, daineles beaidančias, užmiršo, ką dieną buvo galvojusi, ką dieną sau buvo žadėjusi, nusileido

iš aukšto bokšto nakties tylos apgaubtan sodan, vėl meiliai dainių apkabino, karštai pabučiavo, prie jaunos jo krūtinės prisiglaudė.

Ilgai, ilgai ten sode jiedu sėdėjo, meilės žodžius vienas antram kalbėjo. Tik kai aušra padanges pažadino, mažus paukščius sukėlė, skyrėsi bernas su mergele, vienas antram ranką paspausdami, kits į kitą meiliai pažvelgdami.

Taip buvo kitą ir trečią vakarėlį. Pamilo bernas mergelę iš visos savo jaunos krūtinės, iš visų savo jėgų, visa savo siela, gyvenimo vargų nesuteršta, nenukamuota. Kur ėjo, kur žingsnį žengė, apie ją galvojo, apie ją svajojo, jos ilgėjosi, jos laukė, laukė vakaro temstančio, nakties žemę apgaubiančios. Bet kas ji per viena, kur gyvena, kurio tėvo dukrelė — žinoti nežinojo. Veltui klausė: mergelė sakyti nesakė, o kad kunigaikščio duktė aukštam bokšte gyvena, tėvas nuo Lakštingalo paslėpęs buvo, kad ten nevaikščiotų, aukštu bokštu nesidomėtų, jaunos jo dukrės matyti nesistengtų, nesidomautų.

Ar tėvo širdis pajuto, ar gal kas matė ir pranešė kunigaikščiui, bet tik ėmė jis Lakštingalą klausinėti, kur jis per naktį vaikštinėja, kodel nakčia namie nenakvoja, ar gal mergelę kokią vilioja, jai dainas dainuoja, kurių niekam nedainuoti jam pažadėjo ir pažado savo netesėjo.

— Ir matausi su jauna mergele, ir susitinku, ir dainas jai dainuoju. Bet kas ji, man savo vardo nepasakė, kur gyvena, kurio tėvo dukrelė, man nekalbėjo. Kur ji surasti, kur ji pamatyti, aš nežinau, o be jos gyventi negaliu. Jei aš jos nepamatysiu, sprogs mano širdis, skausmu patvinkusi, ir mirsiu, jaunas dienas baigsiu, senatvės nesulaukęs. Nepyk ant manęs, kunigaikšti, nevaryk iš savo dvaro, kad pažado netesėjau. Vieną sykį dar ją pamatysiu, vieną sykį dar tepasiklausiu, kurio tėvo jį dukrelė.

Ėmė klausinėti kunigaikštis Lakštingalą, kaip ten buvo, kaip ten atsitiko, kur jis su mergele matėsi, kur susitiko.

Nieko nepaslėpė jaunas Lakštingalas, gyvenimo nepritvręs, žmonių sielos neišbandęs.

Ir sako jam tada išdidus kunigaikštis:

— Mano dukrą suviliojai, josios ramią širdį sudrumstei, tėvo paliepimui nusidėti privertei! Bet ne del tavęs ji gimdyta, ne del tavęs ji auginta. Imk pilnas kišenes aukso, sidabro, kaip kad aš tau buvau pažadėjęs, ir nešdinkis greičiau iš mano kraštų, kad iki saulė nusileis, tavo koja čia nestovėtų, gyvas garas čia tavo balso negirdėtų.

Paliepė jį apdovanoti auksu, sidabru, už vario vartų išvesti, parodyti jam plačius kelius, siaurus takus, kur svetiman kraštan iš kunigaikščio žemių veda.

Bet nepaklausė jaunasis bernelis išdidaus kunigaikščio žodžių. Tamsią naktį jo žaliuosna soduosna įsivogė, kad dar nors paskutinį kartą mergelę pamatytų, jai savo didį vargą apsakytų... Bet nepamatė mergelės: sugavo jį budrūs sargai, aukštuosna kunigaikščio rūmuosna nuvedė, priešais kunigaikštį bernelį pastatė.

Ir prabilo kunigaikštis, jam rūstų žodį kalbėjo:

— Kad mane užgavai, man žodžio netesėjai, aš tau atleidau, pasigailėjau. O kai dabar mano žodžio nepaklausei, baisią bausmę patirsi, mano kerštą pajusi.

Liepė jį kunigaikštis vežiman įsodyti, tamsion girion giliai nuvežti, šviesias akis išbadyti ir aklą ten palikti, kad atgal kelio nesurastų, kad plėšrūs žvėrys jį girioje sudraskytų.

Kaip buvo įsakyta, taip kunigaikščio ištikimų tarnų buvo įvykdyta, jauno bernelio nepasigailėta. Tik dar skaudžiai pasijuokė, pasityčioję, jį vieną girioje palikdami:

— Tai tau, berne, gardžiai valgyti, saldžiai gerti, brangius rūbus dėvėti, už vienų skobnių su ponu sėdėti! Suės dabar tave išlepintą plėšrūs žvėrys, į skudurus sudraskys tavo brangius rūbus!...

Taip skaudžiai, taip karčiai pasijuokę nuvyko jie savo keliu, iš kur buvo atkeliavę, vieną jį paliko girių gelmėse.

Vai, berneli jaunas, nelaimingasis! Geriau buvo tau pas tėvulį sėdėti, pūdymėlį arti, žalius rugius kirsti, lankeles šienauti, negu su išdidžiais kunigaikščiais draugauti, gardžiai valgyti, saldžiai gerti, jų dukreles savo vargui nelaimei pamilti!

Linksmas dabar namie sėdėtai, šviesia saulele džiaugtaisi, savo daineles dainuotai, su jaunu jaunimėliu linksmintaisi, kaimo mergeles džiūgintai!

Taip galvojo bernas, girioje vienas pasilikęs, ir kruvinos ašaros per veidus ribavo.

— Dievuli mielas, Dievuli brangiausias, — meldėsi bernelis: — Panele Švenčiausia, neleiskit man žūti girelėj, gelbėkit mane, nelaimingą bernelį! Vai, kad pavirstau dabar aš mažu paukšteliu, vai, kad nulėktau žaliuosna soduosna, kur mane laukia jauna mergelė!

— Dievuli mielas, Dievuli brangus, išgirsk mano maldelę, paversk mane jauną mažu paukšteliu!..

Ilgai jis verkė, vis Dievo prašė, kad jį paverstų mažu paukšteliu, kol Viešpats Dievulis jo maldą išgirdo, ir virto jaunas Lakštingalas mažu girios paukšteliu.

Kokis likimas jauną Lakštingalą ištiko, išdidaus kunigaikščio graži dukrelė nieko dar nežinojo. Kai sutemo vakarėlis, atsisėdo po langu jauna mergelė ir kiaurą naktį tenai prasėdėjo, laukte laukė, bet bernelio nesulaukė: neatėjo jaunas jai dainelių dainuoti, neatėjo jaunas jai širdelę žavėti.

Kitą naktį vėl po langu sėdėjo, gailiai verkė raudojo, kad ją bernelis pamiršo, jos meilę pamynė...

Trečią dieną sužinojo mergelė, kas per vienas buvo bernelis, ir kokis skaudus likimas del josios meilės jį ištiko. Ne iš svetimų žmonių sužinojo, patsai tėvas, griaudžiai ją bebardamas, pasakė.

Gailiai verkė visą dieną mergelė, o kai saulelė nusileido, sumanė jauna kunigaikščio dukrelė, sugalvojo:

— Apleisiu tėvo dvarą, daugiau nebegrįšiu. Eisiu keliais ir takeliais žaliosna girelėsna. Eisiu žmonių beklausdama, balsu bernelio bešaukdama. Gal surasiu, gal paguosiu jį sunkioje dalelėje!..

Kaip sumanė, taip padaryti norėjo. Bet sunkios durys buvo geležiniais raktais užrakintos, o už durų budrūs sargai pastatyti, — neišeiti jaunai mergužėlei iš tėvelio aukšto dvaro!..

Bet vos tik atėjo toji valandėlė, kai jaunas bernelis būdavo lankės žaliam sode, atlėkė iš tamsių girių mažas paukštelis, nutūpė žalioje liepoj.

O ten nutūpęs taip sučiulbėjo, kad visi jį išgirdo, nusistebėjo: kas per paukštelis dar nematytas, kad taip gūdžiai čiulbėtų — dar negirdėta!

Išgirdo paukštelio balsą ir jauna mergelė, išgirdus pažino, pažinus suprato, kokis paukštelis čion iš girios atlėkęs...

— Tai ne paukštelis, girios lakūnėlis, čiulba, tai mano bernelis rauda! — suriko mergelė ir krito negyva...

Verkė mergelės, gailėjosi visi, kas ją pažino: verkė auklės, verkė tarnai, verkė ir senas kunigaikštis, dukrelės nebetekęs.

Apverkė, šventas mišias atlaikė ir palaidojo mergelę žaliam sode po liepa. O kai palaidojo, išdygo ant jos kapo radasto krūmas, pražydo raudonais žiedeliais, pakvipo...

Kai tik sutemsta vakarėlis, atlekia iš girios mažas pilkas paukštelis, nutupia radasto krūman ir čiulba gieda kiaurą naktelę...

Klausosi žmonės tų jo giesmelių, klauso ir senas išdidus kunigaikštis, ir beklausydamas gailiai verkia, dukrelės gailisi, kad jauna žuvo per jo išdidumą, per jo žiaurumą...

Ir praminė žmonės tą mažą paukštelį lakštingalos vardeliu...

III.

Tai buvo senais laikais, ne dabartiniais, kada žmonės kitoniški buvo, kitoniškai gyveno, ir tvarka buvo kitoniška. Miškai tada buvo didesni, laukai derlingesni, ir nebuvo nei ponų, nei prasčiokų žmonių, nei turtingų nei pavargėlių — visi buvo kaip vienas. Žemės buvo tiek daug, kad kiekvienas, kur panorėdavo, ten apsigyvendavo, kiek panorėdavo, tiek miško kirsdavo. Visi miškai, visos girios žmonėms priklausydavo.

Gyveno tuo metu du kaimynu; vienas jų turėjo sūnų, antras — dukterį. Augo kaimynų vaikai drauge: vaikais abu bandas ganė, o kai suaugo pasiaugėjo, visur abu drauge darban ėjo — kur mergelė, ten ir bernelis šalia jos. Mergelė linus ravėti eina, žiūrėk, bernelis greta pūdymą aria, mergelė rugius piauna, žiūrėk — bernelis pėdelius riša.

Mergelė išaugo graži, kaip lelijėlė, o bernelis stiprus, aukštas, kaip ištekinė pušelė, kaip ąžuolas plačiašakis.

Džiaugėsi tėvai — geri kaimynai, — matydami, kad jų vaikeliai vienas antrą pamilo. Manė — susituoks, o jie senatvėje gražių anūkėlių susilauks, sveikų, stiprių, kaip ridikai.

Bet viena žmogus mano, o kita Dievas lemia ir ne taip būna, kaip žmogus nori, svajoja, bet kaip Viešpats Dievas nulemia.

Ne vienas jis pas tėvulį augo stiprėjo, augo ir kiti bernai, kaip girioje ąžuolai, visi jie mergas mylėjo, kiekvienas sau kitą turėjo. Kiekvienam norėjosi savo mergelę apdovanoti aukso žiedais, šilko skaromis. Bet krautuvių tuomet nebuvo: ką suaudžia moterys, tą jos pačios ir vyrai dėvi, o aukso žiedų, šilkinių skarų reikėjo toli joti, iš svetimų kraštų pargabenti.

Taigi sumanė visas to krašto jaunimas toli kelionėn joti, svetimų kraštų pamatyti, žirgus pavarinėti, pasimankštyti, aukso, sidabro, žalių šilkų parsigabenti mergelėms dovanotų. Sumanė visi bernai joti, panoro su jais ir jaunas Lakštingalas — taip jo tėvai berną pavadino, todel, kad gražų balsą turėjo ir senas daineles gražiai dainavo.

Veltui jį prašė, veltui maldavo jauna mergelė, drauge su juo išaugusi, visur su juo būti papratusi.

— Ne, negaliu namie pasilikti, kai visi joja! — atsakydavo jai bernas. Ar aš menkesnis už kitus, kad namie su senais sėdėti pasiliktau, ar mano žirgas ne eiklus, kelionės nepakels?

— Tu man visų geriausias, todel aš nenoriu su tavim skirtis! — verkdama įkalbinėjo jam jauna mergelė. — Noriu, kad su manim pasiliktai ir visados mudu drauge būtuva per visą amžių nesiskirdamu, vienas antro nepalikdamu!

— Negaliu, mergele, nes juoksis iš manęs kiti bernai, kai sugrįš, aukso žiedų, šilko skarų mergelėms savo pargabens.

— Nereikia man aukso žiedų, nereikia man šilko skarų! — verkė merga. — Tu man ir taip geras, tu man ir taip mielas be brangių dovanėlių!

Bet karštai mergelės maldaujamas, karštai prašomas, nepaklausė bernas: pabalnojo širmą žirgą, sėdo balnan — ir išjojo su kitais tolimon kelionėn, į svetimas šalis...

Jį per kiemą lydėdama kalbėjo jauna mergelė:

— Atsimink, neužmiršk, berneli! Jei svetimose šalyse ilgai užtruksi, manęs gyvos namie neberasi!

Pažadėjo bernas ilgai kelionėje neužtrukti, greitai namo pagrįžti.

Pasiliko viena mergelė dabar. Viena ėjo linų ravėti, rugių piauti ir kito lauko darbo dirbti, bent tik su savo sena motinėle. Ilgos ir nuobodžios dabar atrodė jai dienos be jauno bernelio. Ilgos buvo dienos, bet naktys dar ilgesnės, nes užmigti negalėdavo, o jei ir užmigdavo, akis suleisdavo, baisūs sapnai mergelę kamuodavo.

Sapnavosi mergelei, kad josios mylimas bernas sužeistas, sužalotas, vienui vienas tolimam krašte tyrame lauke pamestas, jos pagalbos šaukiasi ir prisišaukti negali, savo likimą keikia, gailias ašaras lieja...

Nubunda mergelė, lyg smūgio trenkta, lyg karšto vandens apipilta, širdį kaip replėm suspaudžia, kaip iešmu perveria, verkia visą naktį neužmigdama, ramumo valandėlės nesurasdama, verkia raudoja, Dievulio Aukščiausio prašo, kad ją paverstų paukšteliu, kad duotų jai sparnelius — tai nulėktų dabar svetimuosna kraštuosna, tolimuosna laukuosna, bernelį savo surastų, jo vargelį paguostų, prakaitą nuo veidų nušluostytų, skaudžias žaizdas perraišiotų...

Bet neišgirsta Viešpats Dievulis mergelės maldos...

O ir dieną kur eina, kur žingsnį žengia, baisių savo sapnų neužmiršta, ir juo toliau, juo vis labiau širdis skausmu tvinksta.

VYTAUTO DIDŽIOJO UNIVERSITETO BIBLIOTEKA
Inv. Nr. A1007253116

Lauko darbai, namų ruoša jai nemieli, dienos šviesa, skaisti saulė jau nebelinksmina — vyto jauna mergelė diena dienon, kaip vysta nuskinta mėta.

Matė tai senas tėvas, matė ir motina, mėgino dukrelę paguosti, nuraminti, kad perdaug širdin nesidėtų, perdaug nesirūpintų — sugrįš jaunas bernelis sveikas ir gyvas...

Bet veltui įtikinėdavo.

— Nebesugrįš, motušėle, nebesugrįš, širdužėle! — verkdama kalbėjo, gailias ašaras liejo: — o be savo bernelio aš nebenoriu gyventi!

— Dievulį rūstini, likimą gundai, dukrele! Gal bernelis sveikas ir gyvas dabar, šią valandėlę, aru skrajoja svetimoje šalelėj, o tu jį jau apraudoji, kaip mirusį. Negerai darai, dukrele, raudodama, blogai lemi savo berneliui. Nustok verkusi, dukružėle, palauk šaltos žiemelės — tai tada sugrįš jauni berneliai.

— Mielai neverktau, mielai bernelio lauktau, kad širdelė neskaudėtų, kad ašarėlės pačios nebyrėtų!.. Kad ir sugrįžtų vėlai bernelis, neberas jau manęs, mergelės!...

Diena per dieną slinko, mėnesiai bėgo — negrįžta bernai. Jau ir šalta žiema praslinko, jau ir šviesus pavasaris išaušo — pradėjo šilčiau saulutė žibėti, šiltesni vėjai pūsti, sniegą tirpdyti — o bernų vis nėra ir nėra. Veltui laukia mergelė...

Kai atėjo pavasaris, kai išsprogo medžiai, pražydo, sužaliavo laukai ir pievos, linksmai sučiulbėjo paukščiai, amžinu miegu užmigo mergelė, po langu sėdėdama, į tolimą kelią žiūrėdama...

Užmigo ir nebenubudo daugiau...

Pravirko senas tėvas, verkė motina, dukrelės nebetekusiu, palaidojo aukštam kalne šalia plataus vieškelio...

Kai palaidojo, žemėn pakasė, aukštą kapą supylė — išdygo ant to kapo radasto krūmas, pražydo raudonais žiedais, gardžiai pakvipo.

Tokių žiedelių niekas dar nebuvo matęs, tokio gardaus kvapo niekas dar nebuvo uostęs, ir kiekvienas, kuris eidavo, kuris jodavo, ar tai senas senelis, ar tai jaunas bernelis, sustodavo, sunkiai atsidusdavo, mergelę geru žodžiu paminėdavo, ašarėlę net praliedavo...

O jei ėjo skaisti mergelė, gailiai apsiverkdavo, raudoną žiedelį nusiskindavo, prie krūtinės prisisegdavo...

Neužilgo parjojo jauni bernai iš tolimos kelionės. Sugrįžo su jais ir Lakštingalas, auksu sidabru, šilko skaromis nešinas, bet nesurado savo mergelės.

Todel užtruko bernai kelionėje, todel pasivėlavo, kad aplinkiniais tolimais keliais turėjo grįžti, paplūdusius raistus, balas aplenkti: tiesų kelią pikti žmonės jiems buvo pastoję...

Dieną ir naktį verkė bernas, ant mergelės kapo sėdėdamas, gailiais žodžiais raudojo:

— Geriau būtau mažas negimęs, skausmo vargo nepatyręs, negu tavęs, mergele, netekęs!

— Geriau būtau neaugęs, vaiku dar būdamas akmenim pavirtęs, negu tavęs, mergele, dabar netekęs!

— Geriau būtau kojas palūžęs, žirgelį suklupinęs, negu tave, mergele, namie vieną palikęs ir gyvos neberadęs!..

Veltui jį ramino senas tėvas su motina, veltui tildė, meiliais žodžiais kvietė atsikelti, mergos kapą palikti, su senais tėvais būti. Neatsikėlė bernas, liūdėti raudoti nesiliovė, kol jauna širdis skausmo neišlaikius sprogo.

Anksti rytą surado žmonės bernelį ant mergelės kapo begulintį, sunkiu miegu bemiegantį. Apverkė, palaidojo jį šalia mergelės.

Kai atėjo vakaras, kai diena sutemo, grįžo berno vėlė, mažu paukšteliu pavirtusi, ir ėmė gailiai čiulbėti, gailiai raudoti per visą naktį, radasto krūman nutūpusi.

Visi pažino, visi suprato, kad ne paukštelio, girios lakūnėlio, tai būta, bet jaunas bernelis mergelės raudoja, savo likimu skundžiasi...

IV.

Seniau buvo žmonėms sunkiau gyventi, negu dabar. Nebuvo taip ramu. Karalių buvo pasauly labai daug, ir kiekvienas jų norėjo visiems kitiems karaliauti, visam pasauliui viešpatauti, todel stengėsi kits kitą nugalėti, dažnus todel karus keldavo, vienas su kitu kariaudavo.

Dabar kitas žmogus gema, užauga, pasenėja ir miršta, o kas tai yra tasai karas, nežino, nepatiria, nemato jo. Gal tik iš kitų žmonių pasakojimų apie senovės laikus, apie senovės karus kai ką išgirsta. O seniau — taip bent seni žmonės sako ir knygos rašo — ne taip būdavo: pasibaigia karas, vieni kiti metai praslenka — ir vėl naujas karas kyla.

Kaip paprastai, karo metu labiausiai nukenčia ne karaliai, kurie patys mūšin neina, tik toli stovėdami jan kitus siunčia, ne ponai, kurie vien tik viršininkauja, vadovauja ir karalius pasekdami elgiasi,

kaip ir karaliai — patys mūšin neina, tik paprastus kareivius, sodžiaus bernelius jan siunčia.

Ir taip žmonės prasčiokėliai labiausiai nukenčia. Karaliai gyvena tvirtose pilyse, ponai — dideliuose miestuose, kuriuos priešas negreitai gali paimti, išgriauti, gyventojus apiplėšti. O sodžius kas? Niekas nesirūpina, niekas jo negina...

Netik kad sodžiaus bernelius ponai ir karaliai siunčia mūšin, savo kraują verčia lieti, galvas guldyti, smūgius ir žaizdas kentėti, bet priešai kaimus degina, senus vyrus artojėlius pamuša, moteris ir jaunas mergeles iškoneveikia...

Tai dar buvo tais laikais, kada pasauly buvo daugel karalių, ir dažni todel atsitikdavo karai. Gyveno tada vienam kaime du ūkininku. Vienas jų turėjo sūnų, antras — dukterį.

Mergaitė buvo skaisti, graži, kaip rožė žydėjo. Ir vardas jai buvo — Rožytė. O jau darbininkė — kitos tokios aplinkui su skala nesurasi.

Džiaugėsi tėveliai dukrele ir atsidžiaugti negalėjo.

Antrojo ūkininko sūnus irgi buvo darbštus, linksmas, stiprus, kaip stumbras stipraragis. Kur tik jis ėjo, visur daina jį lydėjo. Niekas nemokėjo tiek dainų, kiek jisai, niekas aplinkui neturėjo tokio gražaus balso ir taip gražiai dainuoti nemokėjo, kaip tasai jaunas bernelis.

Del jo didelio darbštumo, del jo linksmumo, del jo gražių dainų visi jį mėgo, visi mylėjo. Nemėgo jo ir nemylėjo tik vienas Rožytės tėvas, todel kad suprato, kad nujautė jo dukrelė esanti bernelį pamilusi.

Rožytės tėvas buvo turtingas ūkininkas, turėjo daugel turtų susikrovęs, gerą didelį ūkį, valakus žemės. Svajojo — kai dukrelė užaugs, pasiūgės, turtingo žento susilauks, didelį kraitį jai sukrovęs pagaminęs. Berno gi tėvas buvo beturtis, gal net kampininkas ir nuo mažų dienų leido savo sūnų pas kitus ūkininkus bernauti.

Todel ir nemėgo Rožytės tėvas jauno bernelio, nenorėjo, kad su jo dukre susieidinėtų, su ja žodžius kalbėtų, į jo namus vaikščiotų, jauną dukrelę matytų.

Bet jaunieji — bernas su mergele — karštai mylėjosi, dažnai susitikdavo, kits kitam meilius žodžius kalbėdavo, rankeles spausdavo, bet pasipiršti bernas nedrįsdavo, kad mergelės tėvas neiškoliotų, piršlių iš namų neišvarytų, virkščių vainiko neparodytų...

Galvojo jaunieji, galvojo, kaip savo laimę gelbėti, kokiu būdu pa-

siekti, kad visą amželį galima būtų gyventi, nesiskirti, tėvą permaldauti — galvojo ir nieko sugalvoti sumanyti negalėjo...

Daugel dienų praslinko, daugel laiko prabėgo, kol bernelis sugalvojo, o sugalvojęs mergelei pasigyrė.

— Dabar žinau, dabar numanau, kas man daryti, kad pralobtau ir tave, mergele, paimtau. Ilgai galvojau, ilgai galvą sau sukiau, kol sugalvojau, ką esu sugalvojęs.

— Pasakyk ir man, berneli, kad ir aš galėtau pasidžiaugti, laimės belaukdama, tavimi besigėrėdama!

— Daugel dabar yra pasauly karalių, kurie vienas su kitu kovoja, priešo kraštus terioja. Eisiu aš pas vieną jų, kareiviu pastosiu, karan jodinėsiu, daugel turtų įgysiu, pralobsiu tiek, jog už tavo tėvą turtingesnis būsiu. Tada, namo sugrįžęs, pas tave piršlius siųsiu, ir tavo seni tėveliai leis tau už manęs tekėti.

Išgirdusi tokias baisias kalbas ėmė mergelė verkti, berną atkalbinėti, kad jis pas karalių neitų, kareiviu nepastotų, savo jaunųjų dienelių nežudytų, jos, mergelės, nevirkdytų. Kareiviu pastojęs, karan išjojęs, gali žūti, namo nebegrįžti...

— Težūsiu geriau, negu tave už kito ištekėjusią pamatysiu! — atsakė jai bernas. — Neleis tau tėvas už manęs tekėti, jei aš didelių turtų nesusikrausiu...

— Berneli, kare turtai sukrauti, reiškia, vargu iš kito pagrobti, ašaromis aplaistyti, krauju aptaškyti. Nelaimintų mums Dievulis, jei net pralobtai ir mane vestai!..

Nieko neatsakė bernas, tik prašė pažadėti, kad lauks jo pargrįžtančio trejis metus. Jei jis per trejis metus nesugrįšiąs, tenelaukia jo daugiau, bet, apverkusi apraudojusi, šventas mišias už jo vėlę atlaikiusi, už kito berno ramiai te sau teka.

Dar labiau pravirko mergelė, tokius baisius žodžius išgirdusi, bet atkalbėti bernelio neatkalbėjo, gailiomis ašaromis nepaveikė, todel ko prašė, ištesėti pažadėjo.

Kaip sumanė bernas, taip ir padarė. Tapo jaunas ne artojėlis, ne šienpiūvis, bet karaliaus kareivėlis.

Kurie žmonės tai išgirdo — girti nepagyrė, o kurie apie jo meilę, vargus, rūpesčius buvo žinoję, tie peikti nepapeikė.

Slinko dienos, bėgo metai, o jaunasis vis dar pas karalių žirgą mankštė, kalaviją vartė, karan vaikštinėjo, tiktai lobti vis dar nepralobo.

Dienos slinko, metai bėgo, jauna mergelė augo, kaip daržely raudona rožė. Daugel turtingų bernų ir beturčių iš tolimųjų ir artimesniųjų kraštų piršosi mergelei, siuntė piršlius į jos tėvo dvarą. Jų tarpe daugel buvo tokių, kurie jos tėveliams patiko, vieni savo turtais, kiti garsia gimine, treti iš liemens ir veido — tada ją varu varė, gražiais žodžiais tekėti įkalbinėjo, bet ji nė už vieno eiti nenorėjo. Prašė tėvelių, kad jos tekėti neverstų, kad duotų jai dar jaunomis dienomis pas motulę pasidžiaugti, žalia rūtele pasigrožėti.

Vis dar laukė mergelė, vis dar tikėjosi, kad sugrįš bernas su dideliais turtais, sutiks tada senas tėvulis už praturtėjusio, karo žygiais pragarsėjusio leisti bernelio.

Bet dienos slinko, metai bėgo, ir apie jauną bernelį mergelė girdėti negirdėjo, turėti žinelių neturėjo.

Pastojo treti metai — sunkūs mergelei metai. Gulbinai lėkė, žinelę nešė, kad buvo didelis karas svetimoje šaly, daugel ten buvo kraujo pralieta, juo net sravios upės papludo, daugel jaunų bernelių nudėta, kaip pabarėj tankiai pėdų priklota...

Ne viena motutė, ne viena sesutė, ne viena mergelė gailiai verkė, žinios laukė. Bet niekas tiek nelaukė, kiek jauna mergelė Rožytė. Dienos jai buvo ilgos, kaip mėnesiai, naktys — kaip metai.

Iš bernelio, kad gyvas, kad sveikas, vis žinių dar negavo. Pagaliau atskrido liūdna žinelė, antele pilkuonėle atlėkė: nebematys daugiau bernelio, nebesikalbės su juo meiliais žodeliais. Guli bernelis tolimam krašte, lygiam lauke, amžinu miegu miega, aštraus kalavijo žemelėn paguldytas, aitrių vylytėlių užliūliuotas.

Pravirko jauna mergelė, kaip gegulė sukukavo, kaip gulbelė sudejavo. Pravirko mergelė, graudžiais žodžiais raudojo, savo likimą keikė.

— Kad žinotau, kuriuo keliu eiti, kurion šalin žingsnį žengti bernelį surastų — eitau dieną ir naktelę, eitau keliais ir takeliais, žmonių beklausdama, garsiai bernelio bešaukdama, gal gi prabustų jaunas bernužėlis, atsilieptų.

— Vai, Dievuli, Dievužėli, kad paverstai mane raiba gegužėle, tai nulėktau ton šalelėn, kur bernelis giliai žemėj miega, gūdžiu balsu sukukuotau, griaudžiais žodeliais! Gal prabiltų atsilieptų mano mielas iš gilios žemelės!..

Bet neišgirdo Dievas jos maldos, nepavirto ji raiba gegule, nenulėkė sparneliais ton šalin, kur bernelis jaunas ilsis.

Kai sutemo vakaras, kai žemę naktis apklojo, paliko mergelė tė-

vus, paliko seną motulę ir nukeliavo viena ton šalelėn, kur bernelis savo galvą guldė.

Ilgai ėjo, ilgai keliavo plačiais laukais, tamsiomis giriomis, kol pasiekė, kol priėjo tą vietą, kur bernelis buvo giliai žemėj palaidotas.

Verkė merga ant kapo sukniūbusi, Panelės Švenčiausios prašė, kad paverstų ją žalia gėlelė, kad išdygtų ji ant bernelio kapo...

Išgirdo Panelė Švenčiausioji mergos maldelę ir pavertė ją rožių krūmeliu. Iš aukšto dangaus nusileido, savo šventom rankom tą krūmelį pasodino ant bernelio kapo.

O kai atėjo vakarėlis, prašė savo Sūnelį, kad leistų berno vėlei atlėkti pas tą krūmelį lakštute paukšteliu, palinksminti daina mergelės vėlelę, rožių krūme apsigyvenusią.

Sutiko Jėzus Dievulis, ir nuo to meto, kai prašvinta pavasaris, kai pražysta prasprogsta lapeliais, pražydi rožių krūmelis žiedais, nuo ryto iki vakaro ir per kiaurą naktį mažas paukštelis gailiai lakštuoja, į mergelę kalba...

V.

Seniau buvo mūsų krašte daugel ponų. Jie buvo ne toki, kaip dabar, žmoniški. Tie ponai buvo labai turtingi, kiekvienas jų turėjo kelis, o kiti net keliolika dvarų, kuriuose dirbo šimtai ir net tūkstančiai baudžiauninkų. Su žmonėmis tie ponai elgėsi labai žiauriai, nežmoniškai; jie ką norėjo, tą galėjo paprastam žmogui padaryti: mainydavo juos į šunis, į gyvulius, pirkdavo, parduodavo, nelyginant, kaip dabar žmonės gyvulius, plakdavo dažnai rykštėmis už mažiausią nusikaltimą, o dažnai ir visai be kaltės.

Būdavo, kitą tiek suplaka, kad ištisus metus negalėdavo pagyti.

Būta ir tokių žiaurių, kad ne tik išplaka, bet dar liepia žaizdas druska apiberti, rūkštu rasalu apiplauti, kad dar labiau skaudėtų.

O kiek žmonių iki mirties būdavo užplakama! Ir nieko ponams už tai nebūdavo, jokios bausmės.

Toki tai buvo tada ponai pikti žmonės, jog apie jų žiaurumus kad ištisas dienas pasakosi, vistiek viso nepapasakosi.

Man pačiam jau nebeteko kentėti ir baudžiavos aš jau nebepamenu, bet mano tėvas dar buvo mušamas ir rykštėmis plakamas. Būdavo, verkė pasakodamas apie senovės laikus ir verkdamas sakydavo:

— Dėkokit Viešpačiui Dievui, kad tie laikai buvo ir praėjo, ir jum jau nebeteks kentėti, ką mes kentėjome, mūsų tėvai ir tėvų tėvai!

Bet daugiausia tekdavo žmonėms kentėti dėl gražių moterų ir dukterų. Kai tik, būdavo, užauga kuri gražesnė, ir apie tai ponas sužino, tuoj atima nuo tėvo motinos, paima dvaran, išniekina, išgėdina, nelaiminga padaro arba, kas buvo dar aršiau, parduoda svetur paleistuvauti, taip, kad tėvai net nežino, ir, būdavo, nesužino, kur jų duktė yra. Už tokias, sako, brangiai mokėdavo.

Gyveno tuo metu netoli Vilniaus miesto vienas tokis žiaurus ponas, dar žiauresnis, negu kiti. Jis labai mėgo kankinti žmones ir nebuvo dienos, kad keletą žmonių nebūtų nukankinta. Visokiais būdais kankindavo: vienus plakdavo rykštėmis, kitus žiemos metu nuogus prie stulpų pririšdavo, kol sušąla, trečius šaltu vandenimi pildavo, kol žmogus pavirsdavo ledo gabalu.

Kai žmones kankindavo, sako, ponas būdavo sėdi po langu ir gėrisi. Mat, jam malonu žiūrėti, kaip žmogus kančiose miršta. Veltui jį barė kunigai ir Dievo bausmėmis grąsino: jis Dievo nebijojo, iš Dievo ir kunigų tyčiojosi. Tai, sako, raitas su šunimis per mišias bažnyčion įjodavo, tai kunigus priversdavo pasityčiodamas jo šunis tuokti, laidoti, už juos mišias kelti.

Tas ponas buvo labai turtingas, turėjo daugel dvarų, kur dirbdavo darbus tūkstančiai baudžiauninkų, gyvenančių gretimuose kaimuose, kurie kaip ir dvarai priklausė tam ponui. Vienam tokių kaimų gyveno du ūkininku, kurių vienas turėjo dukterį, antras sūnų. Nuo mažų dienų vaikai buvo vis drauge: mažučiais vaikais drauge žąsis ganydavo, vėliau gyvulius, drauge lauko darbą dirbdavo, drauge bažnyčion eidavo. O kai suaugo, vienas antrą pamilo, jog skyrium gyventi negalėjo. Kadangi tėvai abu vaiku mylėjo, kiekvienas jų kito vaiką kaip savo tikrąjį, todel daugel negalvodami sumanė juos sutuokti.

Bet tada ne taip buvo, kaip dabar. Sodiečiams baudžiauninkams nei vesti nei tekėti negalima buvo be pono žinios ir leidimo. Todel nuėjo jaunieji pas poną prašyti, kad jiems leistų susituokti šventoje bažnyčioje. Bet mergaitė buvo graži, ir ponui, ją pamačius, įkrito į akį, ir ne tik kad neleido jiem tuoktis, bet panoro sau ją pasiimti, savo dvare ją laikyti, išniekinti ir visam gyvenimui pražudyti.

Suvirko mergaitė, išgirdusi tokį pono paliepimą. Nenori dvaran eiti, savo mylimo bernelio atsižadėti, gėdą kentėti, už ne savo valia padarytą kaltę prieš visus rausti. Įkibo į berno ranką, įsiskverbė, kad atitraukti tarnai negalėjo, ir verkdama prašo:

— Berneli mielas, geriau mane nudėk, peiliu nudurk, negu turiu

tokiai gėdai tavęs atsižadėti, kitam priklausyti, amžinai savo dūšią prarasti!..

Bet ką bernas galėjo padaryti, kaip gelbėti — ponų buvo valia, ką jie norėjo, tą darė.

Tik atkaklus buvo bernas, nenorėjo, kad ponui tektų jo mergelė, pagailo jos, todel nutarė, kaip drauge gyveno, taip drauge ir žūti.

— Netenka ji man, tenetenka niekam kitam. Nepaleistuvaus ji pono dvare! — sušuko bernas, išsitraukė iš užančio peilį ir nudūrė mergaitę vietoje, pataikydamas tiesiog širdin.

Baisiai supyko žiaurus ponas del tokio berno pasielgimo. Liepė jį suimti, nuogą nurengti, užupakaly rankas surišti ir vidury dvaro prie stulpo pririšti. Paskui išleido pono piktus šunis ir užpiudė jais berną.

Šunys puolė jį ir, kaip bematant, sudraskė į mažus šmotelius.

Neleido ponas tėvams vaikų net palaidoti, bet liepė juos pas tvartus mėšlynan pakasti, kad paniekintų mirusius labiau, negu paniekino gyvuosius.

Verkė tėvai, raudojo, Dievulio prašė, kad už jų vaikų kančias ir mirtį, už jų, tėvų, ašaras ir skausmą žiauriam ponui atkeršytų...

Ilgai kentė Viešpats Dievas pono piktus darbus, bet, matyti, ir dangui pritrūko kantrybės, todel Viešpats Dievas parodė savo pirštą, ir žuvo ponas žiauriai, kaip žiauriai elgėsi su kitais.

Kai tik žuvusius iš pono rankos palaidojo mėšlynė, tuojau kilo didžiausia audra, kokios niekas, kaip gyvas, atsiminti negalėjo. Žaibai raitėsi po dangų, kaip žalčiai, vėtros staugė ir dejavo, kaip žiemos metu alkani vilkai, šimtamečius ąžuolus, plačiašakes liepas rovė su šaknimis. Trenkė perkūnai pono dvaran, sudegino jį su visais trobesiais, kad jų vietoje liko tik pelenų krūvos. Išdegė ir mėšlynas, kur buvo palaidoti jaunasis bernas su savo mergele. O ant rytojaus, kai nurimo audra, kai diena prablaivėjo, pragiedrėjo dangus, atsirado, sužėlė toji vieta vėjele, sužaliavo, kaip pieva. O vidury jos išaugo radasto krūmas, raudonais, kaip kraujas, sužydėjo žiedais.

Liepė piktas ponas išrauti tą radasto krūmą, o vėjelę suarti, suakėti, visas žoles surankioti, kad ten nepasiliktų nė šaknelės.

Suarė, išrankiojo, ant rytojaus toji vieta vėl vėjele suaugo, sužaliavo, per vieną naktį vėl išaugo radasto krūmas, vėl sužydėjo per vieną dieną raudonais, kaip kraujas, žiedais. O vakarą atlėkė iš girios mažas paukštukas, lakštingala, nutūpė radasto krūman ir ėmė gailiai čiulbėti, graudžiai giedoti.

Susirinko žmonės, paukštelio paklausyti ir ėmė kalbėti, kad tai berno vėlė, paukšteliu pavirtusi, ant žemės pasilikusi, vietos sau neberanda, lakštingalos balsu raudoja, skundžiasi mergelei, kurios vėlė apsigyvenusi radasto krūme. Jie mirė netikėtai, be atgailos, su Viešpačiu Dievu nesusitaikiusiu, šventos išpažinties neatlikusiu, šventų sakramentų nepriėmusiu, todel teks jiem iki paskutinio teismo žemėje gyventi, mergelei rože žydėti, o bernui mažu paukšteliu lekioti, savo likimu skųstis.

Taip manė, taip kalbėjo žmonės. Išgirdo tas kalbas ponas, pasiėmė šautuvą ir norėjo tą mažą paukštuką nušauti, iš Dievo pasijuokti, bet šautuvas rankoje sprogo, kaip kevalas, sudraskė ponui rankas, nutraukė pirštus, veidą sužalojo. Veltui ponas šaukėsi geriausių gydytojų, brangias dovanas jiems siūlė, didelius pinigus mokėjo — neišgydė pono daktarai: užpuolė jį švento Antano ugnis, gyvas supuvo, sudegė, baisias kančias bekentėdamas, dieną ir naktį, kaip jautis baubdamas.

Taip žuvo piktasis ponas. O berno vėlė iki šiol po pasaulį skrajoja, lakštingalos balsu skundžiasi, o mergelės vėlė iki šiol ant žemės gyvena, radastu žydi. Todel lakštingala visuomet gieda ten, kur radastas žydi — tai bernelis mergelei savo vargais skundžiasi...

VI.

Buvo tai labai seniai, kada žmonės dar nebuvo toki pikti, nebuvo tiek Ponui Dievui nusidėję, kaip dabar. Tada dangaus gyventojai dar nevengė nuodėmingos žemės, kaip kad dabar. Dažnai tada nusileisdavo iš aukšto dangaus šventi angelėliai po mūsų žemelę pasivaikščioti, žmonių vargų pažiūrėti, kas reikalingas, tą paguosti, kitiems net padėti varguose, vienam — geru žodžiu, antram — patarimu, o trečiam — net ir darbu.

Buvo, sako, tais laikais tokis atsitikimas. Pasišaukė Ponas Dievulis savo angelėlį ir sako jam:

— Vis labiau ir labiau, vis dažniau ir dažniau aš girdžiu žmonių nusiskundimus, vis balsiau ir balsiau jie dejuoja, drumsdami mano ramybę. Nuskriski į žemę, pavaikščioki, pasižiūrėk, kas ten darosi, ir, sugrįžęs dangun, man apie viską papasakosi.

Išskėtė angelėlis savo sparnus, ir kaip baltas debesėlis, nusileido žemėn — nuėjo keliauti po platų pasaulį.

Ilgai jisai keliavo, kol pasiekė mūsų kraštą, vieno žiauraus pono aukštą dvarą.

Turtingas, labai turtingas buvo tasai ponas ir tokis galingas, jog visi, kaip ugnies, jo bijojo, net patsai mūsų krašto karalius. O seniau ir mūsų kraštas turėjo savo karalių.

Kada ponas būna turtingas ir galingas, sunku būna gyventi prastiems žmonėms, kurie, arti būdami, turi su juo reikalų. Skriaudžia jis visus, kaip įmanydamas, ir nėra, kas užtartų, kas poną tokį sudraustų.

Daugel kaimų ir miestų apėjo Dievo angelėlis, kol priėjo to pono dvarą, daugel patyrė, daugel pamatė, visur stebėdamas, kaip žmonės gyvena, kaip vargsta, kas Dievulį myli, Jo įsakymų laikosi, o kas kaip gyvulys elgiasi, Dievo nepaisydamas, tiesos nepažindamas, teisybe nesivaduodamas, silpnesnius savo brolius, našles ir našlaites beskriausdamas.

Daugel angelėlis pamatė, daugel išgirdo. Bet niekur tiek skurdo, tiek vargo tiek skriaudų neužtiko, kiek arti to pono dvaro. Net nebežinojo, kas bedaryti, kaip žmonėms padėti. Todel jau suplasnojo sparnais Dievo angelėlis ir jau norėjo pakilti nuo žemės nuodėmingos, dangun lėkti, ką buvo matęs, ką buvo girdėjęs, Ponui Dievuliui papasakoti, Jo patarimų pasiklausti, kaip žmonėms pagalbą teikti, kaip juos gelbėti, kai išgirdo švelnutį raudojančios mergelės balsą, mirties sau besišaukiančios.

Rauda buvo tokia graudi, jog susilaikė angelėlis dangun lėkti, apsidairė aplinkui, pasiklausė, iš kur balsas girdėti, ir nuskrido tenai.

Balsas buvo girdėti iš pono dvaro. Aukšti buvo pono dvarai, didelėj pily gyveno ponas, aukštomis sienomis aptvertoje, stipriais bokštais įtvirtintoje, niekas negalėjo jon be pono žinios įeiti, vien tik sparnais įlėkti. Bet kas žmogui negalima, Dievo angelėliui galima. Suplasnojo vėl baltais savo sparneliais, aukščiau debesų pakilo ir tiesiog nusileido pilin.

Ten, aukštame bokšte, už varinių durų geležinėmis šovynėmis užšautų, dideliais raktais užrakintų, sėdėjo jauna mergelė ir gailiai verkė.

Josios tai rauda Dievo angelėlį sugraudino, ji tai sau mirties šaukėsi, ji tai savo žiauriu likimu skundėsi.

Atsisėdo Dievo angelėlis ant to bokšto palangės ir ėmė klausinėti mergelę, kokia žiauri nelaimė ją ištikusi, kodel ji taip graudžiai verkia, taip gūdžiai skundžiasi?

Ir pasiskundė angelėliui jauna mergelė, kad ji šią dieną — vidudieny už jauno bernelio buvo ištekėjusi, šventoje bažnytėlėje ties Dievo

altoriumi su juo susituokusi, aukso žiedus sumainiusi. O kai su dideliu pulkeliu, su jaunu berneliu tėvulio dvaran iš bažnytėlės buvo pargrįžusi, puolę juos visus šios pilies ponas su ginkluotais tarnais, jos pulkelį išvaikė, kalavijais iškapojo, senus tėvelius nudėjo, jauną bernelį užtarytojėlį ginklu nužudė, ją, mergelę, pagriebė, jėga šion pilin atgabeno, šitan bokštan pasodino, už varinių durų uždarė užrakino, kad vakarui sutemus, naktelei žemę apgaubus ją išniekintų, iš josios nelaimės pasijuoktų, Dievuliui Aukščiausiam nusidėti priverstų.

— Gerai, mergele! Dabar aš tavo skriaudą žinau. Aš esu Dievo angelėlis. Nulėksiu dabar dangun, visų geriausiam Dievuliui papasakosiu, o Jisai jau žinos, kaip tau, mergele, tavo nelaimėje padėti ir žiaurų skriaudėją nubausti.

Išgirdusi tai, ėmė mergelė prašyti Dievo angelėlį, kad jos vienos čia nepaliktų, bet pasigailėjęs su savim paimtų.

— Gerai, — sako jai angelas: — bet aš tada turiu tavo sielą iš kūno išimti. Kitaip aš tavęs iš čia išgelbėti negaliu. Aš nunešiu tavo sielą dangun į Dievulio sostą. Tu pati tada Dievuliui visa papasakosi, apie savo skriaudą paporinsi, o jau Jisai suras, kaip už tavo vargus tau atlyginti.

— Bernelio mylimo nėra, tėvelių brangiausiųjų nėra! Vienui viena likau visam pasauly. Nebenoriu daugiau gyventi. Pasiimk mane, angelėli, su savim.

Paėmė angelėlis mergelės sielą ir nunešė dangun pas Poną Dievulį. Papasakojo Jam savo skriaudą, savo nelaimę paporino. Dievulis išklausė visa atidžiai ir tarė jai:

— Neverk, mergele. Tavo skriauda neliks be atlyginimo.

Pašaukė Ponas Dievulis šventą Elijošių ir paliepė to žiauraus pono dvarą perkūnais trenkti ir su visais rūmais žemėn nugrimzdinti, kad nė pėdsakų neliktų.

Kaip Dievulis paliepė, taip ir atsitiko. Kilo ant žemės didžiausia audra, žaibai nesiliovė raižę padanges, perkūnai mušė vienas po kito — ir vis to pono pilin, vis giliau ir giliau ją grimzdino žemėn su visais tais, kurie joje gyveno.

Toje vietoje pasidarė didelė gili duobė. Ir tol lietūs lijo, tol audros siuto, kol duobę užliejo vandeniu ir atsirado ten, kur anksčiau buvo pilis, gilus gilus ežeras.

Nuo tos duobės praminė žmonės tą ežerą Duobininkų ežeru. O kai ežeras, daugel daugel metų praslinkus, nuseko, iškilo vėl viršun to pono pilis, bet jau sudaužyta, sugriauta. Beliko vien tik akmenų

krūvos. O tie, kur joje gyveno ir žmones skriaudė, visi žuvo; jų kaulai sudūlėjo, jog net pelenų nuo tų kaulų nebeliko.

Ir sako mergelei Ponas Dievulis:

— Kadangi tu, mergele, skaudžiai nukentėjai, didelio širdies skausmo patyrei, bet savo skaistybę išlaikei, eisi dabar, mergele, kur šventieji kankiniai ir nekaltos mergelės gyvena, amžinai su jais būsi, amžina dangaus šviesa, amžina laime džiaugsiesi.

— Gerasis Pone Dievuli, — meldžia Jį mergelė: — man dangaus laimė nebus laimė, man dangaus džiaugsmas nebus džiaugsmas, jei ten nebus mano mylimo bernelio. Leisk man ten būti, kur jisai esti.

Ir sako jai Ponas Dievulis:

— Tavo bernelio, mergele, nėra danguje. Jis mirė netikėtai, šventos išpažinties neatlikęs, už savo nuodėmes atgailos nepadaręs, Švenčiausio Sakramento nepriėmęs, todel jis negali dangun patekti. Iki pasaulio pabaigos turi jisai ant žemės pasilikti, ten kaip siela be kūno skraidyti.

Ėmė tada mergelė gailiai verkti, Dievulio Švenčiausio kojeles apkabinusi prašyti, kad ją vėl ant žemės grąžintų ir leistų jai pasilikti ten, kur yra ir josios bernelis, kad jie iki pasaulio galo drauge būtų, drauge dangaus šviesos ilgėtųsi...

— Gerai, — sako jai Dievulis: — aš tavo prašymo paklausysiu, ir tu vėl grįši ant žemės, su savo berneliu susitiksi. Bet kadangi tu danguje buvai ir mano veidą matei, tai ant žemės tu grįši ir ten dangiška gėle žydėsi, ir tavimi visi žmonės, kurie tenai gyvena, gėrėsis, džiaugsis amžinai ir, tave bematydami, ilgėsis dangaus grožybių.

Ir tavo berneliui aš suteiksiu malonę — aš jį paversiu mažu paukšteliu ir suteiksiu tokį gražų balselį, kad jis tavo grožiui prilygtų ir amžinai žmones žavėtų.

Kaip Dievulis nutarė, taip ir atsitiko. Nunešė Dievo angelėliai mergelę ant žemės ir ten ji dangiška gėle — raudona rože — pražydo, o bernelis virto lakštingala, ir iki šios dienos, kur rožė žydi, jis ten lekioja ir savo skambiu balseliu jai apie savo meilę gieda...

V. Krėvė Mickevičius

Krikštynų apeigos Dzūkijoje.

I.

Nedaug yra kraštų, kur moteris turėtų tiek privilegijų, jei nepasakyti, pagarbos, kiek Dzūkijoje. Su moteriške vyrui nedera bartis arba ją kolioti. Tiesa, sodietis pasakys, kad neverta moterį paliesti, nes „jos ir kalė nepralos".

Labai negražu, jeigu kas išdrįstų moterį kirsti. Dzūkijoje retas atsitikimas, kad vyras muštų savo žmoną; išdrįstų jei bent girtas būdamas. O kad vyrams ir blaiviems tenka nukentėti nuo žmonų, tai gana dažnai esti.

Ypač pagarboje laikoma ir saugojama nėščia moteris — „sunki", kaip dzūkai sako. Ne tik šeimynos nariai, bet ir visi, kam tik tenka su ja turėti reikalas, privalo ją apsaugoti nuo nemalonumų ir susierzinimo. Pabarti ją ar kitokiu būdu užgauti — tai jau nusidėjimas. Visa tai todel, kad tuo galima pakenkti ne tik jos sveikatai, bet skaudžiai pakenkti ir būsimojo vaiko sveikatai.

Ne tik kiti turi ją apsaugoti, bet ir ji pati turi saugotis, kad nenusigąstų, kad ko nemalonaus ar baisaus nepamatytų, nes visa tai gali atsiliepti tokiu ar kitokiu būdu vaiko sveikatai ir ypač jo likimui.

Visi šitie manymai yra pagrindžiami tam tikrais liaudies medicinos nuostatais, kuriais iki šių dienų dauguma tiki.

Liaudies manymu, jei nėščia moteris netikėtai pamato gaisrą (gaisro pašvaistę) ir nusigandus „krūptelėja", gimęs kūdikis turės vieną visą ar dalį veido raudoną, krauju patekėjusį.

Tas pat gali atsitikti, jei pamatys sukruvintą žmogų arba piaunamą gyvulį, paukštį.

Todel visais šitais atvejais moteris turi pasisaugoti. Ji, nėščia būdama, neturi žiūrėti į gaisrą, jai esant namie negalima skersti kiaulė, piauti avis ar kitas gyvulys. Ji pati turi vengti triukšmingų susi-

rinkimų, kur gali įvykti peštynės. Jei ji pati užmiršta tai, kito pareiga, jeigu tas kitas net visai svetimas jai, tai priminti.

Jei nėščia moteriškė netikėtai išvys kiškį, katę ar kitą panašų gyvulėlį ir staiga išvydus nusigąs — „krūptelės", vaikas gali gimti su kiškio, katės ar kito gyvulėlio lūpą, ausim ar net koja.

Jei nėščia moteris staiga išgirs didelį triukšmą ir nusigąs, vaikas gali gimti kurčias.

Jei nėščia moteris pamtys vilką ir nusigąs, vaikas gali gimti nebylys.

Abelnai, kiekvienas išgąstis ar susinervinimas būtinai turi tokiu ar kitokiu būdu atsiliepti būsimojo vaiko sveikatai, blogon pusėn nulemti jo likimą.

Visi šitie manymai reiškiasi net ir tam tikruose priežodžiuose ir patarlėse, kurių gyvoje žmonių kalboje yra daugybė, kaip antai:

— Jei nėščia, nežiopsok, o tai žioplį pagimdysi;

— Matyti, motina, nėščia būdama, pažiopsojo, kad žioplys gimei;

— Dar motinos nėščiuje yra vilko sielą pagavęs;

— Turi būti, motina, tavim nėščia būdama, į vilką įsižiūrėjo, todel esi tokis žiaurus;

— Ar tik motina, nėščia būdama, kiaulių ne ganė, kad tokis kiaulė esi;

— Todel ir žvengi, nastrus paleidęs, kad tavo nėščia motina eržilu važinėjo;

— Ne sakalu, bet nusipėrusiu gaidžiu tavo motina pasigėrėjo, todel ir gyveni visą amžių, sparnus apleidęs;

— Ar ne lapė tavo motiną buvo išbaidžiusi, kad tu net savo šešėlio baidaisi;

— Nėščia būdama uliosi, giedosi, tai vaiko susilaukusi ašarėles liesi;

— Negirk nėščios bažnyčion einančios, pagirk namie sėdinčią;

— Nelankyk nėščia skambių vakarėlių, kad vėliau netektų lieti gailių ašarėlių;

— Kad tuščia, moterėle, kaip ožka šokinėk, jei nėščia — už pečiaus sėdėk;

— Jei nusigąsi, nepakenks — tu ne moteriškė nėščia.

Tokių patarlių ir panašių pričžodžių galima surasti daugybė. Čia patiekiau tik charakteringesnius.

Tos nuomonės dažnai atsispindi ir liaudies dainose, kuriose mergaitė ar berniokas nusiskundžia savo likimu, juos ištikusiu, matyti, del motinos neatsargumo.

Štai, vienoje dainoj, kun. Brazio užrašytoje Taručionių kaime, bernas nusiskundžia:

Motušėle širdužėle,
kodel savęs nedabojai,
kodel mano skaistų veidą
žiauriai sužalojai?

Kad tu būtai pasižvelgus
į tą raibą sakalėlį,
tai būtau aš jaunas gimęs
puikiu bernužėliu.

Kad tu būtai pasižvelgus
į širmą žirgelį,
būtau šiandien jaunas buvęs
narsus raitužėlis.

Vai, nelėmė man motutė
geresnės dalelės,
nedabojo sveikatėlės
mane nešiodama.

Kitoje dainoje, Randamonių sodžiuje užrašytoje, taip pat gūdžiai nusiskundžia jauna mergelė, gavusi negražią išvaizdą, matyti, del motinos kaltės:

Motule mano, širdele mano,
ko nesižvalgei į laibą nendrelę?
Tai dabar būtau grakšti mergelė,
tai grakštumėliais jaunimą žavėtau!

Motule mano, širdele mano,
ko nesižvalgei į baltą leliją?
Tai lelijėle dabar aš žydėtau,
savo veideliu jaunimą žavėtau.

Motule mano, širdele mano,
ko nesižvalgei į rožę raudoną?
Tai nū veideliai mano žarėtų,
jaunus bernelius tai jie žavėtų!

Tokių dainų yra ir daugiau. Liaudies nusistatymui tuo atžvilgiu atvaizduoti pakanka čia patiektųjų.

Ne visados nėščia moteriškė gali apsisaugoti nuo nemalonių įspūdžių. Tada reikalingos tam tikros priemonės atitaisyti piktas pasėkas, kiek galima, nieku jas paversti. Liaudies medicina numato tam reikalui visą eilę „vaistų", apeigų ir kitokių priemonių, kurių dalį, kiek jų yra žinomų ir šiandien surašytų, čia patiekiame.

Jei nėščia moteris „krūptelėjo" (nusigando) gaisrą pamačiusi, ji turi per septynis vakarus, saulei besileidžiant, nuoga apibėgti aplink gyvenamąjį trobesį ir, sustojusi ties tą vietą, iš kurios jį yra gaisrą pamačiusi, tris kartus nusiprausti veidą ir paskui tą vandenį išgerti.

Jei nusigando kraują pamačiusi, ji turi per tris dienas, anksti užsikėlusi, saulei dar netekėjus, pakurti krosnį ir prieš ugnį trinti savo įsčius vilko taukais.

Jei nusigando piaunamą gyvulį pamačiusi, ji turi per devynis vakarus trinti savo įsčius to gyvulio riebalais ir tuos riebalus duoti suvalgyti savo vyrui.

Jei nėščia moteriškė buvo šuns ar kito gyvulio nugąsdinta, reikia vidunakty nukirpti nuo to gyvulio kaktos gaurų ir per tris vidunakčius tais gaurais „rūkytis".

Arba įkalti toje vietoje, kur moteris stovėjo tuo metu, kai nusigando, du kuoleliu žemėn, palaukti devynias dienas, ištraukti juos iš žemės, sudeginti ir pelenus su vandenimi išgerti.

Jei moteris nusigando netikėtai vilką pamačiusi, reikia sugauti vienos spalvos trys karveliai, papiauti juos ir jų krauju per tris vakarus, saulei besileidžiant, tepti savo įsčius, o širdį jų suvalgyti po vieną kas kartą.

Jei moteriškė buvo išgąsdinta raguoto gyvulio, reikia nuo to gyvulio ragų priskusti skurulių ir tuos skurulius su vandenimi per tris vakarus, saulei besileidžiantis, ir per tris rytus, saulei betekant, sugerti.

Jei moteriškė nusigando juodo žmogaus veido, reikia, vidunakty priskusti nuo krosnies „kaktos" suodžių ir gerti juos su vandeniu per devynis vakarus. Jei nusigando šviesaus veido ir plauko žmogaus, reikia per tris rytmečius, saulei dar nepatekėjus, rinkti nuo žolių rasą ir plauti jąja savo įsčius ir nuplovus išgerti ją.

Sunkus nėščios moteriškės gyvenimas. Kiekvienam žingsny gresia pavojus nusigąsti, nemalonų įspūdį gauti, o to paseka — vargas jai ir jos būsimam vaikui visam gyvenimui. O kiek dar susigrauš,

kiek baimės patirs, kol vaikas gims. Kad tik sveikas gimtų, be kūno trūkumų!

Tai supranta visi, kam teko būti tėvu ar motina, kas laukė gimti turinčio vaiko. Todel visi stengiasi nėščią moteriškę saugoti, nes kas šiandien gali atsitikti svetimajai, rytoj gali ištikti tavąją.

Iš nėščios moteriškės nieko negalima skolinti, nei pinigų, nei šiaipjau daiktų, nes jei ji paskolins, vaikas gali būti palaidūnas, netvarkingas, mėgs be reikalo pinigais ir kitu turtu švaistytis.

Ir pati nėščia moteriškė neprivalo nieko pas nieką skolinti, neprivalo net nieko kitam pavydėti, nes kitu atveju jos vaikas bus žiaurus šykštuolis, lupikas ar net vagis.

Nėščia moteriškė turi vengti elgetų, nes tie gali nesusiprasti ir išmaldos prašyti. Duoti negerai, bet dar aršiau nieko neduoti. Tada jos būsimam vaikui gresia elgetos likimas, nors tėvai būtų turtingiausi žmonės.

Nėščia moteriškė turi vengti susitikti ar net matyti girtus žmones, jei nenori, kad josios vaikas gautų palinkimo gerti.

Nėščia moteriškė neturi rūstauti, bartis ir net klausyti, kaip kiti barasi, jei nenori, kad jos vaikas būtų piktas žmogus, nenuorama, peštukas.

Nėščia moteriškė neturi tinginiauti ir vengti darbo, kurį gali dirbti, jei nenori, kad josios vaikas būtų tinginys.

Tokius tai reikalavimus teikia nėščiai liaudies „medicina“ ir išmintis, neva amžių patyrimais paremta.

Ypač, liaudies nuomone, nėščia turi būti visais šitais atvejais atsargi paskutiniais mėnesiais.

II.

Kai sueina paskutinės dienos, kaime sakoma, kad pas tą ir tą kaimyną (kur turi gimdyti) „pečius turi griūti“. Tą namą tada nedera lankyti nei vyrams nei moterims.

Net elgetas ir pavargėlius kaimynai perspėja, kad jie tą namą aplenktų ir neužeitų išmaldos prašyti.

Belaukiant skausmų, jei namuose, savoje šeimynoje, nėra senos prityrusios moters, iš anksto pakviečiama tokia moteriškė iš kitur; būna, kad net iš kito sodžiaus kviečia, kai ten yra moteriškė laikoma labai prityrusia pribuvėja.

Ji turi saugoti gimdančią ir, reikalui esant, gelbėti.

Toji slaugytoja ar pribuvėja pati apeina visus gyvenamus trobesius ir apžiūri, kad niekur nieko nebūtų užrakinta. Visos spintos, visos dėžės, visos durys turi būti atrakintos, nes kitaip gali būti sunkus gimdymas. Prityrusi pribuvėja, kad kas užmiršęs neužrakintų ko nors, pati visa atrakina ir laiko savo žinioj raktus.

Kai prasideda skausmai, atidaromos visos durys, jei vasara, net ir tos trobos, kur gimdančioji guli, ištraukiami visi stalčiai, atvožiami visi dangčiai. Vyrai, savaime suprantama, iš gyvenamosios pirkios, kur guli gimdytoja, priversti yra išsinešdinti, net ir būsimasis tėvas. Abelnai, artimieji neturi būti arti ir girdėti dejavimus, nes juo labiau giminės ir artimi gailėsis gimdančios del josios skausmų, juo sunkesnius ji jus skausmus, juo skaudesnis bus gimdymas.

Jei skausmai ilgesnį laiką nesiliauja, pribuvėja pareikalauja, kad būtų atidarytos visų tvartų durys ir gyvuliai išleisti kieman.

Jei ir toji priemonė dar negelbsti, tada reikalaujama iš būsimo tėvo, kad jis perplėštų savo marškinius „ties bamba" ir išpiautų iš savo užsivilktų rūbų visas sagas ir sagtukus.

Gimdymui laimingai pasibaigus gimusis kūdikis nerodomas motinai, kol jį pamatys tėvas, kuris paprastai laukia kitam pirkių gale — „menėje", o jei trobos vienu galu, tai kieme.

Pati pribuvėja ar kita ten esanti senesnė moteriškė išeina į tėvą ir kviečia jį pirkion šiais žodžiais: „Iš nežinomų kraštų, iš negirdėtų šalių atvyko pas tave nematytas dar svečias. Jis sakosi esąs tavo giminaitis. Ar nori jį pamatyti, savo giminaičiu pavadinti?" (Jei gimęs kūdikis — mergaitė, žodis „svečias" keičiamas žodžiu „viešnia", o giminaitis — „giminaite"). Tėvas turi atsakyti: „Noriu".

Kvietimas kartojamas tris kartus ir tik po trečio pakvietimo tėvas eina gyvenamojon pirkion, kur ties slenksčiu sutinka jį, kūdikiu ant rankų nešina, pribuvėja.

Ji pasitinka tėvą šiais žodžiais: „Pasiuntė tau Viešpats Dievulis arti, akėti, gelsvus rugius kulti pagelbininką. Ar nori jį priimti, savo sūneliu pavadinti?". O jei kūdikis — mergaitė, ne berniokas, pribuvėja sutinka tėvą tokiais žodžiais: „Pasiuntė tau Viešpats Dievulis linų verpėjėlę, plonų drobių audėjėlę, gelsvų rugių piovėjėlę. Ar nori ją priimti, savo dukrele pavadinti?"

Tėvas turi atsakyti: „Noriu ir už loską (malonę) Viešpačiui Dievuliui dėkavoju!"

Tėvas čia pat ant vystyklų deda pinigais dovaną pribuvėjos naudai.

Po to tiktai pribuvėja neša kūdikį parodyti motinai, sakydama šiuos žodžius: „Gimė tau, moterėle, vaikelis, tavo vyro (tariamas vardas) sūnelis (dukrelė). Palaimink, kad augtų svietui naudon, tėvams ir giminėlėms džiaugsman".

Motina elgiasi čia pagal savo sveikatą. Jei išgali — peržegnoja, pabučiuoja...

III.

Kuriam laikui praslinkus, dažniausiai — vienai dienai, daromos pirmos viešos kūdikio „praustynos". Pasižiūrėti, kūdikiu pasigėrėti kviečiama visa šeima, o jai yra atvažiavusių giminių — tai ir giminės.

Beprausdama pribuvėja kreipiasi į visus pirkioje esančius, atskirai į kiekvieną, prieiti, tėvui — „sūneliu ar dukrele pasidžiaugti", kūdikio tėvų tėvams — „anūkėliu ar anūkėle senas akeles pradžiuginti", broliams vyresniesiems ar seserims, jei yra — „broleliu ar sesule pasigėrėti" ir t. t.

Kiekvienam atitinkamu žodžiu pakvietimą derindama.

Pakviestasis turi prieiti, kūdikį kryžiaus ženklu palaiminti ir įmesti vandenin piniginę dovaną, kuri tenka pribuvėjai.

Tik po „viešųjų praustynų" gali kūdikį matyti ir kiti, pašaliniai žmonės, kaimynai ir kaimynės, kas aplankys ar panorės kūdikį pamatyti.

Kad kūdikis „nepabotų" svetimų akių, išėmus jį iš vandens, pribuvėja kryžmai čiulpia jam krūtinę ir pečius, kiekvieną kartą nusispiaudama ir sakydama: „Į piktas akis — tfu, į blogas mintis — tfu, kad ne tau, kūdikėli, pakenktų, ant sausų medžių nueitų, vėtroms nupūstų, saulele nudžiovintų".

Šitoms „praustynų" apeigoms pasibaigus siunčiamas kas nors iš šeimynos narių artimiesiems kaimynams ir tiems, su kuriais gerai sugyvenama, pranešti tėvo vardu, kad jam gimė vaikelis, kuriuo „jis galįs su gerais žmonėmis pasidžiaugti ir su gerais kaimynais pasididžiuoti".

Gavusios pranešimą, pirmiausia atsilanko šeimininkės kaimynės. Ateidamos aplankyti „ligonę gimdytoją", turi atsinešti su savim dovanų valgiais ir gėrimais. Vienos atneša sviesto, kitos — kiaušinių, sviežios vištienos, kad „ligonė gardžiau valgytų, greičiau pasveiktų, iš lovos pasikeltų, vaikeliu pasidžiaugtų, prie baltos krūtinės priglaustų, paglamonėtų, alkti neduotų, savo krūtimi papenėtų pažindytų".

Kitos atneša pasistiprinti ligonei net „užmiežtos“, saldžiai medumi pasaldintos degtinės.

Aplankydamos pagimdžiusią, moterys ilgai neužtrunka, kad ligonės nevargintų. Moterys paprastai lankosi dieną. Vakarą, sutemus lankyti ima mergos. Jos neturi reikalo nešti dovanų, nei varginti pagimdžiusią kalbomis, bet saugoti nakčia gimusį ir dar nepakrikštytą kūdikį. Saugoja, visą naktį budėdamos, susirinkusios kelios mergos arba merginos paauglės. Budi visos arba pasiskirstę paeiliui.

Kol kūdikis nepakrikštytas, jis turi būti „žibinamas“. Ne tik, kad negalima šviesa užgesinti, bet turi visą laiką kas nors budėti ir saugoti kūdikį, kad jo „laumė nepavogtų“ arba „savuoju nepakeistų“.

Kodel laumė mėgsta vaikus vogti arba savais pakeisti, žmonės nežino, bet turi daug padavimų apie tai, kaip laumė pakeitė gimusį kūdikį savuoju ir kiek tuo privargino nelaimingų tėvų, kurie ilgai nesusiprato, kad ne savo vaiką augina, ne del savo vaiko vargsta, bet del laumiuko.

Taigi „žibinti“ kūdikį ir jį saugoti iki krikšto liaudies papratimai primeta mergoms ir mergaitėms.

Sėdi susirinkusios mergos, šnekučiuojasi tyliai, kad kitiems miego nesutrukdytų, pasakas pasakoja, jei visos dar miego nenori, o kai „ima miegas marinti“, vienos susnusta, valandėlę kitą, kol kitos draugės budi; vėliau pažadintos pakeičia tas, kurios budėjo. Ir taip per kiaurą naktį, kol šeimyna subunda.

Pasakojami tuo metu dažniausiai atsitikimai su nepakrikštytais vaikais, kuriuos laumės buvo pavogusios.

Tokis laumiukas prikamuoja savo netikrus tėvus, tai yra, tuos, kurie nepastebi, kad tai ne jų, bet laumės vaikas. Jis neauga, nekalba, guli visą laiką, kaip pagalys, tik rėkia ir rėkia. Tėvai kamuojasi, pas gydytojus vežioja, paskutinį skatiką trekia, sveikatos nustoja — ir vis del laumiuko. Bet pažinti prityręs žmogus gali visgi; reikia tik kūčios naktį pažvelgti į jį per „stavarį“ (skylė skaloje, šakos širdelei iškritus). Tuomet galima pamatyti tikra jo išvaizda.

Viena tokia nelaiminga motina, paklausiusi raganiaus patarimo, pažinusi, kad ne su savo vaikeliu vargsta, bet su piktu laumiuku. Įpykusi tada, ištraukiusi laumiuką iš lopšio ir ėmusi rykšte plakti, kiek galėjusi. Laumiukas plakamas nesavu balsu rėkė, jog net laumė jo riksmą išgirdusi. Atlėkusi tada, viesulą pasižabuojusi, trenkusi vidury pirkios pavogtą vaiką, o savąjį laumiuką pagriebusi, prabilo: „Aš tavo auginau, liūliavau, o tu manąjį kankini!“. Tai pra-

bilusi pranyko su savo laumiuku. O motinos vaikas tikrai „buvo gražiai parėdytas, galvelė sušukuota, veidelis išpraustas, nupenėtas". Ir nusidžiaugusi gi buvo nelaiminga motulė, kaip šimtan žirgų sėdusi.

Nepasitiki vien tik mergų saugojimu sena prityrusi pribuvėja, kuri neapleidžia namų, iki vaikas būna pakrikštytas. Kai tik saulė nusileidžia ir ima temti, įžibina šviesą ir „apžegnoja" langus, duris, visus kampus, aslą, lubas ir visas tas vietas, per kurias, jos nuomone, laumė ar kuri kita pikta dvasia gali pirkion patekti ir nepakrikštytam dar kūdikiui pakenkti.

Be to dar, langai ir durys yra kryžiumi ženklinami Trijų karalių dieną pašventinta kreida. Rakto skylės duryse užkemšamos šermukšnio šakelėmis, kaminas irgi užkemšamas šermukšniu ir kryžiumi paženklinamas šventa kreida. Pirkia kas vakaras smilkinama „šventintais žolynais"...

IV.

Dzūkų manymu, Dievo akyse didžiausios reikšmės vaikui turi krikšto tėvas ir motina. Jie yra tikri prieš Dievą savo krikšto vaikų atstovai ir ten, danguje, vėlės pažįsta tik krikšto tėvus, bet ne tikruosius tėvus.

Purpulių kaime 1908 metais teko užrašyti legenda, Juliaus Naujalio papasakota. Esą, vieno mirusio vaiko vėlei Dievas parodė žemę, iš kurios ji tik kad buvo atkeliavusi. Paėmęs ją Dievulis už rankelės ir parodęs pasilikusius ant žemės ir beverkiančius tėvus ir paklausęs, kas jie esą. „Pelų maišai" — atsakė nesvyruodama vėlelė. Tada Viešpats Dievulis parodęs jai krikšto tėvelius ir pasiklausęs, o kas tie esą. „Mano tikri tėveliai" — vėl nesvyruodama atsakiusi vėlelė.

Krikšto tėvai ir tikrieji vaiko tėvai, liaudies manymu, sudaro tikrus giminystės ryšius, žymiai glaudesnius ir svarbesnius, negu paprastos giminystės. Todel krikšto tėvai — „kūmai" — parenkami su dideliu atsargumu: kad nebūtų nedraugingai nusiteikę ir neatsirastų kada nors priežasties su jais susipykti ar susibarti, kad būtų geri, padorūs žmonės, geros širdies, kurie, reikalui atsiradus, „galėtų vaikelio pasigailėti, tikrus tėvelius atstoti".

Krikšto tėvais paprastai kviečiami artimi giminės arba geri kaimynai, kuriuos norima tokiu būdu pagerbti ir su jais labiau susidraugauti. Krikšto tėvai ir tarp savęs ir su tikraisiais visam amžiui pasilieka „kūmais". Nepadoru jiems vienam į antrą kreiptis, nepava-

dinus „kūmuliu“ ar „kūmule“. Nepadoru, „Dievulis draudžia“, kūmams susipykti, ypač su pakrikštyto vaiko tėvais. Nepadoru kūmo nelaimėje negelbėti, sunkioje padėty nepalaikyti, nevalia prieš kūmą byloje būti priešingos pusės liudytoju.

Krikšto tėvai turi tam tikras pareigas savo krikštavaikiui: jie turi būti bažnyčioje, kai pasiugėjęs vaikas eina pirmą kartą išpažintin, krikšto motina turi jį už rankos privesti „prie Dievo stalo“ ir pirmą kartą komuniją priėmusį vaiką apdovanoti, jei neturi kuo geresniu, tai bent šventu jo patrono paveikslėliu.

Abelnai, geri krikšto tėvai niekados neturi užmiršti savo krikštavaikį ir kartas nuo karto tiekti jam dovanų. Bet už tai krikštavaikis turi gerbti savo krikšto tėvus, kaip tikruosius.

„Kūmuosna“ kviečia pats tėvas, tam reikalui apsilankydamas pas numatytus žmones, kviečia jau papročiais nustatytais žodžiais: „Prašau tave (tariamas vardas) mano namelius aplankyti, mano mažą kūdikėlį ant rankelių palaikyti, savo sūneliu (dukrele) pavadinti, šventon bažnytėlėn nuvežti, su Dievuliu supažindinti, globoti, auklėti, gerų darbų mokyti, kad augtų žmonėms naudon, Dievui garbėn“.

Kviečiamiems tokiu būdu „kūmuosna“ nedera atsisakinėti. Kviečiama kūmuosna keliomis dienomis prieš krikštynas, kad kviečiamieji galėtų tinkamai pasirengti. Pirmiausia kūmas turi nupirkti plonos drobės — „atkočiaus“ — „krikšto marškinėliams“ pasiūti ir „paloms“ (vystyklams) pagaminti. „Krikšto marškinėlius“ pasiūti, „palas“ pagaminti — tai jau turi krikšto motina. Be to, ji turi dar pagaminti „krikšto patalėlį ir pūkų paduškėlę“, kuriuosna įsuptą kūdikį turės vežti bažnyčion krikštyti.

Be to, kūmams nepadoru ateiti krikštynosna be dovanų. Dovanos reikia teikti tėvui (paprasčiausia, — alaus „ankeris“, keletą dešrų, kumpio, sūrio), motinai (drobės stomuo, medumi saldžiai atmieztos degtinės butelis) ir pribuvėjai (saldainių ir piniginė duoklė — iš kūmo, drobės stomuo, pasirišti galvai skarelė — iš kūmos).

Vaikas paprastai krikštinamas, jei jis sveikas ir jo gyvybei negresia pavojus, dvejom savaitėm praslinkus nuo gimimo dienos; kūmai paprastai pakviečiami už savaitės prieš krikštynų dieną.

Jei kūdikis silpnas ir gali numirti, krikštynos įvyksta žymiai anksčiau, ir tada paprastos tvarkos papročiai nėra privalomi.

V.

Krikštynos atliekamos iškilmingai, sulig išgalės, keliant puotą, į kurią kviečiami ne tik kūmai, jų šeimų nariai, bet giminės, visi artimesni kaimynai ir draugiškai nusiteikę pažįstami. Nedraugingų žmonių, nors tai būtų giminės, kviesti negalima, nes jie, jei ne žodžiais, tai mintyje, gali blogai palinkėti, o ko krikštynų dienoje, kūdikį bažnyčion išlydint, susirinkusieji palinkės, tai būtinai įvyks, kūdikiui beaugant ir paskui suaugusiu žmogumi begyvenant.

Visus kviečia patsai tėvas, asmeniškai, ne per kvieslius. Pakviestieji krikštynosna per kvieslius gali užsigauti. Jei ko negalima asmeniškai pakviesti, pavyzdžiui, toli gyvenančių giminių, geriau jų visai nekviesti. Juo krikštynos triukšmingesnės, juo didesnis skaičius jose dalyvaujančiųjų, juo laimingesnis, linksmesnis bus kūdikio gyvenimas. Geros ir linksmos krikštynos — gera ir linksma bus gyventi krikštinamajam kūdikiui; liūdnos, neturtingos krikštynos, — liūdnas ir vargingas kūdikį laukia gyvenimas; niekur ir niekas jam nesiseks.

Todel tėvai „iš kailio neriasi", besistengdami „iš paskutinio skatikėlio" geras „iškelti krikštynas". Jas gerai iškelti reikalinga gerų išlaidų, juo labiau, kad pakviestieji neprivalo prisidėti dovanomis (išskyrus kūmus). Eiti krikštynosna su dovanomis nedera, šeimininkas turėtų įsižeisti, nes tai reikštų, kad krikštomasis kūdikis užaugęs visą savo gyvenimą bus reikalingas svetimos paramos.

Krikštynos, ar geriau pasakius, krikštynų pokylis prasideda gana anksti, rytą, apie dešimtą valandą. Sueina krikštynosna pakviestieji ir tik jiems jau susirinkus atvyksta kūmas su kūma, atvyksta važiuoti, nors reikėtų važiuoti tik iš vieno kiemo kitan. Kūdikio tėvas juos pasitinka ties vartais ir, paėmęs arklį už apyvadžios, veda jį iki pirkios durų. Kai kūma kopia iš vežimo, kūdikio tėvas laiko ją už „parankių", kad nesukluptų, nes tai būtų kūdikio gyvenimui negeras ženklas.

Motina, kūdikį pagimdžiusi, kol kūmai atvyksta, guli lovoje, vistiek, ar ji jau yra visai pasveikusi, ar dar sirguliuojanti.

Įėję pirkion kūmai pirmiausia prieina prie lovos ir sveikinasi — „užkalbina" — gimdytoją tam tikrais, jau papročių nustatytais žodžiais. „Užkalbina" pirmas kūmas šiais žodžiais: „Sveika, kūmule gimdytojėle! Tesugrąžina tau Dievulis sveikatėlę dar šią valandėlę

šitą vaikelį gerai išauginti ir kitų sveikai susilaukti, mums čia taikoje gyventi ir danguje gražiai susitikti!"

Kūma, „užkalbindama", ragina gimdytoją greičiau iš lovos atsikelti: „Kelkis, kūmule, kelkis, širdele, negulėk! Priimk svetelius, pavaišink duonele, pasididžiuok sūneliu (dukrele), kad tau visi pavydėtume ir daugiau vaikelių susilaukti palinkėtume!"

Jei kūdikio motina yra visai jau pasveikusi, tai pasveikinta keliasi iš lovos ir sveikinasi pirma su kūmais, o paskui su visais susirinkusiais, už rankų, dėkodama, kad „atėjo josios sveikatėle pasidomėti, kūdikėliu pasigėrėti, josios džiaugsmu pasidžiaugti". Suprantama savaime, kad lovoje ji gulėjo tik del papročio, visai šventadieniškai apsitaisiusi.

Jei dar nėra tiek pagijusi, kad galėtų atsikelti, dėkoja už linkėjimus, atsiprašo „kūmulių ir visų susirinkusių svetelių, kad dar negali atsikelti, svetelius pavaišinti, su jais savo kūdikėliu pasidžiaugti, nes dar Dievulis nesuteikė jai malonėlės, negrąžino sveikatėlės."

Kūmai ir svečiai susėda už stalo, suprantama, pirmoje, pačioje garbingoje vietoje, ties „abrozais" kūmas su kūma. Tėvai, o jei motina, dar silpna būdama, neatsikėlė iš lovos, nesisėda su svečiais, bet vaišina juos „iš savo rankų" valgiais ir gėrimais. Kai svečiai užkandžiauja, tėvai „ragina prašinėja svetelius sočiai valgyti, kad sotūs būtų sūnelio (dukrelės) visas gyvenimas, kad per savo visą amželį bado nepatirtų".

Svečiams užkandus, jie vaišinami — „vitojami" — gėrimais, paprastai dažniausiai alumi (prieš bažnyčion kūmams išvažiuojant nedera degtinės gerti). Čia vėl iš nauja tėvai „ragina", prašinėja mielus svetelius „alučio ir saldaus midučio nesigailėti, stiklinėles iki dugno gerti, kad jų sūnelis (dukrelė) visą savo gyvenimą nealktų, per visą savo amželį troškulio nepatirtų".

Kol vaišinamasi, pribuvėja čia pat sėdi prie lopšio, reikia ar nereikia, kūdikį supdama. Ji nei vaišėse, nei kalbose nedalyvauja. Tik vaišėms įpusėjus svečiai reikalauja parodyti jiems kūdikį, kad „prie svetimų akių priprastų, pikto žmogaus nepabotų". Motina, rodydama į pribuvėją, atsako, kad „ne ji vaikelį saugo, ne ji slaugina, bet toji, kur pasitiko kūdikėlį pirmą žingsnį pasaulin bežengiantį". Jos reikia prašyti, jai prisigerinti, jei sveteliai nori kūdikėlį pamatyti. Kūmas tada kreipiasi į pribuvėją, prašydamas parodyti jiems kūdikį, bet pribuvėja atsako, kad ji alkana ir ištroškusi, kūdikėlį beglobojant pavargusi ir bijosi, kad josios „rankom neužteks jėgų vaikelį ant ran-

kelių nešioti, pamielintom kojom nesugebės svetelių apeiti". Tada pribuvėja kviečiama „prie švento stalo prisiglausti, gardumėliais pasistiprinti, saldžiais gėrimėliais troškulį savo numarinti".

Pribuvėja prisėda prie stalo, geria ir valgo su visais svečiais.

Kada visi užkanda užtektinai, pribuvėja, atsikėlusi, ima iš lopšio suvystytą vaiką ant rankų ir neša svečiams jį „parodyti". Pirmiausia rodo kūmui ir kūmai, paskui visiems kitiems, kiekvienam atskirai. Rodydama sako: „Žiūrėk, žiūrėk, žmoguli (moterėle), gal pažinsi savo žentužėlį (martužėlę)." Kiekvienas, pažiūrėjęs vaiko, kryžiaus ženklu jį palaimina, paskui tris kart šalin nusispiauna, tardamas: „Tfu, tfu, tfu! Kad kūdikėlis sveikas augtų, mano akių nepabotų!"

Čia pat kiekvienas apdovanoja pribuvėją keliais skatikais „už josios sunkų darbelį, vaikelį besaugojant, beslauginant", dėdami dovanas tiesiog ant vystyklų.

Kada kūdikis apneštas aplinkui ir visiems parodytas, atsistoja kūmas ir kūma, nusilenkia pribuvėjai ir prašo, „tikro tėvo ir tikrosios motulės pavedami, kad jiem kūdikėlį atiduotų į rankeles šventon bažnytėlėn nuvežti, kunigėlio paprašyti apkrikštyti jį, šventu vardu pavadinti, jam angelą sargą parinkti, kad visą amželį tasai angelėlis jį saugotų ir keliu einantį ir namie sėdintį ir vandenimi plaukiantį nuo piktų nuotykių, nuo skaudžių ligų, nuo žiaurių žmonių, saugotų taip, kad jis ir keleliu eidamas nepaslystų, ir vandenimi plaukdamas nenuskęstų."

Pribuvėja atsako, pas lopšį stovėdama, kad ji „mielu noru atiduotų jiem kūdikėlį į baltas rankeles, nors jai skaudu su juo skirtis, tiek vargo patyrus, jį šiam pasauly pirma pasitikdama, jo akeles dienos šviesai atmerkdama, visą laiką jį saugodama, globodama, jei tik žinotų, kad gerosna rankosna atiduoda, jei tik tikėtų, kad tos rankos šito mažo kūdikėlio nenuskriaus, jį visą amželį globos, vargeliuose paguos."

Kūmai pažada, kad „saugos vaikelį, kaip tikriausieji tėveliai, varguose skausmuose paguos, gins nuo piktų žmonių, nuo plėšrių žvėrių, dieną ir naktį akių nesumerkdami rūpinsis, kad jiem Dievo duotas sūnelis (dukrelė) vargo nepatirtų, ašarėlių nelietų."

Tada pribuvėja kreipiasi į kūdikio tėvus, klausdama, ar jie „velys kūdikėlį į kitas perduoti rankas". Tėvui ir motinai sutikus atiduoda kūdikį, jei berniukas, kūmui, jei mergiotė — kūmai.

Kūmai, gavę vaiką savo rankosna, vėl apdovanoja pribuvėją „už triūsą padėtą, už vargą išvargtą kūdikėlį besaugant, beglobojant". Kūma pervysto jį, suvystydama naujais vystyklais, kuriuos atsine-

šus buvo su savimi, suvynioja jį patalėlin, apsisupa didele skara, įvynioja skaron kūdikį, kad būtų jis patogu laikyti ant rankų.

Tėvas tuo metu paruošia vežimą ir pastato jį ties pirkios durimis. Pribuvėja suriša ryšulėlin atsarginių „palų" (vystyklų) vaikui pervystyti.

Kai visa paruošta, kūmai atsisėda greta ant suolo — „truputį atsilsėti, didelėn kelionėlėn pasirengę". Tėvas pavaišina juos alaus stikline, kurią, alų išgėrę, kūmai sudaužo į grindis.

Jei stiklinė sudūžta į smulkius gabalėlius, reiškia, laimingai klosis kūdikio gyvenimas, jei į didesnes skeveldras — sunkesnis bus jo gyvenimo kelias.

Jeigu stiklinės visai nesudūžtų, ar nors viena jų, būtų labai blogas kūdikio likimui ženklas — vargti jam lemta visas gyvenimas.

Kūmus palydi visi svečiai iki vežimo, o tėvas išlydi net už vartų, vesdamas arklius už pavadžių.

Kai kūmai išvažiuoja iš namų, tėvai susėda su svečiais už stalo ir toliau tęsia vaišes. Dabar atsiranda ant stalo ir degtinės. Išgeria už tėvų sveikatą, kad „sveiki būtų, daugiau vaikų susilauktų", už kūmų sveikatą, kad „laimingai bažnyčion nuvažiuotų, vežimas neapvirstų ir kitokių nuotykių nepatirtų," už mažą kūdikėlį, kad „didelis ir stiprus, kaip ridikas, išaugtų", pagaliau už pribuvėjos sveikatą, kad „dar ilgai gyventų, ne vieną dar kūdikį savo rankosna priimtų, ne vienai dar motinėlei skausmuose gelbėtų..."

Tuo prieškrikštyninės vaišės baigiamos. Visi išsiskirsto ir susirenka vėl tik povakarėj kūmų parvažiuojant laukti.

VI.

Visi gerai žino, kad kūmai negali iš bažnyčios anksti namo grįžti. Vaikus krikština kunigai tik pietus suvalgę, reiškia, povakarėje. Na, o po krikšto nepatogu būtų kūmui nepavaišinti kūmos, alkaną namo vežti. Reikia nors trumpam laikui užeiti smuklėn užkąsti, ten kūma turi pervystyti vaiką; be to, kūmas dar turi nueiti krautuvėn vaikams dovanų nupirkti, nes žino, kad dabar, kūmams iš „krikšto" parvažiuojant, sueis jų pasitikti ne tik suaugę, krikštynosna pakviestieji, bet subėgs kviesti ir nekviesti viso kaimo vaikai „angeliuko" pažiūrėti.

O dar kiek laiko paims kelias namo. Gerai, jei kaimas arti nuo bažnyčios, o juk atsitinka, kad net keliolika kilometrų atstu gyvena tėvai. Suprantama, kad kūmai stengiasi neužtrukti ir važiuoti, kiek

galima, greičiau. Jie žino, kad nerami motina nekantraudama jų laukia. Bet visgi anksčiau geros povakarės kūmai namo pagrįžti negali. Todel laukti kūmų, iš „krikšto" pagrįžtančių, sueina tik povakarėje. Sueina tik rimti žmonės, vedę ir ištekėjusios; jaunimas paprastai krikštynosna nevaikštinėja, nei mergos nei bernai, jei jie nėra kūmai. Iš atėjusios mergos ar berno pasijuoktų piktai, kad jie „atėjo gal pasižiūrėti, be laiko tėvais norėdami tapti". Bet vaikai tai subėga iš viso kaimo. Vilioja juos noras „angeliuko" pasižiūrėti, ir žino, kad gaus iš „krikšto tėvelio" lauktuvių.

Kūmų belaukiant verdama mėsos, kepama dešrų, skilandžių. Pribuvėja verda grikinės košės, su kurios puodeliu ji turi sutikti kūmus duryse. Košė verdama labai sūri, su gausia porcija pipirų, kad „kūmams bevalgant ašaros kristų, akys viršugalvin išlįstų".

Kai kūmai įvažiuoja kieman, ties durimis pasitinka juos visi svečiai. Pasilikti pirkioje nedera. Ten lieka vien tik motina, kuri atsigula lovon. Jei iš tikrųjų jau yra pasveikusi, tai apsimeta dar sergančia.

Kai kūmai įeina pirkion, tuoj pas slenkstį juos pasitinka „su košės puodeliu" pribuvėja, sveikindama juos, kad „naują angelėlį, mums visiems džiaugsmeliui, o seniems tėvuliams paguodėlę" parvežė, ir klausia, kuriuo „šventu vardeliu angelėlis vadinti?" Kūmai pataria pribuvėjai „atspėti ir sveteliams pranešti, tėveliams pasakyti". Nors pribuvėja dažniausiai, kaip ir tėvai ir visi susirinkusieji, jau žino apkrikštyto vaiko vardą, nes iš anksto, dar krikštan važiuojant, tėvai nurodo kūmams, kuriuo vardu turi vaiką pakrikštyti, bet vistiek turi du kartu neatspėti ir tik trečią kartą turi tikrą vardą pasakyti. Kitaip vaikas, išaugęs, bus lengvabūdis žmogus, plepus, „nemokės liežuvio sulaikyti, pikto žodžio kitiems nepasakyti". Atspėjus vardą linki, kad naujai pakrikštytas būtų rimtas ir doras, kaip „tas angelėlis, kurio šventą vardelį per šventą krikštą gavo".

Baigus pageidavimus siūlo kūmui „paragauti krikšto košelės, palinkėti, kad mažas kūdikėlis ir vaiku bebūdamas ir suaugusiu žmogumi visados sočiai valgytų, bado niekados nepatirtų". Kūmas, paragavęs negardžios košės, norėtų tuo ragavimu pasitenkinti, todel stengiasi atsipirkti dovanomis, bet jei dovanomis pribuvėja nepatenkinta, verčia kūmą „sočiai pavalgyti, visą košelę suvalgyti, nesigailėti, kūmai nepalikti". Kūmas vėl ragauna, vėl stengiasi atsipirkti, susirinkusieji juokauja iš jo, berdami, kaip kas išmanydamas, sąmojaus perlus, erzindami pribuvėją, kad „kūmulį pakamuotų, geriau apipeštų". Tęsiasi šioji

ceremonija, kol kūmas arba visą puodelį išvalgo, arba pagaliau atsiperka, arba tiesiog ima prašyti, kad „jo pasigailėtų, duotų galimybę dar kitų valgių paragauti, krikštynų vaišėmis pasidžiaugti".

Po tai prasideda tokis pat vaišinimas „koše" kūmos. Vaišindama, pribuvėja jai prikalbinėja, kad „kūmulė nesigėdytų, košelės nesigailėtų, visą suvalgytų savo krikšto sūnelio (dukrelės) sveikatėlėn". Kamuoja, kol atsiperka dovanomis arba visą jai siūlomą košę suvalgo.

Pasibaigus šiai ceremonijai (košės valgymo) pribuvėja gauna iš kūmos rankų kūdikį, neša jį tėvui su žodžiais: „Pranešu tau, tėveli, kad geriausias Dievulis štai dovanoja angelėlį, vardu (tariamas vardas), kol jaunas esi — džiaugsmu pasidžiaugti, kai pasensi — paramą turėsi". Ir čia pat siūlo tėvui „krikšto košelės paragauti, gerai pavalgyti, kad jo sūnelis (dukrelė) stiprūs būtų, sveikas augtų, ligų nepažintų ir per visą savo gyvenimą bado nepatirtų". Tėvas, kiek paragavęs košės, atsiperka, kaip ir kūmai, dovanomis. Kol pribuvėja ne gauna tiek dovanų iš tėvo, kiek mano turinti tiesą gauti, vis ragina jį „dar valgyti, sveikatėlės savo vaikeliui nesigailėti".

Paskui tėvas kūdikį peržegnoja, pabučiuoja ir, paėmęs ant rankų, neša jį gulinčiai lovoje motinai. Motina irgi jį peržegnoja, pabučiuoja ir duoda krūties. Pažindžiusi turi dar iš pribuvėjos išpirkti lopšį, teikdama jai piniginių dovanų. Kūmai padedant pervysčiusi šviežiuosna vystykluosna, dėkoja pirmiausia kūmam, kad jie „paėmė lėlelę, o parvežę jai angelėlį, kuriam dar parinko tokį gražų vardelį". Prašo jų „šito vaikelio neužmiršti, jam tėvu ir motinėle būti visą amželį, globoti, saugoti nuo nelaimių, nuo piktų priepuolių, negeriems žmonėms jį nuskriausti neduoti, prieš gerus užstoti, piktai apie jį kalbančius sudrausti". Kūmai, atsakydami jai, pažada „būti šiam kūdikėliui visą amželį už tėvą ir motinėlę ir mylėti jį, kaip savo tikrą vaikelį."

Tėvai pasibučiuoja su kūmais, pasižadėdami „vieni antrų neskriausti, taikoje gyventi, kits kitą užstoti prieš piktus ir gerus žmones, nelaimėje paramą teikti, kaip geriems draugams, artimiems giminėms dera".

Motina dar domisi, ką per krikštą likimas kūdikiui nulėmė: ilgą gyvenimą, ar gal tik sveteliu pas tėvulius būti?

Kūma papasakoja, kaip kūdikis krikšto metu laikėsi. Jei stipriai verkė — ilgai gyvens, sveikas, stiprus bus, jei maža verkė — neilgas bus jo amžius, o jai visai neverkė — greitai numirs. Tas įsitikinimas tiek gilus, jog krikštinimo metu, kad vaikas stipriau verktų, kūma, ku-

nigui nematant, geriau pasakius, nepastebint, stengiasi vaiką skaudžiau įgnybti, kad jis labiau verktų.

Po visų šitų ceremonijų motina, jei sveika, pati, o jei iš lovos dar nėra pasikėlusi, tai kūma, pribuvėjos su košele lydima, apeina visus su kūdikiu ant rankų, kad „kiekvienas pamatytų, geros kloties ir sveikatos augti palinkėtų". Kiekvienas linkėdamas, triskart nusispiauna, kad „kūdikis jo akių nepabotų", peržegnoja vaiką, o moterys net nesusilaiko ir pabučiuoja. Visi apdovanoja pribuvėją piniginėmis dovanomis. Ji čia naudojasi vėl savo teise priversti kiekvieną „košelės paragauti", todel, kiek kas galėdamas stengiasi gausia dovana atsipirkti. Ne be to, kad del juokų prie vieno kito vis delto prikimba.

Tuo visos krikštynų apeigos baigiamos, prasideda pokylis, kaip paprastai su dainomis, kurioms dažniausiai vadovauja moterys, ypač pribuvėja; ji dabar vaišinasi lygiomis su kitais svečiais.

Juozas Mickevičius

Žemaičių vestuvės.

(Nuo 1850 m. iki šių dienų Platelių, Alsėdžių, Ylakių apylinkėse)

I.

I. Stebėjimas.

Jaunuomenė nuo pat Kalėdų iki Užgavėnių eina važiuoja į muges, „kirvelninkus", atlaidus pasiklausyti, pasiklausinėti, kas iš pažįstamų daro vestuves, svieto pamatyti. Viena diena metuose yra ypatinga — mergų diena, tai naujų metų jomarkas. Ir, bendrai imant, žemaičių merginos labai mėgsta turgus, jomarkus, nes ten turi gerą progą pasižvalgyti, pasidairyti po jaunimą. Net ir „užbarabanydamas" būsimą turgų bei jomarką, miesto žmogelis, užprašydamas savo pažįstamąsias merginas, nekartą priduria: „Mergės, mergės, į jomarką tą bei tą dieną — ir jūs nepasilikit!" Didžiausias manančiųjų tuoktis susibūrimas būna vadinamąjame „mėsėdyje", t. y., laikotarpy nuo Kalėdų iki Užgavėnių. „Mėsėdyje" visi, manantieji vesti, stengiasi padaryti vestuves, nes patogiausias yra ūkininkams laikas, geriausi tada žiemos keliai, patys dargi laisvi nuo ūkio darbų. Dabar pilni jomarkai, turgus žmonių, nes vieni nori save parodyti, kiti pamatyti merginas ar vaikinus, „parėtkas", kurių yra nemaža kiekvieną dieną, ypačiai antradieniais arba sekmadieniais.

Daugumas žemaičių greitai, tuoj pamatę, nesiskubina tuoktis, bet iš lėto patsai norįs vesti apsižiūri, ar leidžia jam sąlygos, ir apsiklausinėja. Sužinojęs, kur yra jam tinkama mergina, žinoma, pagal jo turtingumą, amžių ir pagal tai, ar tėvai mano leisti už vyro. Pasiima piršlį ir rengiasi jį siųsti į piršlybas. Piršlių ne kiekviename kaime yra. Piršlys turi būti vedęs, kad pats nepasiviliotų peršamąją merginą; be to, rimtas, ne koksai vėjagaudis, kad jo pasirinktąja tėvai

galėtų pasitikėti, daugelio žmonių pažįstamas, iškalbingas, apsukrus, sugebąs piršlio pareigas atlikti, kad jaunikiui gėdos nepadarytų, kad šisai per piršlį „nosies“ negautų. Moteriška nebūna piršliu, nes sakoma: „Moteriška piršliu — biesas šliūbą duoda“.

2. Piršlybos.

Kurį metą yra trumpas „mėsėdis“, bernai skuba vesti, o merginos — ištekėti. Mergaitės, paprastai, teka turėdamos 22—23 metus amžiaus; bet, jei yra svarbus reikalas, išteka ir 17—18 metų amžiaus; bet tokių nedaug tėra. Seniau be 17 metų merginai kunigai „šliūbo“ neduodavę. Vyrai, karo tarnybos neatlikę, irgi retai teveda.

„Mėsėdyje“ piršliams yra tikra šienapiūtė. Jie, kaip „spraunin-kai“ atsiklastę, lekia į piršlybas čia vieno, čia kito vaikino ar merginos. Del piršlybų norįs vesti susitaria su piršliu: jei nuperša turtingą, jauną ir gerą žmoną, gauna kelis šimtus litų, o jei paprastą — užtenka ir kelių dešimčių. Pirmiausia, piršlys vienas, be jaunikio, atvyksta pas mergaitės tėvus, o jei tėvams tinka koks, patys atsiunčia piršlį. Piršlys apsako vaikino ar merginos turtingumą, amžių, kartais darbštumą ir t. t. Jei tėvams ir nuotakai ar jaunikiui tinka, piršlys sutaria artimąjį sekmadienį suvesti juos į pažintis, jei jie dar nepažįstami. Jeigu kartais tėvai ir nenorėtų leisti del kurių nors priežasčių — jei dar jauna tebėra mergaitė ar dar negali duoti dalies, pasogos, kloti kraičio, tai tada piršliui nebelieka nieko kita, kaip, „įsitaisius lapės liežuvį“, girti peršamojo turtingumą, išmintingumą, darbštumą ir kitus jo geruosius savumus. Motina, nors ir minkštesnės širdies tam dalykui, vis delto pasako: „Neleisiu — jauna tebėra, teuždirba man už košeles“. Piršlys, nepasiduodamas ir nesidrovėdamas ko sumeluoti, įrodinėja, nešykštėdamas ir priežodžių bei gudresnių posakių išsitarti (pav.: „Nesigailėsi anksti kėlęs, jaunas vedęs“; arba: „Senas jauną ves, pasiėmęs nepames“ ir kt.). Jaunikiai piršlius gerai „pačestavoja“, pažada gerų „magaryčių“, pastato butelį „baltakės“, padeda užkandos. Smuklėse, kad ir daug geriantieji, prisilaiko, kad nepradėtų „žąsis ganyti“. Seniau, jei tik pasitaikydavo keli vyrai ar moters vedančiojo namuose, paskutiniajam palinksminti piršlys uždainuodavęs žemiau užrašytą kurią dainą.

Be to, nesykį neretas jaunikis, nusiskųsdamas savo nepasisekimu, apgailestaudamas savo likimą, vienas pats, prieš išvykdamas „zalė-

tosna" ar tėvų verčiamas kitą imti už žmoną, užtraukia arba užniūniuoja šitokią dainą:

Aš turėjau mergužėlę, tumba, tumba,
Kaip daržely lelijėlę, tumba, ir t. t.
Lankydamas kuo tankiausiai ir t. t.
Mylėdamas kuo labiausiai ir t. t.
Nors ji buvo ir varginga ir t. t.
Bet dorybėj vis turtinga ir t. t.
Vainikėlis įžaliavo ir t. t.
Ji darbavos, ji dainavo ir t. t.

Pasirodė, kad manoji, ir t. t. —
Neturtinga mylimoji, ir t. t.;
Ėmė tėvas mane barti, ir t. t.;
Ta nebus mano marti, ir t. t. —
Tarnaitės duktė kaimyno, ir t. t.,
Tegu eina į karklyną, ir t. t.;
Ieškok pačią tu sau gerą, ir t. t.,
Kuri turi savo dvarą, ir t. t.

Važiavau savaitę, trečią, tumba, tumba,
Kol suradau savo pačią, ir t. t.
Mūrais bokštai mūravoti, ir t. t.,
Kiemas plytom brukavotas, ir t. t.,
Žali sodai, kaipo gojus, ir t. t.,
Žydi kvietkos, kaipo rojus, ir t. t.,
Visko yra, visko pilna, ir t. t. —
Ir iš mėsos ir iš vilnos, ir t. t.;
Tiktai pačią reik regėti, ir t. t.,
Ir vestuves reik pradėti, ir t. t.

Štai, kur mano būsinčioji, ir t. t.,
Iš užpečiaus išskrapčiojo, ir t. t., —
Vienos akies nebeturi, ir t. t.,
O su antra kreivai žiūri, ir t. t.
Laibos kojos, kaip lėkštutės, ir t. t.,
Smaili galva, kaip gegutės, ir t. t.,
Kaklas ilgas, kaip aguonos, ir t. t.,
Kupra, kaip kepalas duonos, ir t. t.,
Ausys plačios, kaip torielkos, ir t. t.,
Mėlsvas veidas nuo arielkos, ir t. t.

Turiu dvarą — dabar ponas, ir t. t.,
O ta kupra, kaip šėtonas, ir t. t.;
Manau, kad tu čia pasiustum, ir t. t.,
Ne kaip mano pati būtum, ir t. t.

Sutikau Maušeliuką, ir t. t.,
Paklausiau laimės keliuką, ir t. t.
Dieną naktį šnapšę traukiu, ir t. t.,
Vis laimingos mirties laukiu, ir t. t.
Jau ta kupra man nerūpi, ir t. t.,
Tegu sau, kaip višta, tupi, ir. t. t."

Taigi, piršlys su savo bičiuliais uždainuoja:

Atein žiemelė, šalts rudenėlis.
Storokis, berneli, sau gulovėlę! —

Neturiu dvaro, nei tėviškėlės.
Kur dėsiu mergelę, jauną parvedęs?
Pirksiu dvarelį ar tėviškėlę,
Parvesiu mergelę, sau gulovėlę.

Arba:

— Vanduo be sparnų,
Akmuo be šaknų,
Taip ir šis jauns bernelis
Be jaunų mergelių.

Parduosiu žirgą ir kamanėles,
Storosiuos verpėjėlės
Storosiuos audėjėlės. —

— Neparduok žirgo nei kamanėlių! —
Aš būsiu verpėjėlė,
Aš būsiu audėjėlė

Jauna tebesi, jauna mergele,
Dar būti verpėjėle,
Dar būti audėjėle.

— Jei nepaaugsiu
Pas motušėlę,
Paaugsiu pas uošvelį. —

— Negerai augti
Yr pas uošvelį,
Geriau pas matušėlę.

Ir:

Aplink dvarą rūtos, rožės,
O vidury lelijėlės.
Tame dvare yr mergelė,
O kuo vardu — Barborėlė.

Barbor, Barbor, Barborėle,
Ar priimsi į nakvynėlę?
Ar priimsi pavargusį,
Mane, našlį pavargusį?

3. Sanvedybos.

Jei jaunikis ir nuotaka yra iš vienos parapijos, vadinas, ne taip toli nuo vienas antro gyvena, piršlys juos suveda į pažintis. Žinoma, prieš tai piršlys jiems atskirai pasako, kuriam tikslui jis tai darys. Turgaus dieną ar šventadienį po pamaldų miestely, suvedus piršliui į pažintis, jei merginai peršamasis tinka, ji kalbasi, o jei ne, tai maža ar visai net nė žiūrėti nežiūri — ženklas, kad jai peršamasis nepatinka. Seniau ir dabar dažniausiai, jei vienas antram krinta į akį, tai jaunikis, nuotaka, piršlys ir jei yra į miestelį atvažiavę tėvai, visi eina į alinę ar smuklę. Ten visiems jaunikis „užfundija" alaus. Geriant, piršlys aplinkui pradeda kalbėti apie „zalėtas", sanderybas ir t. t. Iš pašnekėsio aiškėja, ar galima bus piršliui atvažiuoti, ar ne. Dažniausiai jaunikis žiūri, ką pasakys tėvai — ar sutiks leisti dukterį per žmoną. Jeigu tėvams ar merginai kartais atrodytų, kad gali gauti turtingesnį vyrą, tai tėvai pasako, kad dar šiais metais neleisią — jauna tebesanti, ar kaip kitaip.

4. Zalėtos.

Seniau buvo mada, kad į zalėtas jodavo raiti, „šumniais", „dailiais" žirgais, gražiais balnais pabalnotais. Kaip tėvai pasakoja, žemaičiai laikė sau už garbę raiti joti į atlaidus, į zalėtas, parėtkas. Kiekvienas beveik ūkininkas turėjo balną, kad, reikalui esant, galėtų kur nujoti. Savaitės pabaigoj, jei ūkininkas norėjo baigti kokį darbą, pažadėdavo vaikinams duoti šventadienį joti į bažnyčią arklį, — ir

tuoj darbas visu smarkumu nykdavo. Į zalėtas zalėtninkai visada jodavo vakarais, dažniausiai ėmus brėkšti, kad niekas nematytų ir nežinotų. Dabar tas paprotys raitiems ir vakarais joti zalėtosna išnyko. Mat, Žemaičiuose beveik iki pat didžiojo karo keliai buvo blogi: daugybė brastų, duburkių, dobravų, kur net ratai daugely vietų susmukdavo. Šis aukščiau minėtasis paprotys tiek ilgai užsiliko tik del to, kad žemaičiai yra konservatyvūs ir ilgai laikosi senų tradicijų. Karų su kryžiuočiais laikais, vėliau lenkų—lietuvių valstybės metu, iki pat rusams pavergiant, bajorai kiekvienoj „akalicijoj" karo pratimų mokydavosi vis su žirgu, o į turgus ar šventadieniais jodavo raiti ir prisisegę kardus.

Dabar į zalėtas zalėtininkai vyksta važiuoti ir jau dienos metu. Važiuoja gražiu vežimu, geru arkliu, naujais šlejais. Vaikinas apsirengia gerais rūbais, pasiriša prie arklio šono skambalą. Piršlys važiuoja vienam vežime su jaunikiu. Jis valdo arklį, o jaunikis sėdi šaly, pono vietoj. Piršlį tegalima atskirti nuo jaunikio iš amžiaus (mat, žemaičiuose jaunieji visada pasirenka tokį piršlį, kuris maždaug atrodo senesnis amžium ir išvaizda) ir blogesnių rūbų, o šiaipjau piršlys nieku kitu nesiskiria nuo jaunikio, kuris yra labiau susitampęs ir susišukavęs.

Piršliai, įvažiavę į kaimą ar į merginos kiemą, paleidžia arklį, kiek tik gali, smarkiau, nes nori parodyti, kad jie yra „šumnūs", mitrūs, apsukrūs, turį gerą arklį, — žodžiu sakant, ne iš kelmo spirti. Žemaitis mėgsta ir geba išdidžiai pasirodyti, aukštai save stato. Kaip seniau, taip ir dabar, atsiranda tokių jaunikių, kurie su mergina ar jos tėvais yra nepažįstami; tik, žinoma, piršlys yra ir turi būt pažįstamas.

Zalėtininkai, į kiemą įvažiavę, sustoja kur nors pas tvartus („kūtes"), neskubėdami, kaip sako, atsileidę, taiso arklį: riša, deda pašarą, purtina nuo savęs prikibusius šiengalius. Šuo visą laiką nerimsta. Išgirdę šeimininkai puola prie lango ir žiūri, kas ateina ar atvažiuoja, nes jų rudis nieko veltui neloja. Jaunikis lieka prie vežimo, o piršlys eina į vidų sužinoti, ar priims piršliuosna, ar ne. Eidamas į trobą, jis, atsargumo dėliai, pasiima botagą užpuolusiam šuniui „per apikaklę sukirpti".

Įėjęs į sėdnių, pasistato kerčion botagą ir žengia į šeimyninę trobą. Tuoj, įkėlęs vidun koją, pasveikina Kristaus pagarbinimu, o dabar jau daugelis — „laba diena". Po to eina arčiau: pirmiausia pasveikina namų šeimininkę, kuriai, paprastai, paduoda ranką. Turtingą šeimininkę pasveikina pabučiuodamas ranką. Šeimininką ir kitus sveikina paskui ir tiktai rankos padavimu. Šeimininkas prašo sėstis ir kalbina.

Ragindamas sėstis jis dažnai prakalbina svečią paprastais, dažnai vartojamais posakiais: „Sėskis! Ar visus stačius palikai?“, „Sėskis! Stačias apsimeluosi...“ Piršlys, labai skubėdamas, to neboja ir trumpai atsako: „Noriu dar augti“. Jis, nenorėdamas jaunikio šaldyti lauke, tuoj pasisako, ko atvykęs, kokį vaikiną atvedęs. Nupasakoja jo turtingumą, be to, dar, kad yra geros giminės, darbštus ir rimtas vyras. Tėvams ir dukteriai tinkamą jaunikį per piršlį paprašo vidun; priešingu atveju tėvas ar motina pareiškia, kad neleis, nes perdaug mažą ūkį teturįs ar esąs senas. Jaunikiui toks atsakymas yra skaudus smūgis. Tuo labiau negražu, kad „išbrokijo“. Todel savęs verti jaunikiai pasirūpina iš anksto sužinoti, kaip bus priimti ir prie ne sau lygių dažniausiai vengia važiuoti. Prieš važiuodami gerai išklausinėja piršlį.

Piršliui įeinant į trobą, nuotaka sprunka į kitą kambarį, dažniausiai į alkierių ar pryšininkę, išeiginiais rūbais apsirengti. Apsivelka geresniais rūbais, kojas apsiauna geromis kojinaitėmis, susišukuoja „glotniau“ kasas. Šeimyna ir kiti namiškiai įeina į „užpečinę“ — šeimyninę trobą, pasiima kokius knebinius: moterys verpia, vyrai veja virves, piemenys plėšo plunksnas, o motina bruzda, taisydama kambarius.

Tuo tarpu, kol piršlys dar viduj, jaunikis, sėdėdamas vežime ir laukdamas piršlio išeinant iš trobos, suka raito ūsus, nusivalo šienus ar kokius prikibusius šapus nuo rūbų, švaresnis nusivalo net ir apdulkėjusius batus. Jo priimti išeina tėvas ar motina, o jei tie yra kuo labai užimti, išeina kitas kuris artimesnis tėvams ir dukteriai. Pasisveikinę eina į vidų. Pasideda viršutinius kailinius; duoda sėstis. Šeimininkas kalbasi su svečiais, motina su mergėmis rengia vaišes.

Pasipuošusi mergaitė įeina prie svečių. Pasisveikinusi ir šiek tiek pasikalbėjusi, išeina padėti motinai rengti valgių. Piršlys dažnai lankosi šeimyninėj troboj, virtuvėj, pas virėjas ir jaunąją. Ten jisai nuolat įeina dingste gerti ar pirštinių džiovinti. Iš tikrųjų, jam rūpi iš nuotakos sužinoti, kaip jai patinka jaunikis. Čia jis nieko nesivaržydamas turi progos patarpininkauti jaunikiui, kuriam merginos palankumą ar nepalankumą pareiškia kitiems nematant anksčiau sutartu gestu — akių pamerkimu, ypatingu rankos mostu, ar, geresnę valandėlę nutaikęs, pašnibždėdamas ausin, pusbalsiu pasakydamas. Nepatikęs vaikinas daugiau tų namų nebelanko vedybų tikslu, o del merginos galvos ilgai nekvaršina, nes ir priežodis yra: „Prievarta bučiuojant — dvasia smirda“. Kol pietus parengia, įneša obuolių valgyti.

Besišnekučiuojančius piršlius pavaišina mėsa, dešromis, krienais (prie mėsos), taukuose keptomis bulvėmis, grybais, blynais, sūriu, varškėmis, duona, sviestu, vėliau arbata ar kava, uogų sunka. Geriantieji nepamiršta degtinės, su medum atmieštos, pagaliau kad ir naminio alaus ąsočio. Tai valgiai paprastų, neperturtingiausių ūkininkų, kurie gal nebuvo pasirengę svečius priimti. Turtingieji ūkininkai šiuo atveju pagamina daug geresnius pietus.

Stalo gale sodina jaunikį, prie jo šalies nuotaką ir piršlį, o paskui jau tėvą ar ką nors kitą, tėvo vietoj namuose likusį. Pietaujant piršlys užveda kalbas, kaip žydas maldas. Jis taip jau moka užimponuoti visus valgančiuosius, jog šiems bematant palinksmėja nuotaika. Ima girti peršamojo ūkį, gerą elgesį, darbštumą; išpasakoja, kiek yra karšinčių, užrėdymų, skolų; pastarųjų nesant, pagyrų puodas piršlys garbingai pareiškia, kad jo peršamasis jaunikis neturįs nė skatiko skolų. Jeigu, tų kalbų išgirdusi, mergaitė pradeda tvainytis, tai jaunikis ir be piršlio pranešimų gauna suprasti patikęs.

Bajorai ir šiaipjau mandagesni ūkininkai, pirmą kartą atvažiavę piršliuosna, dar nedera ,tik susipažįsta, pasišneka. Tinkamas jaunikis kviečiamas dar ir kitą kartą atsilankyti.

Nei jaunikis, nei piršlys, važiuodami piršliuosna nesiveža degtinės, saldainių ar kita ko panašaus. Piršliai, paviešėję, pasikalbėję, seniau, kol dar buvo paprotys jaunikiams raitiems joti, išjodavo, o dabar išvažiuoja namo. Žemaičiai, išleisdami svečius, sako: „Reikia išleisti, kad diena nesutrumpėtų", arba: „Reikia išleisti, kad duris neužrištumėte", ir pan.

Išvažiavus jaunikiui, nuotakos tėvai, kartais ir pati nuotaka, klausinėja jaunikio pusėje apie jį patį, kaip žmogų, jo ūkį, turtingumą ir t. t. Žemaičiai nelabai pasitiki piršlio gyrimais, nes yra ir sakoma: „Piršlys ir piemuo visados meluoja". Nors, paprastai, žemaitis nemėgsta girtis, bet tuokimosi metu pasigirti — ir jam įprastas dalykas. Tada visi turtingi, miltų kalnai byra, pieno upės teka. Bet yra priežodis: „Kur mūsų nėra, ten veršiai midų geria, o kad mes nueitume, nė parūgų negautume".

Apie sanderybas tepradeda kalbėti nuvažiavę antrą kartą prie tos pat merginos. Piršlys pradeda kalbą — klabina tėvus del pasogos, kraičio, padargų, baldų, gyvulių, nors apytikriai ir žino, kiek mergina gaus dalies. Neveltui yra sakoma, kad „pigios sriubos nė šuo nenori lakti." Betgi žemaičiui ne tiek svarbu pasoga, kiek patsai žmogus, o šiuo atveju — gera šeimininkė. Taip pat žemaitis nedaro sanderybų

ir vien del mergaitės grožio, nes praktiškai galvojąs žemaitis pasako: „Iš kaktos smetonos nelaižysi“. Kada jau viskas eina į gerąją pusę, tariamasi del laiko atvažiuoti į ūkvaizdžius. Jei jaunojo ūkis yra prižinomas ir nelabai toli, tai sanderybos padaromos tuoj, o jei jaunikis yra iš toli ir maža težinomas jis pats ir jo ūkis, tada sanderybos įvyksta ūkvaizdžius atlikus.

Ne tik senosios, bet ir jaunosios moteriškės dar iki šiol, kad ir nelabai, tebetiki burtais. Dažnai sakoma: „Kieno lovon atgulusi katė atveda vaikus, tas liks nevedęs“. Jei pamato katę prausiantis, sako, kad bus svečių. Jeigu katė atsipraususi eina prie pečiaus, bus neturtingi svečiai, o jei katė atsipraususi eina nuo pečiaus į trobos galą — ženklas, kad atvyks turtingi svečiai. Merginos spėja kokį gausiančios vyrą iš savo rankų delno. Jei delną sulenkus raukšlė išeina į pirmųjų dviejų pirštų išliežį (tarpupirštį), moteriškė tikisi gauti girtuoklį vyrą, jei į pirštą — negirtuoklį.

Baigiant apie zalėtas, reikia priminti, kad kaip seniau, taip ir dabartiniais laikais, zalėtosna vyksta ir pėsti, ypač neturtingieji. Jiems nereikia jokių piršlių; įvairios ceremonijos bei apeigos, jų kišenei neprieinamos ir todel „neįkandamos“, jų nuomone, yra visiškai tuščias dalykas. Toks zalėtininkas teatrodo, kaip sakoma, „nesuskrendęs“ ir tėra gražiai apsivilkęs, — taip, kad jo visas turtas matyti ant nugaros.

5. Ūkvaizdžiai.

Prieš ūkvaizdžius jaunikis, jei turi pažįstamų ar giminių, klausinėja apie nuotakos tėvus, jų ūkį. Aiškiai sužino, ar tėvai nėra nusigyvenę, ar galės duoti žadėtą pasogą; ar nuotaka nėra kaprizinga, šadri, galabija, o tėvai makariai. Blogos giminės ir makarių tėvų dukterų ar sūnų rimtieji jaunikiai vengia, tiesiog bijo, nes ir priežodis tuo reikalu sako: „Kokie tėvai, tokie ir vaikai“, arba: „Obuolys nuo obels netoli riedi“. Mergaitės tėvai ir ji pati, tokiu pat būdu, vieno kito savo pažįstamo išklausinėja apie jaunikį — koks jo ūkis, kaip sekasi jam, arba bent jo tėvams, gyventi, ar nėra girtuoklis, laidokas, tinginys, keikūnas, sukčius, — trumpai sakant, žiūri, kad būtų vyras darbštus ir visur „akuretnas“. Artimųjų kaimynų beveik niekas nieko neklausinėja apie jaunikius, bet tolimesniųjų, nes sakoma, kad kaimynai yra kuo susipykinę, ar labai „prietelingai“ sugyvena. Todel kaimynų arba net pačių klausinėjamųjų samdiniais labiau pasitikima, nekaip kaimynais, ypač artimesniaisiais. Jei mažesnioji pusė

peikia, o daugumas giria, tai mergaitė ar vaikinas laikomi gerais žmonėmis.

Atsitinka visokių „buldarių", kurie, darydami vestuves, nieko nesiteirauja. Jeigu tik nosis patinka, turi turtą, ir puola, kaip į gaisrą tuoktis. Susituokus vyras piauna žmoną, kaip medžio piūklu, o žmona vyrą nuolat kremta, kremezija, — ir vargsta abu, kaip pelės po parūgas, visą amžių, kol grabo lenta juos perskiria.

Į ūkvaizdžius sutartinei dienai tėvai pasiima kelis savo giminaičius, piršlį, dukterį, važiuoja, prisisėdę pilną vežimą, apžiūrėti jaunikio ūkio. Važiuoja gerais arkliais, prisiriša dažniausiai skambalą. Paprastesnieji ūkininkai į ūkvaizdžius seniau važiuodavo visas būrys žmonių, prisigulusių kelis vežimus, bet dabar jau po tiek daug nebevažiuoja, nes nemėgsta skelbintis.

Atvažiavusiems į ūkvaizdžius pastato butelį degtinės ant stalo, padeda užkandai sviesto, kumpio, sūrio, duonos, kartais arbatos, — ir viskas. Bet turtingieji labai gerus pietus pataiso. Pavalgę eina apžiūrėti jaunikio turto.

Pirmiausia apžiūri žemę, trobesius; tvartuose gyvulius, daržinėse pašarą, „vazaunėje" padargus — vežimus, žemės dirbimo įrankius; klėtyse grūdus, ant viškų (antklėtyje) baldus; trobose kambarius ir jų įrengimą; palipę ant trobos, apžiūri rūkytą mėsą, lašinių paltis, apvertas kartis dešrų, puodus lydytų arba leistų taukų. Jei žiemos metu yra daug sniego, tai pirmiausia ūkio vertę spėja iš trobesių, gyvulių „dailumo", ūkio dydžio; žemės gerumą — iš gero šieno, šiaudų stambio, ilginių ilgio, grūdų stambio ir kt. Apžiūrėję viską, eina į gerąją trobą, ir, jei jau nuotakai ir jos tėvam tinka jaunikio ūkis, pradeda pagaliau klausinėti, ar savo vardu valdo ūkį, kiek bus karšinčių, išrėdymų.

Seniau ūkių niekas nedalydavo, vistiek, kiek būtų buvę vaikų. Broliams seserims tėvai raštu paskirdavo, kokį turi sėti pasėlį, kiek drabužių eilių reikia pasiudinti. Pasėlį turėjo sėti tol, kol broliai ir seserys pasirėdydavo. Nuo to ir dabar tebėra užsilikusi daina: „Už pasėlininko vyro neisiu..." Pinigines visai mažas dalis terašydavo, bet duodavo padargų, gyvulių, „rokamastės". Kiekvienai tada merginai kraitį pačiai reikėjo susikloti. Žiemomis verpdavo iki 11 val. nakties vilnas, linus, pakulas, o gavėnios metu ausdavo audeklus. Prieš 110 metų, pasakoja seneliai, vyrui iš 50 dešimtinių pinigais teduodavę tik po 3 ditkas, o jau prieš 90 metų turtingesnieji duodavo dukterims po 12 rublių. Vyrams paminėtuoju laiku, be pinigų, duo-

davę arklį, apie 4 karves ir tiek pat avių, 5 kiaules, keletą žąsų; darbinius medžio ratus, kurie neturėdavo beveik jokios geležinės dalies, išskyrus ašių rinkius, žagrę, ekėčias; be šėnių šlėdes (roges); visų rūšių grūdų po keletą pūrų; aprengtą lovą, staliuką, porą krėslų, kirvį; drabužių vieną eilę, stotkų (medinių indų). Moteriškos ištekėdamos gaudavo maždaug tiek pat gyvulių; šlajas, brikelį; grūdų tiek pat, kiek vyrai; baldų lygų skaičių su vyrais, tik jie būdavo daug gražesni; kelias skrynias drabužių, iš kurių apie 30—40 naminių barvų ir keletą pirktinių (fabriko darbo), kelias šiltas storas skaras („kuskas"), kelias dešimtis skepetaičių („kuskilaičių", „kuskelių"), kurių tarpe būdavo kelios šilkinės; apie 40 — 50 staltiesių, rankšluosčių, paklodžių, keletą antklodžių, patalus, 2 pagalvius; apie 10 porų pirštinių, kurių daug išdalydavo įvairių sutuoktuvių apeigų metu apeigų dalyviams; kelias dešimtis priejuosčių (kasdieninių ir išeiginių); languotų, dryžų raiščių ir raiščiukų po kelias dešimtis — jie buvo perkeliniai ir būtinai adyti, lininiai (namie austi) ir bėliniai (namų audimo); po kelis šimtus metrų plonų ir storų lininių audeklų (plonų — drobė, storų — samplėšiniai, lamstyčiai, pragijai); keletą ritinių (pie 30—40 metrų) milo, kiek mažiau vilnonės ar pusmarškinės medžiagos kilimams; tiek pat ritinių vilnonės, bėlinės medžiagos sijonams, nažutkoms, šniurelkoms; drabužių gaminamųjų pabūklų vienoms duodavo tik stakles ir ratelį, o kitoms dar mestuvus, vyturus, iekeles, gražiai išdroštą kratyklę nuošukoms ir pakuloms purtinti, šepečius vilnoms šukuoti, daug nyčių, skietų, šautuvų, šeivų keletą tuzinų, kelis šperokus, lanktį.

Kada jau visa yra apžiūrėta, jei nuotakai ir jos tėvams netinka, tada išvažiuoja iš jaunikio, o jei tinka, piršlys pradeda kalbėti, kiek tėvas galutinai duos pinigais, kiek skirs kraičio, padargų, „rokamastės" (baldų), nes, jei kartais kas tėvams nepatinka, — esant permažam ūkiui ar kartais neišgalint žadėtosios pasogos beduoti, — tada tėvai sumažina dalį. Gerai žinoma, kad visi didžiais nešasi turtingumo atžvilgiu: didelę dalį skelbiasi; o kai reikia ištikro kalbėtis, pasirodo kitaip. Ir priežodis yra: „Pažadėsi — patiešysi, neduosi — negriešysi". Pirmiausia tariasi del pinigų, paskui del kraičio, gyvulių, padargų, rokamastės. Kai dalis jau yra galutinai sutarta ir žinomas vaikino ūkyje išmokestis, piršlys eina prie sanderybų. Nei jaunikis, nei nuotaka del dalies nesidera, bet savo tarpe šnekučiuojasi, nes už jaunikį kalba piršlys, kuris iš anksto yra susitaręs, be ko negalima sutikti. Bet, jei vienas antram krenta į akį, viena ir antra pusė

nusileidžia, nes vistiek žemaitis tenkinasi ir mažesne pasoga šiuo atveju. Šį savo nusistatymą jis pateisina, sakydamas: „Kad ir į pinigų miegą (aruodą) traldą įstatytumei, ir iš ten išsikas".

Dabar prasideda pietūs.

Seniau žemaičiai, mėgstantieji didžiais neštis ir norintieji pasirodyti geriau už kitus, veždavosi į ūkvaizdžius kumpio, degtinės, sūrį ar varškės, sviesto; kitko, kaip duonos, arbatos, pyrago, naminio alaus, duodavo pats jaunikis. Jei nieko čion pietums nebuvo vežtasi ir suskysdavo nuotakos noru, šioji sumokėdavo 5 rublius. Be to, ūkvaizdžių metu norintieji susituokti, reikalui ištikus, aiškiai atsižinodavo, ar nėra vienas su antru surišti giminystės ryšiais — iki ketvirtos kartos negalėdavo nei tekėti, nei vesti. Senųjų rūpestis būdavo išvesti giminystę. Šiais laikais paprotys vežtis užkandžius į ūkvaizdžius važiuojant yra visiškai išnykęs.

Jeigu ūkvaizdžių metu netyčia virtuvėj sudūžta indas tada, kai taisomi pietūs, — yra ženklas, kad suderės. Motina įbėgusi esantiems svečiams praneša šią naujieną, kuri esanti pirmas atsitikimas jos dukters sanderybose, ir pranašauja galimumą susiderėti.

Po pietų jaunesniosios moterys ir vyrai, kompanijoj įlinksmėję, užtraukia dainas, kurių tik keletą paminėsiu.

1) Vai dirbau, dirbau naują tiltelį,
Lankysiu mergelę kas vakarėlį.

Vai, nejok, nejok — nezalėčiokis,
Negausi tu manęs, — nespadžiavokis.

Jok prie savųjų, prie bagotųjų,
Kur vakar užvakar barveles pirkai.

Nereik man tokios didžiai bagotos,
Bile būtų mergelė darbininkė.

Mano mergelė darbininkėlė
Sumerkė žlugtelį į ežerėlį.

Atlėkė žąsins su žąsų pulku,
Sumaišė vandenį su juodu purvu.

Pakol tas vanduo nusistovėjo,
Bernelis mergelę sau perkalbėjo.

Mano žlugtelis kaip viens sniegelis
Ir pati mergelė kaip lelijėlė.

Vai, skalbė skalbė paluzgurdama,
Ant medžių šakelių išdžiaustydama.

2) Naujos staklelės, plonos drobelės,
O audėjėlė kaip lelijėlė.
Ramtad ry-lia-lia (3 kartus).

Naujas žambelis, širvas žirgelis,
O artojėlis kaip dobilėlis.
Ramtad ry-lia-lia. (3 k.).

Sumyniau takus, nuplėšiau batus,
O vis del tavęs, jauna mergele.
Ramtad ry-lia-lia (3 kartus).

3) Per lankelę jojau,
Lankoj žolės vysta,
Vysta žūsta žolelės,
Balti dobilėliai.

Per girelę jojau,
Jodamas dūmojau —
Ir prijojau dvarelį,
Žaliąjį rūmelį,

Išein tėtušėlis,
Išein tėtušėlis —
Sodin mane nuo žirgelio,
Vadin į dvarelį.

Į vidų vadino,
Už stalelio sodino.
Už stalelio sėdėdamas,
Vyną, midų gėriau.

Vyną, midų gėriau,
Pro langą veizėjau,
Ko žveng mano juodberėlis,
Stainėje būdamas.

Švogerėliai mano,
Balandėliai mano,
Duokit žirgui avižėlių,
Čysto vandenėlio!

Per kiemą aš jojau —
Kepurėlė krito.
Eik še, eik še, mergele,
Paduok kepurėlę!

Kepurėlę davė,
Pati graudžiai verkė.
Neverk, neverk, mergele,
Rasit, mano būsi.

4) A jau, a jau atjojo bernelis?
A jau, a jau atjojo jaunasis,
Šilkų juoda kuskele pasirišęs.
Žalių rūtų kvietkelę užsikišęs?

— Eik šen, eik šen, mergele jaunoji,
Atverk, atverk vartelius girgždančius!
Šaunus mano žirgelis baidysis,
Šviesus mano žiedelis laužysis.

— O kam šeri žirgelį nejodams?
O kam myli mergelę neimdamas?
— Delto šeriu žirgelį, kad josiu,
Delto myliu mergelę, kad imsiu.

Dvejis metus žirgelį iššėriau,
Tretį metą tuo pačiu išjojau.
Dvejis metus mergelę mylėsiu,
Tretį metą tą pačią paimsiu.

Vieniems besilinksminant ar baigiant dainuoti, kiti, būtent: tėvai (arba globėjai), piršlys, pakviestas iš kitų tarpo raštininkas, rašo „ūkvaizdžių raštą", kuriame yra smulkmeniškai surašoma ateinančiojo ar ateinančiosios svetiman ūkin dalis (pinigai, kraitis, baldai, gyvuliai ir kt.). Šio rašto gavėjai turi teisę, negaudami savo laiku tėvų pažadėtosios dalies, reikalauti jos net teismo keliu. Betgi ir vieni ir antri perdaug nevertina to rašto, nes jis neturi stiprios juridinės galios.

Gavusieji „ūkvaizdžių raštą" nuo savęs išduoda raštą, vadinamą „aprašų raštu", kuriuo ūkį turintysis jaunikis arba, priešingu atveju, jaunoji užrašo ateinančiajai ar ateinančiajam dalį ar visą savo nejudomą turtą. Kartais aprašų raštas parašomas su tam tikra sąlyga,

t. y., kad, mirus šio rašto išdavėjui, grąžinama įneštoji dalis arba, kad mirusiojo giminės neatsiimtų ūkio, užrašo turtą. „Aprašų raštas" yra daromas namuose su liudininkais arba pas notarą, tuo tarpu, kai „ūkvaizdžių raštas" terašomas tik formalumo dėliai, vieniems ir antriems del savo žinios (čia nesirašo liudininkai ir beveik visados trūksta ir paties išdavėjo parašo). Seniau „aprašus" darydami visuomet pažymėdavo tiek ir tiek „už vainiką". Šioji kaina kartais prašokdavo dvigubą ar trigubą atsineštosios dalies vertę. Vadinasi, vyrui mirus ir jo giminėms norint atimti likusį ūkį, šie norintieji turėdavo sumokėti nustatytąją dalį „už vainiką" ir grąžinti įneštąją dalį. Nors vyras mirtų ir kelioms dienoms praėjus po šliūbo, visvien niekas, nesumokėjęs minėtos įnašo kainos, negalėdavo atimti jos mirusio vyro turto. Arba priešingai.

Našlės būdavo vyrų „brokijamos". Bet turtingosios visada gaudavo turtingus vyrus.

Dabartiniais laikais vainiko įkainojimas neberašomas „aprašų rašte" ir nustojo savo reikšmės.

Jauniesiems suskydus, ūkvaizdžių moteriškos ir jaunieji vyrai dainuoja dainas.

Keletą tų dainų priminsiu.

1) Ank aukšto kalnelio, po ąžuolėliu —
Ten jaunos mergelės linelius rovė.
— Padėk, Dievs, padėk, Dievs, jauna mergele!
Aš tamstai padėsiu linelius rauti.

— Nepadėk, nepadėk, jaunas berneli!
Man padės, man padės jauna seselė.
— Pas tamstos matušę gėriau ir valgiau,
Tamistos matušė man pažadėjo.

— Ne tiesą tu kalbi, šelmi berneli —
Be mano valelės nieks nepažadės.
Ką gėrei, ką valgei, reiks užmokėti,
Bet manęs, mergelės, neperkalbėsi.

Ne savo žirgeliu pas mane jojai,
Ne savo žiedelį man dovanojai.
Brolelio žirgeliu pas mane jojai,
Seselės žiedelį man dovanojai.

Įleiski žirgelį į purvynėlį,
Įmeski žiedelį į rūdymėlį!

Kad savo žirgeliu pas mane josi,
Kad savo žiedelį man dovanosi,
Išleisiu žirgelį į pūdymėlį,
Užmausiu žiedelį ant baltų rankelių.

— Mergele jaunoji, kas tau parūpo?
Kam lieji ašaras ant šviesių rūbų?
— Berneli jaunasis, daug skolos turi —
Nelinksta širdelė už tamstos eiti...

— Mergele jaunoji, kas tau pasakė?
Kas gi tau gromatas taip greitai rašė?
— Iš Telšių studentai gromatą rašė,
Geltona volungė antrašą nešė.

2) Eisiu į girią vendrauti,
Savo mieliausio ieškoti,
Nešiu vainiką ant rankos,
Aukso žiedelį ant antros.
Parduosiu aukso žiedelį,
Vaduosiu šelmį bernelį.

Girioj paukštelis giedojo,
Strielčius ant kelių klūpojo
— Nešauk, strielčiau, paukštelio,
Aš ne tos girios paukštelis.
Aš ne tos girios paukštelis —
Baltos motušės dukrelė.

— Kad būt, motušės dukrelė,
Būtum su šilkų barvele.
— Palenksiu kalne beržėlį,
Pakarsiu šelmį bernelį.
Še tau, šelmi, — kyboki,
Ne mane, jauną, vilioki!

3) Ai, ai, Dievuži, ką aš padariau,
kad jaunas dieneles pardaviau!
Ak, aš durnė, ką aš padariau,
kad jaunas dieneles savo pardaviau!

Ak, aš durnė, ką aš padariau,
kad berneliui ranką daviau!
Kad suderėjau,
Lig šiol po jomarkus — tra-lia-lia-lia-lià...

Su berneliais gėriau, linksmai dainavau —
jau ir dainuškos atliko,
mažne verksmas neužtiko,
kad reik ženytis.

Man susėdai kalba:
„vaikis nepuikus",
o man pačiai rodos,
kad nėr ko peikti.

Tik nežinau, koks jo būdas.
Gal jis būti koksai būdas nepersakomas.
Ar jis žinos, kas ta pati?
Rasit, šokins per pečkaklį del menko daikto.

Tuoj po ūkvaizdžių, tą pačią dieną, pradedamos sanderybos.

6. Sanderybos.

Sanderybų apeigos yra atliekamos trejopu laiku: — 1) skubomis per zalėtas, 2) ūkvaizdžių metu ir 3) einant prie poterių. Vyras, išeidamas į nuotakos ūkį, bet kuriuo metu gali atlikti sanderybas, o nuotaka, išeidama į jaunikio ūkį, tegali tik 2 ir 3 laiku (per ūkvaizdžius ir prieš einant prie poterių). Važiuodama pas jaunikį į ūkvaizdžius, niekada nesiima „žiedo" ir juo labiau negali daryti sanderybų.

Seniau sanderyboms — ženklui, kad jau bus vestuvės, jaunikis duodavo nuotakai, pagal savo turtingumą, pinigų. Nuotaka išnešdavo penkių rublių vertės pirktinę skarą, kuria apvyniojusi jaunikiui kaklą, pabučiuodavo jį piršlio ir namiškių akyse. Vėliau skaros vietoj nuotakos ėmė vartoti sanderyboms šalikus (juostas), o dabar jaunikiui beužmauna ant piršto savo žiedą. Merginų žiedai skiriasi nuo ištekėjusių žiedų tuo, kad nėra vienodo pločio ir turi akelių. Suderėjus piršlys sudainuoja:

Šimtą metų turėjau,
Tokia jauna suderėjau.
A-lià, a-lia-lià,
Tokia jauna suderėjau.

Taip piršlys dainuoja tik jaunai mergaitei suderėjus.

Dar kita sanderybų daina:

Už jūrių, už marių,
Už vandenėlio
Be vėjo ievelė
Šakeles lenkė.

Bernytis mergytę
Jau perkalbėjo,
Aukselio žiedelį
Jau dovanojo.

Be vėjo ievelė
Šakeles lenkė.
Bernytis mergytę
Jau perkalbėjo.

Tu aukso žiedelį
Kasdien dėvėsi,
Bernelio vardelį
Beminavosi.

Suderėjus šeimininkės virtuvėj sumuša vieną ar kelis puodus bei lėkštes — tai pažymys, kad suderėjusieji nebesuskys. Kas nors namiškių įnešęs meta jaunikiams po kojų pripiltą pelenų puodą, kuris tuoj sudūžta, ir pelenų debesis pakyla į viršų.

Po sanderybų jaunieji susitaria del laiko, kada atlikti poterius. Kai kurių senų žmonių tvirtinimu, būdavę tokių tėvų, kurie suderindydavo trejų metų vaikus. Pakankamai suaugę, jie turėdavo būtinai tuoktis.

Baudžiavos laikais vyras, be savo valsčiaus pono sutikimo, negalėjo vesti sau žmonos iš kito valsčiaus, o moteriška ištekėti už kito valsčiaus jaunikio. Pav., Plungės valsčiaus grafo Zubovo valsčiuj buvusi graži mergina, ją norėjusis vesti gyvenęs Platelių valsčiaus grafo Plioterio priklausomybėje. Gr. Zubovas nenorėjęs jos leisti į kito pono valsčių, nes, jo tvirtinimu, šaunių, gražių merginų reikėję ir jo valsčiaus žmonėms. Bet jaunikis prašęs tarpininkauti Platelių grafą, kurio dėka plungiškis leidęs minėtai merginai ištekėti už kito valsčiaus vyro. Be to, gr. Zubovas gražiųjų merginų atvaizdus, nutrauktus šliūbo metu, išsiuntinėdavęs į užsienius.

Mergaitė, jei jai nepatinka jaunikis ar jo ūkis, dažniausiai per piršlį grąžina jaunikiui „žiedą“ (t. y., žiedo pinigus), o jai grąžinama skara, juosta ir „žiedas“. Jei katras atsisako prieš pat vestuves, tai atsisakiusysis turi atlyginti už visas išlaidas, iki tol padarytas. Prasčiokų tarpe buvo paprotys atlyginti dar ir už ūkvaizdžių išlaidas.

Pasibaigus sanderyboms ir einant užsakams, jaunikiai abu važiuoja šliūbinių žiedų ir drapanų pirkti. Turtingieji perka auksinius žiedus, kiti sidabrinius, neturtingieji varinius, o beturčiai skolinasi.

Jaunikis sumoka už visus, bendrai perkamus, drabužius ir žiedus. Be to, nuotaka, jei turi naminio milo ar bėlinės medžiagos, pasiudina arba duoda pasisiūti kostiumui.

7. Ėjimas poterių.

Poterių jaunavedžiai eina dažniausiai šeštadienį, keliu važiuoja ir per miestelį pereina be jokių iškilmių įvairumo. Nemėgsta skelbtis nei kaimynams, nei savo draugams — žino tik tėvai ir piršlys. Piršlys klebonijon vyksta paprastai, kad kas pašalinių nepastebėtų, tik įeinant į kleboniją piršlys užšoka už akių ir įėjęs stoja klebonui pirmas į akis: pasisako, ką atvedęs ir kuriuo reikalu. Bet dabar nebėra mados piršlį imti, tiek per ūkvaizdžius, sanderybas, tiek ir einant poterių, nes nenorima, kad piršlys „gavendas" nešiotų.

Kaip seniau, taip ir dabar, jaunavedžiams poteriai daug baimės įvaro. Kai kurie kunigai smarkiai katekizuoja, o nemokančius katekizmo pavaro nuo minėtųjų „poterių", nepriima užsakų ir liepia ateiti kitą kartą, išmokus. Tatai jaunavedžiams sudaro didį nemalonumą ir gėdą. Poterius atlikus pradedami užsakai, kurie tegali trukti neilgiau, kaip mėnesį laiko, o mėnesiui praėjus reikia vėl naujai paduoti užsakus. Užsakai yra skaitomi tik per tris šventadienius po pamokslo iš sakyklos. Užsakus apmokėti jaunikio pareiga. Jei jaunavedžiai nenori, kad jų užsakai būtų skelbiami iš sakyklos, ima indultą, kurį klebonas gauna iš vyskupo, jei užmokama 30 litų.

Seniau už užsakus jaunikis mokėdavo 30 kapeikų, o nuotaka duodavo 4 mastus plonos drobės stuomenims (marškiniams), neturtingesniosios — tiek pat samplėšinio. Tais laikais retai kas tedarė vestuves su indultu, ir reikėdavo svarbios priežasties, kad gautų indultą. Jaunikis, būdamas iš kitos parapijos, nors ten ir atlikęs visa, poterių vistiek turėdavo eiti kartu su nuotaka į jos parapiją, tik būdavo nebeklausinėjamas. Dabar to papročio nebėra, ir poterių eina katras savo parapijoj, skyrium.

Seniau piršlys po poterių jaunavedžius vesdavosi į „gaspadą" ar į smuklę, pastatydavo pustuzinį alaus, kvaso, padėdavo užkandžiams riestainių, žuvies. Bet, aiškus dalykas, visi šie piršlio supirktieji daiktai eina jaunikio sąskaiton. Po to visi trys išsiskirstydavo kiekvienas sau. Po poterių jokių iškilmių, balių nei jaunikio, nei jaunosios namuose nedaroma.

8. Kraitvežiai.

Dar užsakams tebeinant, per sanderybas, sutartu laiku jaunojo gentys, artimesnieji kaimynai atvažiuoja kraičio vežti. Kraitvežių atvažiuoja keliais vežimais, daugiau, negu yra tėvų sutarta. Kraitį veža dažniausiai ketvirtadieniais, prieš vestuves maždaug per 7—9 dienas. Jei jaunikis per ūkvaizdžius nėra matęs kraičio, tai šįsyk mergaitė atrakina skrynias, parodo audeklus ir kitą kraitį. Kraitvežiams kiekvienam jaunoji padalina po rankšluostį.

Atvažiavusius kraitvežius priima į vidų, ir moteriškės netrukus pradeda nešti į stalą valgius. Sodinant užstalėn svečius, jaunikiams parūpinama vieta stalo gale, o kiti, pagal turtingumą, sodinami arčiau jaunikių. Valgiai maža kuo tesiskiria nuo aukščiau suminėtų, tik šiek tiek geriau parengti, nes iš anksto pradėti ruošti. Jaunikis, išpirkęs kraitį, pastato kelias bonkas degtinės. Kraitvežiai, priviešėję, jei kraitis vežti tereikia netoli, dar pasilinksmina — nuotaikai pakelti dainuoja tam momentui pritaikytas dainas.

1) Stovi karietėlė kiemo vidurėly,
Eina paniulaitė kiemo vidurėliu ir t. t.

2) — Ko liūdi, putelėli,
ko liūdi?

— To liūdžiu, mergele jaunoji, —
dar uogelės neišsirpo,
rinkėjėlės susirinko, —
to liūdžiu.

— Ko liūdi, mergele jaunoji,
ko liūdi?

— Augau namie tarp brolelių,
skyniau rūtas tarp roželių, —
to liūdžiu.

Vež kraitelį per laukelį,
mane, jauną, į vargelį, —
to liūdžiu.

Vežant kraitį tolimą kelią, visi skuba krautis, užmiršę visas linksmybes. Žemaičiai mergaitėms stengias duoti didelį kraitį, vertinamą maždaug 4—5 šimtais prieškarinių laikų rusų rublių. Dabar

tiekos daug audeklų ir kitų drabužių vietoj duoda gražią spintą, lovą, staliuką, kanapą, komodą, kėdes, išeigines šlajas, račiukus. Kraitis yra iš anksto motinos parengtas. Pilnos skrynios prigrūstos audeklo ritinių, suknelių ir kitų daiktų. Viena skrynia prikraunama audeklų, antra smulkių daiktų: skarų, barvų ir kt.

Įėjus į „špykierių" kraičio nešti, jaunasis duoda motinai, kiek išgalėdamas, pinigų, — vadinasi, išperka nuotakos kraitį iš motinos. Nemandagiosios motinos, senu papročiu, sėsdavo ant skrynios; tuo reikalaudamos iš jaunikio išpirkimo. Jaunikis, išpirkdamas skrynią, duodavęs pagal savo turtingumą ir kraičio didumą 3—5 rublius, išpirkimo. Jaunoji skrynių nešėjams duoda po pirštuotas pirštines.

Kraitvežiai, norėdami pasigerinti saviškiams, viską, ką pamatę, grobia ir deda savo vežimuosna. „Pavogtuosius" brangesnius dalykus po vestuvių grąžina. Piršlio pareiga kraitvežio metu — pasigriebti kirvį ir „susitaisyti" butelį bet kokio raudono skystimo, kuriuo vaišina visus grįžęs arba kurį iškėlęs parodo žmonėms, smalsiai į jį žiūrintiems, pasiūlydamas jiems „burnelę išmesti".

Sudėtus vežimuosna skrynias, staliuką, spintą, lovą jaunoji apdangsto kilimais. Prieš išvažiuodami kraitvežiai uždainuoja:

Motušėlė nemeilinga —
Parduod dukrą už berlinką,
O tėtušis meilingesnis —
Duod dukrelei pasogėlę.

Išvažiuodamas piršlys tik vienas tepasiriša skambalą arkliui. Seniau skambalai būdavo parišti visiems vežimams ne tik išvažiuojant su kraičiu, bet ir tuščiais atvažiuojant. Pirma visų, žinoma, važiuoja piršlys, įsisegęs kepurėn „bukietą". Važiuodamas rodo visokias komedijas, krečia juokus, stengiasi kuo nors prajuokint tuos praeivius, kurie juo stebisi. Dažnai su kraitvežiais važiuoja ir pati jaunoji, norėdama padėti sutvarkyti nuvežtąjį kraitį. Sutvarkiusi tuoj grįžta.

Kol kraitis nėra išvežtas, dar neužtikrintos vedybos, bet, išvežus kraitį, paprastai, neabejojama. Tačiau yra ir tokių atsitikimų, kad jaunoji net nuo „krotkų" pabėga.

II.

Iki šiol buvo kalbama apie apeigas iki vestuvių, dabar pakalbėsime apie pačią vestuvių eigą, apeigą, kurias irgi suskirstysim atskirom dalimis.

1. Rengimasis vestuvėms.

Žemaičiai yra pratę didžiais neštis, mėgsta kelti šankią, trankią „parėtką", vestuves, sukviesti daug svečių, parengti visokių valgių. Vestuves kelia vieni su kitais lenktyniaudami: vieni didūs, kiti bedidesni.

Kraičių išvežus, jaunoji su tėvu važiuoja giminių ir artimųjų kaimynų kviesti į vestuves, o jaunasis savo pusėj važiuoja su tėvu kviesti vestuvininkus į vėdlius ir lauktuves. Jaunoji nuo savęs prašo į „parėtką", o tėvas — į vestuves. Tokia pat tvarka ir jaunojo pusėj: jaunikis prašo atvykti į vėdlius, o tėvas — į lauktuves. Kadangi į „parėtką" važiuojant daug kaštuoja rūbų siūdinimas, „parėtkos" pyragai, ne visi greitai „išpildo kvietimą": arba visiškai atsisako, arba beatvažiuoja į vestuves po „parėtkos", nors tokių daug nepasitaiko. Jei jaunavedžiai gyvena arti vienas antro ar nenori daug kaštytis — kelia vestuves tik vienoje vietoje, tai abu jaunieji su tėvais (retai visi kartu ir vieną dieną) eina svečių kviestų. Be to, jaunajai nėra pareigos kviesti labai artimų savo giminaičių, jei jie yra toli, arba visur pačiai važiuoti — yra užimta rengimusi vestuvėms ir neturi laiko. Priešingai, jaunasis, būtinai pats, visus kviečiamuosius turi kviesti, — kitaip kitieji gali nepaklausyti. Visi vestuvininkai turi būti po vieną kartą kviesti, maždaug, dvi savaitės prieš vestuves. Antrą kartą yra kviečiami jau savaitė prieš vestuves. Kviečia nebe patys jaunieji, bet jų tėvai, broliai ir t. t., jeigu nebeturi laiko patys jaunikiai.

Gimines vestuvėsna kviesti yra kaip ir prievolė. Nekviestieji giminaičiai ar artimieji kaimynai įsižeidžia, net ir uždainuoja kitas giminaičių:

Kiaulė, kiaulė,
Ne seselė —
nevadino į veselę.

Kaimynai tuo atveju vėl dainuoja:

Kiaulė, kiaulė,
Ne mergelė —
nevadino į veselę.

Jaunavedžiams irgi nepatinka, jei kviestieji giminės, „kaip kokie atskalūnai", vengdami jų vestuvių, lyg ir giminystės atsižada, o kaimynai neatvyksta. Tolimesniems kaimynams ar draugams neatvykimas dar šiek tiek dovanotinas, jaunikių nuomone, bet ir jų retai kas teatsisako.

Pakviestieji — ar jie būtų giminės, ar kaimynai, negali vestuvėsna atvykti tuščiomis rankomis, bet turi atsivežti babką, tortą, kelis pyragaičius prie mėsos, virtą kumpį, keptą paršiuką, žąsį, gaidį, varškės, sviesto, po keletą butelių degtinės, konjako, vyno ar alaus (pirktinio).

Dažniausiai sutinkamos vestuvėse šių rūšių babkos: paprastosios, lengvosios ir migdolinės. Paprastosios babkos kepamos dedant kiaušinių, cukraus, druskos, pieno, mielių, miltų, radzinkų, karčiųjų migdolų, ir sviesto; lengvosios — grietinėlės, miltų, druskos, kiaušinių trynių, baltymų, karčiųjų migdolų, cinamono, sviesto, cukraus, kardimonijos; migdolinės — trynių, cukraus, saldžiųjų migdolų, karčiųjų migdolų; bulbinių miltų, baltymų. Tortus dažniausiai kepa iš sviesto, trynių, cukraus, migdolų, cinamono, citrinos žievės, gvazdikų, miltų, dviejų baltymų; aptepta liukru, susidedančiu iš sviesto, kiaušinių, cukraus ir migdolų.

Maždaug prieš 70 metų nežinojo vestuvėms nei tortų, nei babkų, nei „pikliuotų" miltų pyrago, bet kepdavo naminius pyragus sąmalinių kvietinių ar grikinių miltų. Gal prieš 60 metų turtingieji vestuvėms kepdavo pyragus iš namuose „pikliavotų" miltų. Tasai „piklius" buvo iš reto naminio viennyčio audeklo pasiūti du sujungti vienas su antru maišiukai, panašūs į trumpas, plačias kelines, užsiūtas tame gale, kur buvo persijojami smulkieji miltai.

Minėtuosius „parėtkos pyragus" visada ruošia kartu su vainiksege jaunoji savo tėvų pusėje. Jaunasis, jei į savo ūkį parveda jaunąją, terengia tik vestuvių pyragus, kuriuos visada rengia ir jaunoji savo namuose — ar išeidama į vyro ūkį, ar parvesdama jį į savąjį.

Iš anksto jaunavedžiai pasirūpina vainiksegiais: jaunasis vainiksegiu, kuris yra jo brolis, jaunoji vaniksege, kuri yra jos sesuo. Jeigu jaunasis neturi brolio, vainiksegiu pasirenka jaunosios brolį, o jaunoji, neturėdama sesers, vainiksege pasiima jaunojo seserį. Bet vistiek kiekvienas jaunavedžių gali vainiksegiais pasirinkti ne tik ir tolimesnius savo giminaičius, bet ir kaimynus ar draugus. Vainiksegiai negali būti vedę, turi geriau pasirodyti ir apsirengimu ir valgiais, kaip

kiti vestuvininkai, nes į vainiksegius visi, kaip sakoma, žiūri „lyg į naujas karkles".

Jaunoji kviečia iš savo pusės svočią. Ji turi būti vedusi, apsukri, sumati ir beveik visada jaunosios giminaitė. Šiaip niekas nenori eiti į svočias, nes jai daug kaštuoja parūpinimas stalo (valgių) visiems vestuvininkams, parvėdlavus jaunąją į jaunikio pusę. Į svočias eina tik atsibūtinai. Nenorinčią atsibuvimu atsilyginti paduodavo į teismą, kuris priteisdavo 25 rublius atsimokėti. Svočios pareigas paminėsiu vėliau.

Senesniais laikais jaunojo tėvai, kurie didžiais nešdavosi, norėdami puikias vestuves pakelti, visada kviesdavosi „maršalką" ir svočią. „Maršalka" turėjo būti iškalbingas, guvus, turįs atskirus gabumus ir sugebėjimą vestuvių apeigoms atlikti. „Maršalka", lyg koksai didis ponas, būdavo vežamas iš kelintos parapijos, nes tokių, kurie galėtų eiti po vestuves, maža tebuvo. Jis būdavo suaugęs vyras, vedęs, turįs orumo. Jam už vestuvių tvarkos vedimą mokėjo jaunasis.

Be to, jaunosios tėvai pasirūpina muzikantais. Vestuvių kėlėjai jiems nieko nemoka, jie patys duoda rankpinigių, kad būtų tikri, kad kiti jiems uždarbio nepaveržtų. Muzikantams gerai atlygina vestuvininkai, šokėjai.

Seniau didžiausias vestuves „atkeldavo" su vienu muzikantu, bet kartais pridėdavo dar antrąjį su būgneliu. Paprastesnes vestuves atlikdavo dažniausiai grojant armonika. Net ir paskutiniaisiais laikais mažažemiai, trobelninkai, įnamiai, bernai vestuves atgroja armonika. Laikui bėgant atsirado jau 4 griežikai — du grieždavo smuikais, trečias basedla (dideliu smuiku), o ketvirtas būgneliu ar jau net būgnu pritardavo. Maždaug prieš 60 metų įėjo madon vestuvėse groti trūbomis. Trūbininkus pradžioje kviesdavo tik turtingieji į didžiąsias vestuves. Tuo laiku tebuvo viena griežikų kapelija visoje Platelių apylinkėje.

Jaunosios namuose yra didis sutempimas — švarina, tvarko namus, pasidaro alaus bosus, kepa mėsas, tortus, babkas, pyragus, duoną; reikia prisipirkti degtinės, konjako, vyno, cukraus ir kitų reikalingų dalykų; siudinasi „parėtkai" drapanas, — visa tai tėvams daug kaštuoja.

2. Pintuvės.

Vestuvės visada prasideda iš vakaro. Tasai vakaras vadinamas pintuvėmis, nes tada suvažiavusieji vestuvininkai ir kiti, kartu su na-

miškiais, pina vainikus išpuošti kambariams ir pasipuošti vainiksegei ir jaunajai šliūbo rytą.

Pintuvės būva skelbtos ir neskelbtos. Į neskelbtas pintuves suvažiuoja tolimieji vestuvininkai ir atvyksta kviestieji į vestuves kaimynai, kurie naktį, prieš gaidgystę, grįžta į namus poilsio. Tolimesnieji čia pat lieka nakvoti. Skelbtoms pintuvėms surengti pakanka kuriam nors vestuvių rengėjų vienam kitam kaimynui pranešti, kad „bus pintuvės", — tuoj sužinojusi sueina visa apylinkės jaunuomenė tą vakarą pasišokti, pasilinksminti kartu su atvykusiais kviestaisiais vestuvininkais.

Vestuvės dažniausiai būna antradieniais, o turtingųjų sekmadieniais. Todel ir pintuvės atitinkamai yra rengiamos pirmadienio ar šeštadienio vakarą. Vestuvėms kelti nėra griežtai nustatytos dienos nei kunigų, nei pačių žmonių, tiktai neturtingesnieji kaip ir vengia sekmadienį rodytis, nes visada susirinkusieji šventadieniais beveik visi smalsiai žiūri į „parėtkininkus", juos kritikuoja del apsirengimo jaunųjų ir vestuvininkų ir del šių paskutiniųjų skaičiaus, kartais nedidelio būrio.

Pintuvės, skelbtos ir neskelbtos, atliekamos tiek pas jaunąjį, tiek ir pas jaunąją. Bet jei vestuvės yra daromos vienoj vietoj pas jaunųjų katrą, tai ir pintuvės atliekamos drauge abiejų jaunavedžių vienoj vietoj.

Pintuvės pas jaunąjį.

Pintuvės pas jaunąjį nėra tokios sudėtingos, išlaidžios, kaip pas jaunąją. Ir senųjų priežodis sako: „Kiek vaikelio (vaikino) vestuvės, tiek paršelio skerstuvės". Jeigu jaunasis išeina į jaunosios ūkį, tai visos vestuvių iškilmės jo tėviškėj ir baigias pintuvėmis.

Jaunojo namuosna, vakarą, brėkštant, renkasi griežikai, baigiama puošt kambarius vainikais, įkelia aukštai, aukščiau medžių viršūnių, uždegtą liktarną, aptrauktą spalvotu (raudonu ar žaliu) popierium. Tai ženklas, kad pintuvininkai laukiami tuose namuose.

Temstant, baigiant rinktis pintuvininkams (jaunojo giminėms, vėdliams, kaimynams ir nekviestajai apylinkės jaunuomenei), jaunasis pirmas pradeda šokius, išvesdamas bet kurią šokėją ir apmokėdamas griežikams už šį šokį. Toliau, pradedant kiekvieną naują šokį, pintuvėse, kaip ir, bendrai, vestuvėse, apmoka pirmas šokėjų poros vyras. Jaunuomenei linksminantis jaunasis rengiasi važiuoti į jaunąją. Sukvietęs į gretimą kambarį, jaunasis vaišina kviestuosius į pintuves

kaimynus ar giminaičius ir kviestuosius į vestuves palydovus, t. y., vėdlius. Vėdliai turi būt jauni, nepersenę, žvalūs, apsukrūs, šiek tiek moką šokti. Jų būna, paprastai, 3—6 asmens. Vėdliais kviečiami giminaičiai ir geri bičiuliai. Nei jaunasis, nei vėdliai, važiuodami į vestuves, nesiima jokių vestuvių pyragų, išskiriant vainiksegę, jei jų skaičiuje yra. Atsibodus šokti jaunimas ima dainuoti. Dainuoja, dažnai pertraukdami šokius, įvairias dainas, vienas, jaunąjį pagiriančias, kitas — net pašiepiančias.

Pašiepiamųjų paminėsiu šias:

1) Ėjo bernelis ulyčioms,
Sutiko mergelę netyčioms,
Prašė viešėti,
Žadėjo mylėti;
— Eik per kiemelį,
Į mano svirnelį
Aplankyti mane, jauną.

Susėdo suskis pajutęs,
Svirno dureles užsukęs,
Ein per kiemelį,
Žadin tėtušėlį:
— Eik, tėtušėli,
Atrasi svetelį.

Tėtušėlis nuėjęs,
Visą teisybę atradęs,
Klausė abiejų:
— O kas bus iš judviejų? —
Paėmęs makarą,
Išplakė nugarą.

2) Atjojo Jonis prie Onės,
Pririšo žirgą prie sodno.
Klaus tėvs: — ko tu čia,
ar vogti? —
Jodyk tu dieną,
ne naktį!

Klaus Onė Jonio: — bene sušalai? —
Glausk prie manęs pakalą.

Motušė tuos žodžius girdėjo,
Su virbu į kamarą įbrazdėjo,
Onę, kiek norėjo, tiek pėrė,
O Jonio niekaip nenutvėrė.

Jaunuomenė, prieš išleidžiant jaunąjį ir vėdlius, dažnai sudainuoja šitokią dainą:

Tamsioji naktele,
Šaltoji rasele,
Ak, nežinau, nežinojau,
Kur mano mergelė.

Kad ir nežinojau,
Bet aš ir nujojau.
Kaip nujojau prie dvarelio,
Strapt — ir apsistojau.

Apsistojau dailiai,
Apsiverkiau graudžiai,
O ši mano paniulaitė
Skersa paveizėjo.

Atsisveikinę jaunasis, vėdliai ir piršlys išvažiuoja į jaunosios tėviškę vestuvių iškilmėsna. Likusieji, kiek pasilinksminę, pašokę, dažniausiai po pirmųjų gaidžių išsiskirsto kiekvienas į savo namus poilsio. Tuo ir baigiasi pintuvės pas jaunąjį.

Pintuvės pas jaunąją.

Pintuvės pas jaunąją yra daug sudėtingesnės, įvairesnės ir reikalaujančios daugiau išlaidų.

Jaunosios namuosna ateina saulėlydžiu trūbininkai, nebe smuikininkai. Susirinkusieji pintuvininkai padeda baigti puošti vidų, duris, ir prieangius vainikais. Iškelti aukštai žiburį jaunosios namuose būtina pareiga, nes tai svarbu ne tiek pintuvininkams, kurių daugumas yra anksčiau susirinkę, kiek jaunajam su vėdliais ir kitiems vestuvininkams. Šį iškeltąjį vidury kiemo žiburį nuimdavo tik apyaušry.

Susirinkus daugumui vestuvininkų — tolimųjų ir artimųjų — jaunoji pradeda šokius, išvesdama vieną vestuvininkų šokti. Jiems bešokant, besilinksminant, bedainuojant, apie vidurnaktį, atvyksta jaunasis su vėdliais ir piršliu. Jų priimti išeina, seniai jau rūpestingai laukę, muzikantai ir užgroja maršą. Pasitinka jaunoji su tėvais ir daugelis kitų pintuvininkų.

Jaunasis, davęs kiek pinigų kieme pasitikusiems muzikantams ir pasisveikinęs su prieangin išėjusiais pasitikti tėvais, jaunąja ir pintu-

vininkais, pasišnekučiuoja su jaunąja ir pastaraisiais, kol parengiama vakarienė. Tuo tarpu kitos pintuvininkės pina rūtų vainikus jaunąjai ir vainiksegei, kuriedvi pasirūpina rūtomis. Suinteresuotosios vestuvėmis mergaitės daug privargsta del rūtų, norėdamos jas sveikas išsaugoti savo vainikams: vienos apdengia darželiuose ilginiais ar eglėšakėmis, kad sniegas neišpūdytų, kitos nuskintas deda į rūsius, dar kitos, sudėjusios į puodus kartu su drėgnomis samanomis, patalpina šaltose vietose. Nupintuosius, šliūbinius, vainikus, sudėtus į dėžutes, vežasi rytmetį į bažnyčią. Pindamos vainikus pintuvininkės dainuoja:

Linksmas buvau —
Žirgą šėriau,
Dar linksmesnis,
Kad pagirdžiau.
Jau surūdau balnodamas,
Graudžiai verkiau išjodamas,
Juodbėrėlį šokindamas,
Pentinėlius žvangindamas
Pro vyšnelių sodelį
Į uošvelės dvarelį.

Ein motušė per kiemelį,
Neš kilyčką ant rankelių:
— Prašom, prašom, ženteli,
Į šį naują svirnelį!
Motušėlė užgerdama,
Savo dukrą kolydama:
— Šitai dukros barvelė
Ir žalioji skrynelė.

Linksma buvau —
Rūtas sėjau,
Dar linksmesnė,
Kad ravėjau.
Jau surūdau skindama,
Graudžiai verkiau pindama.
Nusipinsiu vainikėlį
Paskutinį vakarėlį,
Nebdainuosiu dainelių,

Neblinksminsiu bernelių.
Jau sudievu rūtelėms
Ir sudievu berneliams!

Paaugusios merginos, norėdamos pajuokti pasipainiojusias pusmerges ir sukelti kitų juoką, uždainuodavo, ypač pamačiusios piemenes:

Aš tų ožkų nebganysiu,
Po karklynus neblandysiu —
Sušalau, sustipau
Ir valgyti išalkau.

Pinsiu karklo vainikėlį,
Prisinersiu kvartukėlį,
Nors jauna aš pana,
Ženysiuos, strajysiuos
Ir žolelėms kaišysiuos.

Ar aš negraži panelė? —
Žadu daryti veselę,
Nors vėlop, rudenop,
Kai ožkeles surišiu
Ir į tvartą sukišiu. —

Ožys kalbą pagirdėjo,
Man veselės pavydėjo —
Bėg rėkdams miknuodams
Ir barzdelę krutnodams.
Ožys buvo didžiu ponu —
Šimto ožkų kapitonu,
Liepė ilgai netęstis,
Didį sūrį sulietis,
Liepė ožkas prašyti,
Piemenėlę stabdyti.

Ana yr gera mergelė —
Įleid mumis į pievelę
Palazdžių pagraužti
Ir lapelių gražių.

Ožio širdis susigraužė,
Visos ožkos ano klausė:
— Ponaiti, kas rados?
Ar ragiukai tau bados?

Kai atėjo rudenėlis,
Praded rūpintis oželis.
Kai įnešė piauti,
Jis pradėjo bliauti.

Piemenėlė ištempė,
Į pirtelę įtempė
Į kertę pastatė.
Niekas jo nematė,
Per žiemelę slaptomis
Išmaitino nežiniomis.

Pavasarį paregėjo,
Gaspadorius suvirpėjo:
— Per žiemą be šieno
Kame jis išmito?

Regėdams gerą mergelę,
Prižadėjo dovanėlę:
Liep: avelę nukirpkis,
Gerą vilną paskirkis!

Vainikus pabaigusios pinti, ypač pastebėjusios bernelius, kurie anksčiau meilindavosi jaunajai, pintuvininkės imdavo dainuoti:

Augo sode serbenta,
Džiaugės visi paukšteliai.
— Nesidžiaukit, paukšteliai,
Ne dėl jūsų serbenta —
Dėl puikiojo paukštelio,
Kurs po sodą lakiojo,
Puikiu balsu giedojo.

Augo sodoj mergelė,
Džiaugės visi berneliai.
— Nesidžiaukit, berneliai,
Ne jums yr ta mergelė —
Dėl puikiojo bernelio,
Kurs po sodą lakiojo,
Šviesią strielbą nešiojo.

Seniau pintuvių beveik niekas nerengė — nenorėjo, kad apylinkės bernai, prisigėrę, triukšmą keltų arba jaunąjį primuštų jo priešai bei konkurentai; kad mergės, „kaip Tilžės kumelės žviegtų". Be to, kai kurie kunigai pintuvių, kaip ir, bendrai, vakaruškų, neleisdavo

rengti. Sužinoję, kad atvažiavusieji į šliūbą yra rengę pintuves, tuoj, be jokių išsikalbinėjimų, visa „parėtka“ turėdavo, dar prieš jaunavedžių jungtuves, atvaikščioti Kryžiaus kelius bažnyčioje. Vadinasi, tada pintuvės būdavo ne viešos, bet susirinkdavo nakvynėn tolimieji vestuvininkai ir kviestųjų vestuvėsna kaimynų jaunuomenė vainikų pinti, padainuoti, vieni patys padainuoti, savybiškai pasilinksminti. Vainikus, kaip dabar, taip ir tada, žiemos metu pindavo iš eglėšakių, kadagių, bruknių, šundriekių, mirtų, levendrų ir rūtų; vasarą — iš ąžuolų, klevų ir kitų lapuočių medžių ar gėlių. Mūsų metu esančios pintuvės įsigali tik XIX š. gale.

Senesniosiose vestuvėse, prieš 40—50 metų, kilmingųjų vestuvių pintuvių apeigose visada būdavo įsiprašymas atvažiavusiųjų važiuote, o prieš 50—54 metus atjojusiųjų raitų jaunojo, vėdlių, „maršalkos“ ir piršlio į jaunosios namus. Įsiprašymas nebuvo visur vienodai atliekamas — kiekvienoj apylinkėj įsiprašymo apeigos būdavo šiek tiek skirtingos. Trumpais bruožais paminėsiu tik Alsėdžių, Platelių ir Šačių apylinkių įsiprašymo apeigas.

Pamatę atvykstant jaunąjį su palydovais, Alsėdžių apylinkėj pintuvininkai užsirakindavo duris ir patys, užgesinę žiburius, pasislėpdavo viduj. „Maršalka“ visų atvykusiųjų vardu prašydavosi į vidų šiuo adresu: pasisakydavo, kas esą, iš kur ir kiek esą — esą kilnios, aukštos giminės vyrai, iš kurios apylinkės dvaro; atvykusiųjų skaičių pareikšdavo bet kurio didelio, kelių lygiareikšmių skaitmenų, skaičiaus paskutiniojo skaitmens reikšme, pav., jei buvo 3, 6 ar 9, tai atitinkamai prabildavo 3333, 6666 ar 9999. Tai iškalbėjęs „maršalka“ toliau užsispyręs reikalaudavo šių „vigadų“: kad būtų žirgams stainės, vežimams palėpės, žirgams šieno ligi kelių, avižų ligi ausų, duonos kepalų kuprotų, pyrago kepalų rubliuotų, alaus uzbonų putotų, „vo-lkos“ kiek reikiant, jaunų mergelių sveteliams šokti, kad jos būtų nesustyrusios, nesustipusios, kad galėtų šokti, o jam pačiam kad ir senų bobelių. Dar ir daugiau „maršalka“ „laidindavo“ liežuvį. Viduj esąs vienas gudresnis pintuvininkų stengdavosi savo priešinga kalba „nuveikti“, apgalėti „maršalką“. Atsikirsdami arba nebesugebėdami atsikirsti, vienas antram užduodavo gudrių klausimų. Pav.: „Ką daryti, kad druska nekirmytų?“ — „Sudžiovinti ledus, sudžiovinus sutrinti, ir tuo druską sūdyti“, atsigieždavo antrasis. „Meluoji!“ — „Paskui manęs tabaluoji!“ „Ką?“ — „Kad kand, duok per dantis!“ „Ką?“ — „Kad kand, pakasyk!“ „Kas tau rūp?“ — „Kad tau rūkst, tu užkiškis, kad tau garuoja, tu attraukis!“ „Ar pažįsti eglę?“ —

„Tavo motinalė deglė!“ „Kas esi?“ — „Pušis“. „Aš pakirsiu“. — „Aš nevirsiu.“ „Aš pagenėsiu“. — „Aš nestenėsiu“. „Aš parvešiu“. — „Aš neisiu“. Ir t. t. Abu imdavo labai smarkiai ginčytis. Pagaliau „maršalka“ pasirodydavo gudresnis, ir viduj stovintysis turėdavo nusileisti ir išpildyti prašančiojo reikalavimus — įleisti į vidų. Tada tėvas atrakindavo duris, muzikantai atsistoję sugrodavo iškilmingą maršą. Įėjusieji pasveikindavo motiną rankos pabučiavimu, kitus — rankos padavimu. Muzikantams už maršą duodavo šiek tiek pinigų. Po trumpo pasišnekėjimo prasidėdavo vakarienė.

Platelių apylinkėj atvažiavęs jaunasis priekiemy, pas tvartus, sutikdavo laukiančius jo atvažiuojant pusbernius. Šie, pamatę atvažiuojančiuosius, praneša pintuvininkams, muzikantams, kurie užgesina žiburius ir pasislepia. Kiti, pusberniai užkalbinti atvykusiems paaiškina, jog namiškiai nieko nežiną nei apie vestuves, nei apie svečių atvykimą. Piršlys, vienas pats įėjęs į trobą, randa senį, kaip koją, apžėlusį plaukais, barzda, beraukiantį nagines, ir senutę, seną kaip obelį, pražilusią prie ratelio beverpiančią pakulas arba kogalius. Čia piršlys turi reikalo su tų namų savininkais. Seniui paklausus, bene vagys įsibrovę į kiemą, šisai teisinas esąs paklydęs, ieškąs nakvynės ir prašosi priimamas. Nė senutė nesėdi, lyg pabučiuota — ir ji didina ginčą. Bet, piršlys, laimėjęs ginčą, net pradeda „piestuotis“ su seniais, kurie išbėgdami atkabina alkieriaus („špižarnės“) duris. Ten buvo paslėpti muzikantai. Apie savo laimėjimą angoj atsistojęs riktelia saviškiams, ir šie nuo vežimo eina į trobą, iš kur sužiba šviesos, sukyla pasislėpusieji muzikantai. Įėjusieji viską randa tvarkoj. Kitos apeigos panašios į Alsėdžių apylinkės apeigas.

Šačių apylinkėse senovėj būdavo beveik tokios pat įsiprašymo apeigos, kaip ir Platelių, tik vidury aslos rasdavo senį, bevejantį virvę iš pakulų. Senutės troboj nebūdavo. Toliau viskas vykdavo taip, kaip aukščiau nupasakota.

Dar seniau piršlį pavaduodavo „maršalka“ įsiprašant. Jaunąjį, neturintį „maršalkos“, kaimynai išjuokdavo, nes atvykęs neįsiprašęs, nelyginant piemuo.

Po įsiprašymo pradedamos susėstuvės, arba „panų vakaras“.

Jeigu jaunavedžiai netoli, tai jaunikis atvėdluojamas daug anksčiau prieš vidurnaktį.

Susėstuvės arba panų vakaras.

Atvykus jaunajam, vėdliams, piršliui ir „maršalkai" duodama kartu su pintuvininkais vakarienė. Vakarienės metu jaunieji sėdi tarp tėvų ir namiškių — seserų, brolių. Po vakarienės, visiems dar tebesėdint užstalėj, jaunasis turi išpirkti iš namiškių savo būsimąją žmoną. Išpirkimo apeigose dalyvauja jau nebe „maršalka", bet piršlys.

Piršlys bruzduliuodamas taisosi išpirkimo apeigoms. Moteriškės užstalėj dainuoja:

Dėk, piršly, dėk, piršly,
Aukso pinigėlį!
Nedėliok mums varinėlių!
Nelopysim katilėlių;
Nauji mūsų katilėliai —
Šį metelį pirkti.

Dėk, piršly, dėk, piršly,
Aukso pinigėlį!
Nedėliok mums bumaškėlių! —
Nelopysim kailinėlių:
Nauji mūsų kailinėliai —
Šį metelį siūti.

Padainavus piršlys, pagal jaunojo išgales, padeda jaunosios motinai auksinį ar sidabrinį pinigą, išvedęs motiną aslon, kelis kartus apsuka muzikantams griežiant ir paleidžia. Taip pat išveda jaunosios tėvą, padėdamas mažesnį pinigą, vėliau — ir seseris. Paskum, pats jaunasis išveda iš užstalės jaunąją šokti. Tuoj ir visi kiti pintuvininkai ima šokti. Pašokę, pažaidę, prisidainavę pintuvininkai išsiskaido poilsio. Tuo ir baigias pintuvės pas jaunąją.

3. „Parėtkos" diena.

„Parėtkos" dažniausiai būna antradieniais, bet dabar, del vestuvių trumpumo, pasitaiko „parėtkų" ir kitomis savaitės dienomis. „Parėtkos" rytą muzikantai stengiasi užklupti jaunųjų katrą bemiegant ir sugroti keltuvėms. Jaunieji, vainiksegiai ir kiti „parėtkininkai" stengiasi atsikelti anksčiau, ir be muzikantų; už prikėlimą jie turi atsilyginti muzikantams pinigais. Jeigu kuris „parėtkininkų" atsikėlęs atranda muzikantus bemiegant, užsiuva jiems kelnes, — tuo juos apjuokia, ir „parėtkininkai", muzikantams „tebemiegant", visi sukyla.

Muzikantai, per savo sargą (pasamdytą pusbernį, piemenį) sužinoję, priima kiekvieną atvykusį „parėtkininką", iš kurio gauna kiek pinigų.

Svečiams sukilus, tolimesniesiems suvažiavus, duodami pusryčiai, kuriuos parengia jaunosios tėvai. Pusryčių metu nematyti ypatingos nuotaikos — visi tik skuba taisytis važiuoti į bažnyčią.

Pati pirmoji ceremonija „parėtkos" dieną yra vainikų padavimas jauniesiems. Vainikai gali būti paduodami iš vakaro — susėstuvių pabaigoj — arba „parėtkos" rytą, vadovaujant „maršalkai". Beveik visada vainikai paduodami minėtąjį rytą.

Tuoj po pusryčių piršlys padaro tvarką troboj: gale patiesia kilimą, pastato dvi kėdes ir susodina į jas jaunosios tėvus. Pati jaunoji atsisėda stalo gale, prie kampo, o jaunasis — ant suolo šalia stalo iš aslos pusės. Kiti „parėtkininkai" sustoja trobos šalyse, pasieniais. „Maršalka", o dabar piršlys, stojasi aukštai prieš tėvus ir jaunuosius ir drožia prakalbą, kreipdamasis į jaunąją:

— Kame tu gyvensi? Kas tavim rūpinsis varge, ligoj? Kas tave priglaus, varge nuramins, paguos, reikale užtars? — Nebeturėsi tėvo motinos ir t. t.

— Tegu ji būna tik mano, aš viskuo rūpinsiuos, visame kame užtarsiu, — atsako pirmojo kalbai pakilęs jaunasis.

Čia tėra tik griaučiai tos prakalbos. Ją vienas ir antras kalbėtojų droždavo labai turiningai ir retorišku tonu.

Jaunajam baigiant kalbėti, „maršalka" rengiasi vainikams paduoti. Iš anksto yra numatęs, ką reiks pasiimti patarnautojais. Taigi, jis pasirenka gizelį, t. y., gerą draugą, kuris, padavus vainiką, pirmininkauja pačiam pirmajam šokiui po vainikų padavimo iki jauniklams išvažiuojant į bažnyčią, užperka muzikantus ir nurodo vainiksegiams, kokiu būdu priėmęs jo įduotą vainiką turės prisegti jaunajai ant galvos, o jaunajam prie atvarto.

Vainikus jauniesiems atneša ne vienu būdu — beveik kiekvienoj apylinkėj skirtingai.

Sakysim, Platelių apylinkėj „maršalka" priesėdniuje viską surengia: dvi jaunos (14—15 metų) mergaitės, apsirengusios margarūbais, baltomis bliuzelėmis, vienplaukės, gauna katra vienon rankon didelę uždegtą žvakę, antron — lėkštę su vainiku. Jos įeina pirma „maršalka" paskui jų. Eina labai lengvai visi, — taip, kad iki tol laiko, kol prieis prie jaunųjų, būtų pabaigta sakyti visa paskui einančio „maršalkos" prakalba. Čia „maršalka" prakalbą skaito iš sąrašto. Visi, žengę mažiausią žingsnį, protarpiais sustoja, nes visi prakalbai reikia daug laiko.

Alsėdiškiuose tą apeigą atlikdavo patsai „maršalka“, dešinėj laikydamas lėkštėj pridengtus baltu raiščiu jaunųjų vainikus, kurių dalis būdavo matyti nudengta. Kairėj laikydavo raštą. Bet dažniausiai tuo atveju jo neimdavo — sakydavo iš atminties. Ceremoniališkai priėjęs prie jaunųjų, nudengia vainikus ir prašo priimti. Vainiksegiai paėmę prisega, kur reikiant. Vainiksegė, paėmusi vainiką, jo vieton antrąja ranka įmeta iš anksto jaunosios įduotą pirštinę.

Štai „maršalkos“ prakalba.

„Laudatur Jezum Christum, arba tegul bus pagarbintas Jėzus Kristus! Štai, esu pribuvęs keliais, pono Jednovičiaus praskintais takais, o esu siųstas takais pono jaunojo, kurio vardas N (čia pasakomas tikrasis jaunojo vardas).

Jaunas jaunikaitis didžiai dūmojo, vaikščiojo po rūtų daržėlį ir sugalvojo iš tų rūtų subudavoti karūną del apvainikavimo Tamstos galvos.

Štai, aš, paveizėjęs į aną rūtų, lelijų daržėlį, neberandu N (jaunosios vardas pasakomas), bet regiu liūdną tarp seselių, brolelių ir giminės. Liūdnastis yra ta, kad šiandieną reikės atsiskirti nuo seselių, brolelių, tėvelių, o labiausia nuo to brangiausio rūtelių, lelijų darželio, katrame, daigstydama ar taisydama rūteles, praleidai savo jaunystės dienas gryno gyvenimo reikalo(?). Bet šiandieną, palikdama seselėms šitą lelijų, rūtelių daržėlį, išsirinkai sau gražiai nupelnytą šį rūtų vainikėlį, katrą aš vėliau nudengsiu ir parodysiu, linksmu tancium šokdamas.

Eisim toliau, kalbėsim daugiau: p a r n e k t o r n e s n o s t r e s s e d t r i s h i s i v e n l u t i s s i r a n u s d i e s*). Kaipo po šviesių ir linksmų dienų atsiranda tamsios liūdnos dienos, taip ir aš atsirandu šiandieną apsakąs tą liūdną naujieną, bet Dievo Tamstai skirtą, permainymo stono arba luomo, jaunystės ant moterystės šitos nuo visų godotinos mergelės. S i k o l s e k r e t u s p r a s t e t o n i n e s d e k r i b u s*).

Kaip saulė, būdama ant dangaus, šviesumu savo pergali visus spindulius ir visas dangaus pleinatas (planetas), taip ir Tamstos Mylista, mergele, pergalėsi įvairias svieto ir kūno pagundas ne kitokiu būdu, kaip tiktai dėdama viltį Dievuje, pas Kurį, kaip tvirtina arkaniolas, nė vienas žodis nėra negalimas. Bet, jei šią dieną valia Aukščiausiojo norėsi priimti moterystės stono sakramentą, atiduosiu tą vainikėlį prie Dievo namų aniolų stalo, tai yra, bažnyčioj šventoj; o dabar meldžiu priimti tą vainikėlį iš pavierytos mano rankos. O

*) Iškraipyti lotynų kalbos žodžiai.

priėmusį vainikuokit, vainiksegiai, katras savo, o mes visi gerbiame tą Tamstos žalią apsivainikavimą, katrą nupelnei ne aukso brangumu, ne turtų daugumu, ne apgavystėmis, bet tik savo nuosaviu pažadėjimu iš panystės gryno gyvenimo. Del to tas vainikėlis pergali visus žemiškus turtus.

Eisim toliau, kalbėsim daugiau. Džiaugias žmonija net ir dangus tokiomis mergelėmis, katros išlaiko savo nekaltą gyvenimą be Dievo „apibrozdijimo" ir be svieto pajuokos. Bet šiandien, įeidama į moterystės stoną su šiuo jaunikaičiu N..., atiduosi bažnyčioj šventoj, pas Dievo altorių, ant anioliško stalo ir priimsi septintą Sakramentą, tai yra, permainysi panystės stoną į moterystės. Todel prašau priimti tą vainikėlį iš mano patikimos rankos ir apkarūnavoti galvą savo ir vykti bažnyčion. Ir mes visi dalyvausim toj iškilmingoj ceremonijoj, nuvykę bažnyčion, melsim Šventos Dvasios, giedodami šventas giesmes: Veni Creator Spiritus — ateik, Šventoji Dvasia, pripildyk kožno vieno mūsų širdis. Ad majorem Dei gloriam. Sudiev rūtoms, namams, tėvams, giminėms ir susiedams!

Štai, su tokiomis dovanomis, ne su auksu, deimantu, ne su perlų briliantais, tik su šita, šiai dienai garbinga, dovanėle, arba žalių rūtų vainikėliu, katrą atidengdamas ir parodydamas, sveikinu visus, tanciun sukdamas".

Jaunasis savo gautą vainiką turi išpirkti iš vyrų, o jaunoji — iš merginų.

Išpirkus jauniesiems vainikus, „maršalka" prabyla:

— „Ko nori Dangus ir žemė? Dangus — linksmybės, žemė grožybės, turto, o ši jauna pora nori Dievo ir tėvų palaiminimo. Yra parašyta Šventame Rašte: „Ką tėvas motina laimins, tą ir Dievas laimins pasaulyje".

Po šios, kad ir ne visiškai pilnai beužrašytos prakalbos moteriškos atsistojusios ima dainuoti:

— Kelkis, pana, iš to suolo!
Dabar tamstai taip išpuola.
Pulk po kojų tėtušėliui
Ir baltajai motušėlei!

— Dėkui tau, motušėle,
Už paauginimą,
Už rūpesčius, už klapatus,
Už nemiegojimą!

Dėkui tau, tėtušėli,
Už didžią dalelę,
Už dalelę, pasogėlę
Ir už išrėdymą!

Po to įvyksta jaunavedžių atsisveikinimas su tėvu motina ir tėvų palaiminimas, kuris yra atliekamas dvejopu būdu — visų akivaizdoj arba atskirame kambary, pašaliniams nematant.

Visos atsisveikinimo bei palaiminimo apeigos tęsiamos iki pabaigos tėvams tebesėdint aukščiau minėtose vietose. Dabar jaunieji klaupiasi ant patiesto asloje kilimo prieš tėvus (jaunasis priešais tėvą, jaunoji — priešais motiną), bučiuoja jiems rankas, kojas (šiais laikais bebučiuoja tik rankas). Pirma pradeda jaunoji nuo savo motinos, o jaunasis po jos. Po to, tėvai, irgi tebesėdėdami laimina jaunavedžius, peržegnodami juos ir žodžiais jiems linkėdami laimingo, ilgo gyvenimo, gero sugyvenimo, Dievo palaimos, sėkmingos kloties ir t. t. „Minkštesnės širdies" jaunavedžiai ima verkti ir atsisveikina su visais „parėtkininkais" rankos paspaudimu.

Antrasis atsisveikinimo būdas jaunųjų su tėvais bei paskutiniųjų palaiminimas tuo tesiskiria nuo aukščiau minėto, kad jaunavedžiai atsisveikindami su tėvais, iš jų palaimos gauti įeina į atskirą kambarį, laisvą nuo parėtkininkų ir kitų žmonių.

Jaunavedžiams su visais, parėtkoj esančiais, atsisveikinus, muzikantai sustoję užrėžia šaunų, trankų maršą. Iš vidaus išeina visų pirma jaunieji su tėvais, paskui jų parėtkininkai, o vėliau ir patys muzikantai.

Kieme dabar į šliūbą važiuoti visa parengta: žirgai pabalnoti, apvainikuoti, arkliai pakinkyti žvengia, trypia prie trobos angos, pririštieji skambalai skamba. Išėję iš vidaus jaunieji vyrai sėda žirguosna, senieji ir moteriškos vežimuosna, — ir joja važiuoja į šliūbą. Vyrų jaunieji, tik nevedusieji tejoja, vedusieji važiuoti važiuoja kartu su seniais, moterimis ir kit. Visi vyksta šitokia tvarka: pirma joja raitieji, paskui jų važiuoja piršlys, po jo — jaunavedžiai, o paskiausia — visi kiti.

Visiems pasijudinus į kelionę, jaunuomenė ima šaudyti — arkliai stojas piestu, bėga kaklus išrietę, galvas iškėlę, šuoliais, kad net žemė dunda. Merginos krykštauja, o bailiosios bobelės, sėdėdamos ratuose ar kokioj šios gadynės vadinamoj „kalamaškoj", tik aimanuoja: „Vaje, kad bent neapvirstų, sustyrusius kaulus nesukratytų... Bala žino, ar neužsimuš tasai baika piršlys!" Piršlys, kaip koks kerėpla, ant gal-

vos užsimaukšlinęs smailią aukštą kepurę, kurios viršūnėj tabaluoja skutai ir varpelis. Apsilaidęs popieriniais galionais, susijuosęs diržu, prie kurio medinis kardas. Jo arklys su skambalu, papuoštas vainikais, apsagstytas bukietais. Vežimo užpakalinėj daly ar vidury žiemą pasistato 4 arba 6 egles, šiltu laiku tiek pat beržų, kurie irgi kaip ir eglės, yra prikabinėti bukietų, įvairių kaspinėlių ar net varpelių. Jaunimas puošia jaunųjų grupės vežimus. Apkaišo gėlėmis arklių padargus, kamanas, šlejas, ienas. Piršliui stengiasi iškrėsti kokius nors juokus. Iš paprasčiausių juokų — tai išėmimas iš ašigalių užkolių, kad bevažiuojant nusmuktų tekiniai, kai mediniai užkoliai nulūš. Be to, piršlio ratuose išima nepastebimai „šerdešniką" ir vietoj jo įkiša medinį kuolelį, kuris kiek pavažiavus nulūžta — ir ratų pirmagalys atsiskiria nuo pačių ratų, kurių vienam galui atsidūrus, žemėj, antrame gale ar jų vidury pasilieka piršlys besėdįs. Arba supiausto ką nors arklio pakinktų — šlejų diržą, pakanktes, vadeles, ne visai, bet taip, kad bevažiuojant nutrūktų. Kai kada net pririša tekinių zvaną ar ratpėdžius prie rungų ar atstūpių — ir ratas (tekinys) važiuojant nesisuka. Labai dažnai sodžiaus pusberniai, nesibaidydami „užšokti" botagu per apikaklę, supuola versti piršlio vežimo, arklio baidyti.

Abiejų jaunųjų „parėtkininkai" vieni su antraisiais gražiai sugyvena, vieni kitus pagerbia ir tarpusavy nesikivirčija, nekrečia vieni antriems jokių juokų. Kiek seniau ir dabar dar, į „parėtką" važiuoja 25—30 vežimų.

Raiteliai joja, per pečius kryžmai persirišę kiekvienas, kaip ir kraitvežiai pirmiau rankšluosčiais, raudona, didele šilkų „marinavine" kuska (skara), kuri — grynai raudona, užpakaly dideliu mazgu surišta. Tokias pat kuskas užsiriša ant galvos moterys — aplink kaklą dukart apvyniojusios, užpakaly vieną galą palikdamos ištisą, antru galu apsukusios pastarąjį užmezga taip, kad tasai sumezgimas atrodytų, lyg blezdingos uodega, smailus, dvišakis. Apsirišusios, aplink veidą suima raukšles. Vėlesniais laikais jos rišdavosi prancūzines kuskas, kurios buvo irgi su nedideliais kutais, juodos.

Vykstant į bažnyčią jaunoji su vainiksegiu važiuoja tuoj po piršlio, paskui pats jaunasis su vainiksege kitame vežime. Visų „parėtkininkų" užpakaly važiuoja muzikantai (betkokie — arba trūbininkai, arba armonikininkai, arba smuikininkai, desti, kokia mada, koks jaunavedžių turtingumas). Jie kely ir mieste kaskart sustodami groja. Puskely jie užvažiuoja į „parėtkos" priešakį.

Nuvažiavę į miestelį visi „parėtkininkai" sustoja paprastai „gaspadoje", kur jaunosios tėvai ištisų metų šventadieniais atvykę į bažnyčią turėdavo užeigą. Netolimoj miestelio vietoj pririštus arklius ir vežimus palieka kuriam iš savo tarpo pusberniui pasaugoti.

„Gaspadoj" „parėtkininkės" persirengia gražesniais viršutiniais rūbais, kurie yra lygesni ir nauji. Mat, važiuodamos vestuvėsna moterys, ypačiai mergaitės, pasiima po tris, keturias sukneles, kurias kas pusdienis keičia. Tada, atėjus iš miestelio pažįstamiesiems, draugams bei draugėms, pradedama, muzikantams grojant, dainuoti, žaisti, šokti. Tuo tarpu jaunavedžiai išeina į bažnyčią išpažinties, jei jos dar nėra atlikę iš vakaro. Grįžęs jaunasis su keletu „parėtkos" vyrų tuojau eina į kleboniją užrašų. Čia jaunasis pats užsimoka už šliūbą kunigui, o jo bendrai pasirašo į knygą po vestuvių aktu kartu su juo pačiu. Pasirašiusieji kiekvienas, pagal savo išgales, duoda kiek pinigų kunigui. Kitose vietose šie vyrai pasirašę neprimoka, bet kunigas paprašo jaunikio atlyginti bažnyčios tarnams.

Šiuos reikalus sutvarkius, rengiamasi, piršliui žiūrint tvarkos, į bažnyčią. Visiems, einantiems į bažnyčią poromis, vyrams vainiksegė prisagsto kairiojon krūtinės pusėn po baltą kaspiną, dvilinkai perlenktą, arba po „kukardą", padarytą iš to paties kaspino; išima iš dėžutės, o seniau iš išskobto didelio buroko, jaunavedžių šliūbinius vainikėlius, kurių vieną prisega jaunajam kairėn pusėn vainiksegis, o jaunajai — ant viršugalio vainiksegė. Seniau visos „parėtkininkės" užsidėdavo ant palaidų plaukų rūtų ar levendrų vainikus. Dabar tokius vainikus besegi tik jaunoji su vainiksege.

Jaunąją aprengia balta suknele, uždeda ilgą, iki žemės, baltą šydą ir įduoda rankon gėlių pluoštą. Jaunąją aprengti turi vainiksegė, kuriai padeda ir kitos. „Parėtkininkės" rengiasi savo skoniu, prisilaikydamos pastarųjų madų.

Seniau „parėtkininkės", eidamos į bažnyčią prisijuosdavo priejuostes. Išeiginiai sijonai paprastai būdavo įvairiai languoti. Bliuzės būdavo baltos, p. ešaky, krūtinėj, išadytos. Ant pečių užsimesdavo tas pačias šilkines skaras, kuriom apsirišusios važiavo. Į bažnyčią ir į „gaspadą" grįždavo vienplaukės. Kiek vėliau turtingosios šeimininkės vestuvėse ir „parėtkų" apeigose užsimaudavo „čipkas", o neturtingosios teįsisegdavo virš ausų ir užpakaly, prie kuodo, po bukietą. „Čipką" sudarydavo paprasta apvaliai sulenkta vėla, aplink ją apsiūta reta, šydinė juodos spalvos medžiaga taip, kad būtų galima laisvai užsimauti ant galvos, iki pat ausų, ir įvairiaspalviai

bukietai, rožių žiedų pavidalo, prisiūti iš viršutinės pusės toj vietoj aplink galvą, kur pritvirtinamas šydas prie vielos.

Apsirengus „parėtkininkėms" piršlys, visiems susirinkus, ragina rengtis į bažnyčią. Svočia priveda jaunąją prie jaunojo, ir taip susidaro pirmoji „parėtkininkų" pora. Kitus „parėtkininkus" suskirsto poromis jaunojo numatytas vyras ir jaunosios — moteriška. Ši pora savo nuožiūra suskirsto poromis visus kitus „parėtkininkus". Pirmas skiria tik vyrus, antra — moteriškes. Suskirtąsias poras piršlys surikiuoja taip, kad pirma visų eitų jaunavedžiai, po jų — vainisegiai, arčiau jų — jaunieji ir turtingesnieji, kiti toliau. Dabartiniais laikais paskirsto poromis vienur jaunoji, kitur piršlys arba pačios „parėtkininkės", paimdamos iš vainiksegės kaspinus ir prisegdamos kiekviena savo poros vyriškiui. Minėtuosius kaspiniukus perka vainiksegė savo pinigais.

Į bažnyčią eina taip, kaip svočia su piršliu ar kiti suskiria, iki pat grotų arba jaunavedžiai mišrai — vienas su vainiksege, antroji su vainiksegiu. Antruoju atveju jaunavedžiai eilėje gali eiti pirma „parėtkos", vidury arba gale; piršlys laikosi arčiau jaunųjų — taigi, jam išpuola eiti pirma eisenos arba paskui. Jaunavedžiai mišrai eilėse eina todel, kad vengia žiūrovų, kurie, pažindami jaunuosius, galį mesti jiems burtus ir tuo padaryti jų gyvenimui blogos įtakos. Gal del to ir mažieji „parėtkininkai", būtent, vaikai suskirstyti irgi poromis, eina į bažnyčią kitoj eilėj, greta jaunųjų, ir bažnyčioj sustoja prie grotų netolimais jų, nes vaikai, sakoma, turį galios prieš piktosios dvasios ar burtų veikimą.

Jei jaunavedžiai su vainiksegiais eina vidury ar prieš galą eisenos, tai įėjus į bažnyčią, gretos prasiskiria, duodamos laisvą kelią jaunavedžių — vainiksegių poroms praeiti priekin. Netoli grotų, jei jaunoji eina su vainiksegiu, o jaunasis su vainiksege porose, vainiksegis atsitraukia, užleisdamas jaunajam savo vietą. Tokiu būdu prie grotų jaunieji atsistoja pirma visos „parėtkos".

Našlės nebeturi antrą kart ištekėdamos šliūbinio vainikėlio, kurį yra praradusios per pirmąsias jungtuves, ir eina prie altoriaus be jokio vainiko ant galvos ir juodais rūbais. Vainiko vietoj turtingosios našlės į dešiniąją galvos pusę įsisega gėlių pluoštą, o kitos — už plaukų kuodo ar aplink galvą.

Jungtuvių apeigos bažnyčioje yra iškilmingos ir paprastos.

Iškilmingosios jungtuvės atliekamos per mišias. Padedamas užgrotky apdengtas staltiese aplink apvainikuotas vainikų staliukas,

ant jo — dvi palmės, bukietai, tarp jų lėkštė jaunųjų vainikams sudėti šliūbo metu. Prie visų altorių uždegamos žvakės. Muzikantai, užlipę ant viškų, groja. Seniau už iškilmingų jungtuvių apeigas mokėdavo turtingieji ne daugiau, kaip 5 rublius rusų prieškariniais pinigais ir 1 rublį bažnyčios rūbų skalbėjai už stalelio papuošimą.

Paprastosios jungtuvės skiriasi tuo, kad nėra mišių, staliuko, žvakės tedega prie didžiojo altoriaus ir muzikantai bažnyčioj negroja, bet pasilieka lauke ar „gaspadoje".

Jungtuvių pačios apeigos, atliekamos bažnyčioje, visur ir visada tokios pat, ir apie jas kiekvienas gerai žino.

Jaunųjų katras, prieš duodant šliūbą, stengiasi, kitiems nematant, atsargiai priklaupti antrajam dalį rūbų, kad paskui gerai sugyventų. Vestuvių dalyviai ir kiti pašaliniai žmonės, žiūri, kaip žvakės dega: jei šviesiai — jaunieji laimingai ir ilgai gyvens, jei tamsiai — gyvens blogai ir trumpą amžių teturės, jei mirksi — sirguliuos, arba nesugyvens, katro pusėj žvakės šviesiau dega, to bus viršus gyvenime ir tasai ilgiau gyvens; jei žvakės ramiai dega — gražiai sugyvens. Katro pusėj žvakė bedegdama užgęsta, tasai greitai mirs ir pirma antrojo. Jei pirmiau žadėtoji vesti mergina visų „parėtkininkų" ir paties jaunojo akivaizdoj važiuojant į šliūbą ar einant „parėtkai" į bažnyčią ant kelio pameta baltą skarelę ar nosinę, ženklas, kad susijungę jaunavedžiai visą gyvenimą nesugyvens.

Del jaunųjų tolimesnio gyvenimo laimingumo štai kas dar kalbama.

Senosios moters jaunajai patardavo įsikišti į apatiniųjų rūbų kišenę šventintų Dievo Kūno šventėje rūtų, jų nepasidėti net gulant ir laikyti prie savęs visą vestuvių laiką, kad ją žiūrovai „nepadyvytų", nepajuoktų. Nuo to paties apsisaugoti reikią jaunajai nuvažiavus į šliūbą, prieš išlipant iš vežimo ir kitiems nematant, peržegnoti žemę (geriausiai tai atlieka jaunoji ranką paslėpusi po skara). Be to, seniesnieji tvirtai tikėdavo, kad jauniesiems ne tik vestuvininkai, bet ir šiaip žiūrovai, mesdavo įvairius burtus, todel iki šliūbo pabaigos arba ir iki pasibaigiant vestuvėms jaunoji dažniausiai būdavo apsikaišiusi įvairiausiomis šventenybėmis.

Po visų apegų bažnyčioj visi grįžta į „gaspadą" visada šia tvarka: piršlys eina visų priešakyje, po jo jaunavedžiai ir kiti poromis. Išėjusiuosius iš bažnyčios pasitinka muzikantai ir užgroja maršą. „Gaspadoj" vainiksegė pasibučiuoja su jaunąja, o jaunasis su vainiksegiu. Seniau grįžusiems jaunavedžiams „gaspadoj" vainiksegiai

nuimdavo šventuosius vainikus ir jų vieton prisegdavo tokius pat nešventintus, kuriuos nusisegdavo tik po visų vestuvių apeigų. Kad ilgiau išbūtų nenuvytę, vainikus apipurkščia degtine. Šventintuosius bažnyčioj savo vainikus susituokusieji labai gerbdavo ir laikydavo dėžutėse iki mirties. Dabar jų tiek nebegerbia — visą „parėtkos" dieną, kiti net ir iki vestuvių pabaigos, juos tebelaiko prisisegę.

Kartais jaunieji atvažiuodami į bažnyčią pasiima užkandžių, kuriuos grįžę „gaspadoj" prieš išvažiuodami suvalgo. „Gaspadoje" nebesidengia kitais rūbais, kartais ten pat pašoka, bet į smuklę nebeturi laiko bėgti — rūpi neatsilikti nuo kitų, kad nereiktų grįžti be kompanijos. Sėdant į vežimus pasigirsta įvairūs balsai: muzikantai groja, „parėtkininkai" šaudo, kai kur net ir varpais skambindami išlydi varpininkai.

Iš miestelio grįžta tokia pat tvarka, kaip ir iš namų išvažiuojant. Tik jaunavedžiai dabar važiuoja abu kartu, viename vežime. Muzikantai, pasilikę vietoj, groja tiek, kol „parėtkininkai" išvažiuoja iki priemiesčio. Važiuodami paskui, beveik ant kekvieno kalnelio sustodami, groja. Netoli namų jie pravažiuoja visų priekin, nes nori prieš namus priimti grįžtančius „parėtkininkus", panašiai, kaip priėmė juos miestely, sustoję prie „gaspados", užgrodami maršą.

Parvažiavus namo piršliui kaip ir nebelieka ko dirbti, nes svarbiausia jo pareiga yra vestuvių metu rūpintis daugiausia pačiomis jungtuvių apeigomis. Grįžusiųjų pasitikti išeina likę namuose tėvai, „maršalka" ir kai kurie namiškiai. Tėvai, jei jie mirę, vyresnė sesuo ar brolis, patiesia žemėj kilimą, ant kurio pastato apdengtą staliuką, apkrautą kryžiuku, duonos lėkšte ir vyno bonka, ir tuo būdu priima susituokusius jaunavedžius, kurie priklaupę paragauja duonos su druska ir išgeria po stiklelį vyno ar degtinės. Seniau vieton vyno ar degtinės duodavo užgerti po klukšnį vandens jaunavedžiams. Po to jaunavedžiai pabučiuoja kryžių, tėvams rankas, o jaunasis kai kuriose apylinkėse motinai net pinigų duoda. Daugely vietų paskutiniaisiais laikais nebestatomas aprengtas staliukas, bet išėjęs tėvų katras paduoda stovintiem jaunavedžiam išnešęs ant lėkštės duonos su druska ir pusę stikliuko vyno. Jaunavedžiai savo ruožtu pasveikina sutikusįjį pabučiuodami jam ranką.

Po sutikimo čia pat „maršalka" pasako trumpą prakalbą, bet dažniausiai jisai savo žodį pasako pirm visa ko. Tik tada visi „parėtkininkai" sueina į vidų paskui jaunuosius.

Tuoj duodami „parėtkos pyragai“, t. y., padeda „parėtkininkams“ atsivežtuosius iš namų valgius. Kadangi tuo metu troboj esti ir pašalinių asmenų, atėjusių pasižiopsoti, pavyzdžiui, kaimynų bernų, pusbernių, mergių, tai „maršalka“, sukinėdamasis ir dairydamasis „parėtkininkų“ būry, juos perspėdamas šitaip dainuoja:

Kas vestuvių rūbų neturės.
Tas toj svodboj nesėdės —
Mes tą visi mušim, pešim,
Nupempiję laukan mesim.
O mes gersim valgysim,
O pavalgę laigysim.

Grįžus iš bažnyčios namiškės baigia vainikuoti stalus ir kaikuriuos valgius: prie staltiesės pakraščių aplink visą stalą prisiuvinėja stačių rūtų pluoštelius (pluoštelių vieno nuo kito atstumas nedidesnis, kaip sprindžio ilgis); rūtomis apvainikuoja babkas, apmausto bonkų kaklus ir stikliukų kotus; rūtų šakelėmis apdeda sviestines. Žinoma, taip vainikuoja vasaros, rudens ir žiemos metu, kada daugiausia visos turi rūtų.

Kiekvienas „parėtkininkas“ atsisėda ten, kur yra padėti jo namiškių valgiai. Stalo gale susėda jaunasis dešinėj jaunosios, šalia jaunosios — vainiksegė, o šalia jaunojo — vainiksegis. Be to, arčiau jaunųjų sėdi garbingesnieji, toliau nuo jų — paprastesnieji. Visai nesėda stalan jaunosios tėvai ir „maršalka“, o dabartiniais laikais jo vietoj piršlys, kuriuodu nevalgo daug, bet kitus ragina valgyti, užveda kalbas, juokauja, artimesniesiems stengias, ką galėdami, patarnauti.

„Parėtkos‘ stale būna prikrauta visokių valgių; tortų, babkų, saldžiųjų pyragaičių; keptų paršiukų, žąsų, gaidžių, kumpių; varškių, sūrių, sviesto; lendrynai degtinės, alaus, vyno, konjako ir kitokių mažmožių. Susėdę už stalo jaunavedžiai turi visiems matant pasibučiuoti, — kitaip piršlys su kitais „parėtkininkais“ šaukia: „Degtinė karti, degtinė karti — negalima gerti!“ Pasibučiavus visi gerdami skaninas — degtinė jau esanti saldi. Valgydami visi stojasi ir pakaitomis su muzikantais, — vieni vieną punktą, antri antrą — jauniesiems užtraukia ilgiausių metų, kad net troba plyšta nuo skambesio. Po to vėl paprasta valgymo eiga — vieni kitus vaišina savais valgiais, o ypačiai gėrimais, — taip, kad stikliukai vienas po kito

eina aplink stalus. Jei pasitaiko gerų dainininkų, dainuoja gana daug įvairių vestuvinių dainų bevalgydami. Be kitokių, uždainuoja šią dainą:

Margi dvarai, margi dvarai,
Deimanto langeliai.
Augo sode žali lapai,
Raudonos uogelės
Ten vaikščiojo uliavojo
Snatlyvos panelės
Po rūtelių darželį,
Po žalią sodelį.

— Labas rytas, paniulaite!
Aš pirmasis pas tave.
Jei už manęs netekėsi,
Geresnio negausi.
Labas rytas, paniulaite!
Del ko nieko nesakai? —
Dievas davė turtelį —
Gali būti mano.

— Valia būti, valia eiti,
Kad motušė leistų.
Motušėlės pažadėta,
Esu kaip parduota.

— Oi, sakale, sakalėli,
Tu aukštai lakioji,
Bene mano panelės
Naujienas nešioji?

— Aš išgirdau naujienėlę,
Nelabai patiešną —
Sakė, tamstos panelę
Ant šliūbo važiuojant.

— Tevažiuoja, telekie —
Tegu Dievas paded,
Sukinkykit bėrus žirgus,
Ir aš pats važiuosiu.

Kad įsėdau į karietą —
Karieta lingavo,
Kad važiavau per vejelę —
Vejelė žaliavo,
Kad antmynė akmenėlį —
Kibirkštys lakiojo.
Ir išvydau bažnytėlę,
Mūro mūravotą —
Tebėr mano panelė
Nesuvinčiavota.

Ein panelė per bažnyčią,
ponus sveikindama,
ir jau mano širdis plyšta,
ant jos veizėdama.
Širdis plyšta, rankas gniaužau,
negaliu veizėti.

Ein panelė per bažnyčią,
keliu priklaupdama,
šilkų kuska, aukso žiedu,
levendrų vainiku.

— Akš, panele, akš, jaunoji!
O kas perkalbėjo:
Ar piršleliai, ar vėdleliai,
Ar sveti šalelė?

— Nei piršleliai, nei vėdleliai,
Nei sveti šalelė —
Man patiko jauns bernelis
Ir skaistus veidelis.

Seniau „parėtkos" pyragai būdavo kitoniški, „parėtkos" stalan sudėdavo sąmalinius grikinių ar kvietinių miltų pyragus, kepsnius (pav., keptus žąsis, gaidžius, paršiukus ir kt.), keptus kumpius; sūrių, sviesto. Kiekvienas vestuvėsna atsiveždavo keturkampes gorčiaus didumo bonkas degtinės. Lėkščių, peilių, šakučių nebūdavo. Valgydavo kiekviena šeima iš vieno jai padėto bliūdo, kuriame tilpdavo visi atsivežtieji valgiai. Kiekvienam šeimos žmogui „maršalka", atpiovęs mėsos gabalą, dėdavo į mažus molinius dubinėlius. Turėda-

vo jis per pečius persisvėręs jaunosios duotą rankšluostį, į kurį nusišluostydavo nuo pirštų varvančius taukus, nes viena ranka jis prilaikydavo mėsą, o antrąja piaudavo. Be to, jis ragindavo visus valgyti, gerti. Per „parėtkos pyragus" jam nepakakdavo nė dviejų rankšluosčių. Visi valgė mėsą (imdami iš dubenėlių pirštais), gėrė degtinę ir alų plempė. Pietūs užtrukdavo apie 3 valandas. Gerdavo, dainuodavo, bučiuodavosi ir vyrai, iki pat apsigerdami, su žmonomis gluosniuodavosi.

Pietų metu griežikas smuiku čiršKindavo, tačiau nebūdavo girdėti, kad kas susibartų ar susimuštų. Po pietų kiekviena šeima, atsirinkusi savo valgių liekanas, į ryšulėlius jas susirišdavo.

Po „parėtkos pyragų" tam tikslui pakviestas juokdarys, komikas, nukreipdamas į save visų dėmesį, savo, dažniausiai ciniško pobūdžio, juokais linksmino žiūrovus. Tam juokdariui galima kalbėti visa, kas jam „ant liežuvio galo ateina", ko kitame atsitikime joks juokdarys nekalbės. Pavyzdžiui, visų pajuokiamai merginai jis pasakydavo: „Še, tau, pana, vainiką! Tavo rūtas kalė apteršė". Davatkas pajuokdavo: „Kad davatką vinčiavojo, katinas lojo, šuo giedojo", arba: „Kad davatką vinčiavojo, viso miesto šunes lojo". Pajuokdamas tingines merginas, kurioms nesvarbu kraitis kloti, kitų padedamas šitaip uždainuoja:

Skuode kuode kuodelis,
O Kaune ratelis,
Mintaujoj nytelės,
Grednuos šautuvėlis.

Dveji treji meteliai,
Kai drobelę audžiu.
Tarp nytelių, riestuvėlio
Ąžuolėliai dygo,
Tarp skietelio, pakojėlių
Dobilėliai žėlė.

—Prašom, prašom, jauns berneli,
Ąžuolėlių kirsti!
Atsiveski juodbėrėlį
Dobilams nuėsti!
Pati pana drajetuota,
Skrynia kaip iššluota.

— Ar to vaikio čia neliko,
Kur kitoms skirai beliko, —
Eisiu ir už pliko.
—Oi, tu, sese, kuo tu dėsies,
Kad marškinių neturėsi?
O ką tu darysi?

— Tylėk, durne, ką tu kalbi,
Kad tu neišmanai!
Turiu tris kvartukus.
O ko tu benori?
Aš iš vieno kvartukėlio
Marškinius pasiūsiu,
Iš antrojo kvartukėlio
Vyrui kelnes pataisysiu,
O iš trečiojo kvartukėlio
Aš pati dėvėsiu.

— Oi, tu, sese, kuo tu dėsies,
Kad patalų neturėsi?...
O kur tu gulėsi?

— Tylėk, durne, ką tu kalbi,
Kad tu neišmanai!
Turiu tris maišelius.
O ko tu benori?
Vienu maišu apsiklosiu,
Antrą pasiklosiu,
O tretįjį maišelį
Po galvelės padėsiu.

— Oi, tu, sese, kuo tu dėsies,
Kad užtrino neturėsi? —
Juodo neišsrėbsi.

— Tylėk, durne, ką tu kalbi,
Kad tu neišmanai!
Barkščius rausiu, lėgerkas smauksiu,
Gegužių puodą priraugsiu,
Kol bulvių prilauksiu,
Tuokart būsiu ponia.

Juokdariui visus, kiek nebereikia, prijuokinus, prasideda žaidimai, šokiai ir protarpiais — dainos. Senesniais laikais jaunoji iki jungtuvių (per pintuves) dar šiek tiek šokdavo, bet po jungtuvių daugumas jaunamarčių visai nebešokdavo. Susitikusios kaimynės, senesniosios viena kitos klausinėdavo: „Na, jaunoji ar šoko per vestuves? Ar linksma buvo?“ — ir baigdavo pasikalbėjimą priežodžiu: „Kuri ištekėdama šoka, ta verkdama gyvena; kuri verkdama išteka, ta dainuodama gyvena“.

Pats mėgiamiausis šokis būdavo „piršlys“. Tuo šokiu pradėdavo visus kitus šokius šokti ir šokdavo vestuvėse, kiekvienai progai pasitaikius, vyrai ir moterys kartu. Bendrai imant, moterys vestuvėse daugiau šoko žaidimus, kaip vyrai, kurie įsigėrę dainavo talaluškas, kortomis lošė. Moteriškos nenustigdavo vietoj ir žaisdavo neretai vienos, be vyrų. Senovės šokiai dabartinėse vestuvėse nebevadinami šokiais, bet žaidimais, kurie dabartiniais laikais bežaidžiami visų mišrai — ir vyrų ir moterų. Vaikai turi savo atskirus žaidimus. Senesniųjų laikų vestuvėse šokiai būdavo šokami vieni tik vyrų, antri — moterų, treti — abiejų kartu, dar kiti — vaikų.

Vieni vyrai šokdavo „bičką‘, „kazoką“, „prisiadušką“; vienos moters „mieželį“, „lenciūgėlį“, „blezdingėlę“, „kepurinskį“, „aguonėlę“, „žyds degė degutą“, „skruzdėlę“, „kadagį“; abeji kartu — „avietėlę“, „padušečką“, „vilko uodegą“, „žilvitį“, „trinken“, „ko tu tici gailti“, „šoka bajoras su mužike“.

Šokiai tikra to žodžio prasme retai tebuvo šokami. Jų žinomiausi buvo „Jankelis“, „suktinis“, „valsas“, „polka“, „kadrilius“.

Taigi „parėtkininkai“, juokdario prijuokinti, pradeda šokti, pirmiausia „piršlį“.

Vienas, užpirkęs muzikantus, pasitraukęs kėdę, sėdasi jon vidury aslos. Kitas iš pasieniais sustojusiųjų išeina „pripiršti“ poros sėdinčiajam, kuris privestas šokėjas gudriais, juokingais žodžiais ir įvairiais gestais (nusisuka kiton pusėn) „išbrokija“, o priima rankas suplodamas. Taip pat skiriasi sau prie poros vyrą ir moterišką, prieš antrąkart pradedant šokti. Pripiršus stojasi nuo kėdės ir prašo visus esančiuosius šokti, sakydamas: „Visi į vestuves, į vestuves!“. Kėdę pašaliniam patraukus į kampą ir „supirštiesiems“ pradėjus šokti, visi norintieji sudaro poras ir šoka. Kiek pašokus ton pat kėdėn sėdasi anksčiau „pripirštoji“ ir skiria pirmiau sėdėjusio kėdėj atvedamus jai „pripirštus“ šokėjus ir t. t. Šoka tol, kol visi „priperšami“ porosna. Jei vestuvininkų daug, tai padedamos dvi kėdės, ir išsyk pradeda

šokti dvi pirmosios poros. Dabar atsisėdusieji kėdėn stengias greičiau skirtis šokėją, kad perilgai neužsitęstų šokis. Dažniausiai pradedant šokius „piršlį" užperka patsai piršlys.

Po „piršlio" šoka kitą žaidimą, sakysim, kad ir „padušečką". Sustoja visi kambary ratu. Vidurin įeina du vyrai ar dvi moters. Įėjusieji ratan, jei jie yra vyrai, renkasi prie savęs moteris prie poros ir atvirkščiai. Visi sustoję dainuoja:

Paduszeczka, paduszeczka,
Paduszeczka miła!
Kogo lubisz, kogo lubisz,
Tego i całujesz.

Pabaigus dainuoti muzikantai užgriežia, ir rato vidury esančios dvi poros šoka. Po to, į ratą išeina tie, kurie skyrėsi sau porą; priskirtieji pasilieka ir skiriasi sau poras ir visi dalyviai dainuoja:

Už taškelio, už miškelio
Marga karčiamėlė.
Šok mergelės vainikuotos,
Vainikai žaliavo;
Šok berneliai pentinuoti,
Pentinai švytravo.

Užgriežus ir kurį laiką pašokus, vėl, tokiomis pat ceremonijomis šokdami, išdainuoja 3 sekančios dainos posmus:

— Oi, berneli, oi, jaunasis,
Kodel nemylėjai?
Ar ne puikią, ar ne gražią
Mergelę turėjai?

— Kad ir puikią, kad ir gražią
Mergelę turėjau —
Kad nebuvo po širdelės,
Todel nemylėjau.

Žyd rūtelės, žyd roželės
Žyd ir lelijėlės,
Žyd ir mano jaunos dienos,
Kaip darže rūtelės.

Šok batuoti, pentinuoti,
Šok ir vyžinuoti.
Plėškit plėšas, vyžkit vyžas!
Visi drauge šoksim.

Po to šoka valsą ar kitą kurį šokį. Nusibodus suaugusiesiems šokti, kas nors užperka vaikams „žvirblį" juokų dėliai.

„Žvirblį" ne visi vaikai nori šokti. Daugelis jų, vengdami šio šokio, slepiasi į kampus, bet kiti jų draugai juos sugaudo ir jie turi šokti. Iš piemenų amžiaus išėjusieji laiko sau negarbe šokti „žvirblį".

Į virtinę sustoję, susikibę po du vieni kitiems į plaukus („čiuprас"), vaikai sutartinai stengias vieni kitiems lenkti žemyn galvas, laibai cypdami, panašiai, kaip kad žvirbliai čirškia. Taip jiems darant ir griežikai stengias prisitaikomai griežti. Paskui, susikibę poromis, visi ima suktis. Taip kartojama daug atvejų.

Vainiksegė, kaip prieš išvažiuodama į bažnyčią, taip ir dabar, uždainuoja šitokią dainą, kitoms mergaitėms pritariant:

Šaulys spyrė į kilpelę —
Vainikėlis lėkė į upelę.

Bėg upelė vingurdama,
Neš vainiką linguodama.

Ir nunešė nulingavo
Pas brolelio margą dvarą,

Ir išėjo brotirėlis
Ir pažino vainikėlį

— Tas yr sesės vainikėlis,
Ant galvelės nešiotasis.

Oi, vainike, vainikėli,
Ko taip veikiai supelėjai?

— Del to veikiai supelėjo,
Kad su našliu suderėjo.

Nesėsk, našly, prie šalelės:
Nesegsiu tau vainikėlio.

Bevelyčiau nusegusi Į upelę įmetusi,
Nekaip našliui prisegusi.

Jaunuomenei dar padainavus dainų, visi „parėtkininkai“ susodinami paprasta vestuvių tvarka vakarienės: gale stalo jaunieji, iš šalių vainiksegiai, po jų vėdliai ir kiti. Valgius, be minėtųjų „parėtkos pyragų“, rengia jaunosios tėvai savo kaštu, ir todel visi valgiai duodami „po parėtkos pyragų“, kai kurių vadinami vestuvių pyragais, kurie skiriasi nuo pirmųjų tuo, kad neduoda kepsnių, o tik supiaustytą į gabalus mėsą; babkos ir pyragai esti prariekti, kartais prastesnės rūšies ir nebematyti babkose, tortuose užrašytų žodžių, kaip štai: „Laimingų vestuvių“, „Linksmų vestuvių“ ir t. t. Visų rūšių gėrimai irgi tėvų pirkti. Jų duoda iki valiai.

Vakarienės metu gerdami šitaip dainuoja:

Vorielkėle, tu, pilkoji,
Per tris trūbas varytoji,
Tu surdotų išvilktoja,
Kišenių pakratytoja.

Kada pilvą gumbai varsto,
. . . . . .
Išgydyk tu mus šiandieną,
Nelik sergančio nė vieno!

O kai pradėjo gydyti,
Nuo galvos plaukus varyti, —
Kurie liko ant pakaušio —
Ir tie patys pasišiaušė.

Kiekvieno valgymo metu muzikantai nevalgo kartu su kitais vestuvininkais. Jie valgo kitiems išsivaikščiojus nuo stalo. Vestuvininkams valgant jie turi griežti.

Šios dienos valgių ir valgymų toliau nebeaprašinėsiu, nes jie nėra sudėtingesni už aukščiau suminėtus, tik duodami kas 3 valandos svečiams.

Gavusios progos moteriškos vienos šoka „blezdingėlę“.

Tasai žaidimas toksai.

Šešios moteriškos sustoja į poras. Kiekviena pora turi į kertes pusiau perlenktą skepetaitę, nusitveria katra viena ranka už kertės ir dainuoja:

Blezdingėle, tu lakioji
Paplastais, paplastais.
Bėg berneliai prie mergelių
Paslaptais, paslaptais.

Kiekviena pora po kartą išdainuoja. Muzikantai pradeda griežti. Visos trys poros šoka, landydamos pro grandinės tarpus.

Po to jos žaidžia „aguonėlę“. Būrys moteriškų (o dabar ir vyrų) sustojusios dainuoja:

1. Ar tu, karolėli,
Margasis paukšteli,
Ar tu girdėjai,
Kaip aguonas sėja,
Aguonėles sėja? —
Šišiaip ir titaip
Aguonėles sėja.

Paskutines dvi eilutes dainuodamos rodo rankomis, kaip aguonėles sėja.

Kiekvieną posmą pabaigusios dainuoti ir muzikantams pradėjus griežti, šoka, po dvi susikibusios.

2. Ar tu, karolėli,
Margasis paukšteli,
Ar tu girdėjai,
Kaip aguonos dygsta,
Aguonėlės dygsta? —
Šišiaip ir titaip
Aguonėlės dygsta.

Kiekvieną tolesnį posmą baigdamos žodžiais „šišiaip ir titaip“, rodo kartu, pačios sklaidydamos rankas, sudėdamos delnus į vidų, į šalis, žemyn, aukštyn, kaip aguonėlės auga, žydi, kaip jas laisto, ravėja, rauna, mala, valgo.

Kitas moteriškų mėgiamas šokis buvo ir tebėra „kepurinskis“.

Šis šokis atliekamas be dainų. Šešios moterys, apsimovusios vyrų kepurėmis, sustoja į tris gretas. Visos kartu gretose, nusiimdamos (pakeldamos) kepures, viena prieš kitą nusilenkia. Paskui antroji greta tokiu pat būdu sveikinasi su pirmąja greta ir, aplink apsisukusi — su trečiąja. Po to šoka viena su kita susipindamos. Sveikinantis muzikantai lengvai griežia, šokant — smarkiai.

„Avietėlę“ šokdami visi sustoja ratan, kartais susikimba rankomis ir dainuoja:

Tupėdama ant šakelės,
Kukavo, kukavo,
Mūsų vargus, savo vargus
Rokavo, rokavo.

Avietėlė šalia kelio
Žydėjo, žydėjo.
Gegužėlė medžio šakoj
Tupėjo, tupėjo.

Baigus dainuoti muzikantai užgriežia. Šokių vedėjas, greitai pagriebęs panelę, išeina šokti. Jis kojomis trypia, lenda pro tarpus kitų porų, kurios pakelia rankas. Kitos šokėjų poros seka paskui vedėją, ir taip supinamas lyg ir „lenciūgas".

Dar šoka „kadrilių", „polką". Vyrai vieni — „bičką". Nusibodus šokti ir šokėjams nuvargus, užleidžiama vaikams šokti „žilvitį", kurį vyresniųjų kuris užperka.

„Žilvitį" šoka šitaip. Visiems vaikams sustojus ratan, kiti du įeina į rato vidurį. Stovėdami visi sutartinai dainuoja:

Pasėjau linelius,
Geltonus grūdelius.
Žilviti, tūta,
Žilvitėli, tūta!

Vidury esantieji 2 vaikai susikabina rankomis (vienas dešine, antras kaire) ir trypdami bėga aplink pagal stovinčiuosius; bėgdami dainuoja:

Oi, žilviti, tūta, tūta,
Žilvitėli, tūta!

Bėgantysis aplink paleidžia savo draugą, bėgantį arčiau centro. Paleistasis atsistoja į grandinę. Likusysis tuoj pagriebia naują iš grandinės — ir vėl, dainuodami tą pat, ką ir pirmiau, bėga ratu, kol, kiek sudainavus, arčiau vidurio stovintysis paleidžiamas, ir t. t.

Senesnieji vyrai kortomis lošia „kiksą", „vežimą", „žydą", „melagį", „netikį", „kiaulę", „šešką", „pussešką"; „tūkstantį" ir kit. Jaunuomenė dainuoja šitokią dainą:

Apvynėli žaliasai,
Puronėli gražusai,
Tave sode sodino,
Mane sodoj augino,
Tave tvoroms aptvėrė,
Mane kalboms apkėlė.

Apvynėli žaliasai,
Puronėli gražusai,
Tau spurganos ant varpsties,
Man vainikas ant galvos,
Tave aluty padarė,
Mane ant šliūbo apdarė.

Išgers mieles ir karčias,
Išves mane į marčias.
Tave pylė į uzboną,
Mane vežė į tą sodą.
Tau putelės nutiško,
Man veidelis išblyško.

Arba šitokią:

— Rūteli žaliasis,
Ko taip nuvytai?
Dar nematei nei šalnelės,
Nei šiaurės vėjelio.
Kad tu pamatysi,
Kaip tu bepavysi?

Pašals tavo žali lapai,
Geltoni žiedeliai.
— Mergele, jaunoji,
Ko liūdna vaikščioji?
Dar nematei to pulkelio,
Nei jauno bernelio.

Kai tu pamatysi,
Kaip tu benuliūsi?
Išveš tave tas pulkelis
Į svečią šalelę.
Svetimoj šalelėj
Svetimi žmonelės —
Neįtiksi ten kalbėti,
Nei darbelio dirbti.

— Turiu sidabrėlio —
Dirbdinsiu tiltelį,
Kad pareičiau, kad sugrįžčiau
Pas savo motušę.
— Mergele, jaunoji,
Nepūstyk skarbelio —

Nepareisi, nebsugrįši
Pas savo motušę.
Kad ir bepareisi,
Bet ilgai nebūsi —
Už stalelio pasėdėsi,
Viešnele viešėsi.

Po visų pasilinksminimų, iki antrųjų gaidžių, ginčijamasi del jaunųjų sugultuvių apeigų. Griežčiausiai tam pasipriešina „maršalka", nes iš senovės žemaičiuose yra tradicija, kad jaunieji jaunosios pusėj pirmą vakarą po šliūbo nedaro sugultuvių apeigų, o jei daro, tai labai retai. Jaunojo motina reikalaudama įsako „maršalkai", vykstančiam į parėtką: „Žiūrėk man, nesuguldyk jaunųjų! Parvežk man marčią su vainiku!". Kaimynai irgi įdomaujas, ar jaunąją su vainiku, ar be vainiko parvėdluoja. Taigi, ne tik „maršalka" griežtai užkerta, sakydamas: „Aš turiu parvežti martelę su vainiku motinai pasidžiaugti", bet ir piršlys labai spiriasi ir nenori jaunųjų sugultuvių

iš vakaro, nes, viena, po sugultuvių rytmety piršlys turi būti kariamas, delto jam pačiam nesmagu grįžti su jaunavedžiais pakartam. O korimas prieš sugultuves jam yra neteisėtas ir be reikšmės. Antra, kariant reikia piršliui išsipirkti, kas jam šiek tiek kaštuoja.

Lauktuvininkai, iš tikrųjų, turi kuo pasidžiaugti, pamatę jaunąją su šliūbiniu vainiku ant galvos ir vestuvių rūbais apsirėdžiusią.

Kadangi jaunosios pusėj sugultuvės nedaromos, tai jaunasis sugula su vainiksegiu, o jaunoji su vainiksege.

Po antrųjų gaidžių artimesnieji išvyksta namo, o rytmety vėl susirenka. Tolimieji pas jaunosios tėvus nakvoja. Tuo ir baigiasi „parėtkos" arba pirmoji vestuvių diena.

4. Antra vestuvių diena.

Rytmety, apie 8—9 val. sukyla vestuvininkai. Muzikantai stengias pabusti anksčiau už visus, nes nori kiekvieną tebemiegantį pabudinti. Už tatai jie gauna iš jaunosios pirštines, o iš kitų vestuvininkų pinigų. Tuo tarpu grįžta (pėsti ar važiuoti) vakarykštieji vestuvininkai, kurių kiekvieną pamatę pasitinka muzikantai, išeidami „gonkosna" ar net į kiemą. Muzikantai, jei nepaskumba pirma visų atsikelti, arba, jei vienus prikeliant kiti patys, be muzikantų, atsikelia, tai šiuos bepriima įeinant pirmąkart rytmety į vidų.

Šį rytą atvyksta ir tokių vestuvininkų, kurie „parėtkoj" visai nebuvo. Jie atsiveža „vestuvių pyragus", kurie skiriasi nuo „parėtkos pyragų" tuo, kad yra paprastesni už antruosius, nes jų nebededama atskirai kiekvienam atsivežusiam ant stalo. Juos padeda kartu su jaunosios tėvų rengtais valgiais, likusiais nuo „parėtkos".

Pusryčiai paprastai yra skuboti. Užkandę ir išgėrę po keletą stiklinių arbatos (seniau — kaitinto alaus) bei degtinės kiek, vestuvininkų dalis, daugiausia jaunieji, judresnieji, rengias eiti į „zakuciją" (egzakuciją). Į „zakuciją" eina nemažas vestuvininkų skaičius — vyrų ir moterų — pasiima 2—3 arba beveik visus muzikantus; prie artimųjų kaimynų, ypač tų, su kuriais norima geroj kaimynystėj gyventi, eina kartais ir patys jaunieji. „Zakucininkai" prie artimųjų pėsti eina, prie tolimųjų važiuoja; prie pirmųjų eina maždaug iki priešpiečių (10—11 val.), prie antrųjų važiuoja jau grįžę nuo artimųjų. Jų tikslas yra paraginus į vestuves pasiimti kviestuosius vestuvininkus,jei šie paskirtu laiku neatvyksta. Jie stengias visus užklupti iš nejusčių, kad kas nepasislėptų, ir nenorinčiuosius be jokių

išsikalbinėjimų ima su savim ir vyksta atgal. Jei kurie daug nesipriešina ir padeda jiems užkandžių, gėrimų, tada patys „zakucininkai" perdaug neskuba grįžti: pasivalgo, pasigeria, ir tada vieni vykstantiesiems padeda apsirengti (vyrai vyrams, moters moterims); kiti tuo tarpu šoka muzikantams griežiant; dar kiti, pasinaudodami kilusiu sambrūzdžiu, namiškiams nematant, pagriebdami slepia į ančius, kišenius, po skvernų, į ryšius, moteriškos po kuskų, į vežimus visokius daiktus, kaip antai: skepetaites, pirštines, rožančių, knygutes, rankšluosčius, koštuvį, peilį, šakutę, stiklinę, kirvį, menturį, gabalą sūrio ir kit., kuriuos parvežus, vienas iškalbingesniųjų „zakucininkų" traukdamas po vieną iš ryšulio, deda ant stalo, nurodydamas jaunajai ar, jei jos nėra, kitiems vestuvininkams, sakydamas: „Štai: skepetaitė jaunajai galvai apsigaubti, pirštinės rankom apsimauti, rožančius „poterėti", knygos melstis bažnyčioj, koštuvis mazgotei, peilis mėsai šeimynai papiaustyti, šakutė paduoti, kirvis mėsai kapoti, o vyrui medžiams kirsti, stiklinė atsigerti, menturis košei virti, rankšluostis — jaunajai ašaroms nusišluostyti ir t. t." Jaunoji, tai girdėdama, nesykį net apsiverkia. Bet visus tuos daiktus pagaliau virėjos grąžina savininkams.

„Zakucija" atliekama abiejose pusėse — jaunojo ir jaunosios namuose . Į „zakuciją" išvykus, namuose bepasilieka mažas vestuvininkų skaičius, daugiausia seniai, suaugusieji ir vaikai, ir keli muzikantai, kurie, reikalui esant, begriežia smuikais ar armonikomis, kaip ir, apskritai imant, per vestuves, kada trūbomis grieždami pavargsta. Namuose likusieji maža kas tešoka ir žaidžia, nes laukia „zakucininkų", kuriuos parvykstančius, senu papratimu, patys „zakucijoj" dalyvavusieji muzikantai, nuo puskelės užeidami už akių, priima.

Visiems vestuvininkams sugrįžus, iki pat pietų jaunosios namuose yra didelis sambrūzdis: šeimininkės, virėjos, piršlio raginamos, skuba rengti pietus, o iki pietų, kaip esu minėjęs, jos neša ir neša valgius staluosna beveik be perstojo; vestuvininkai irgi gyvai yra susiinteresavę šokiais, žaidimais, pasilinksminimais, nes greit bus pietūs ir jaunųjų išvėdlavimas.

Moteriškos linksmindamosios žaidžia „lenciūgėlį". Jį šoka keturios. Muzikantams negriežiant moteriškos dainuoja:

Šokit, panos, „lenciūgėlį",
Nepameskit kvartukėlių!
Pastovėkit jūs čia trys,
Kol ketvirtoji sugrįš!

Šokit, panos, kad ir basos!
Čia ne purvai, čia ne rasos!
Pastovėkit jūs čia trys,
Kol ketvirtoji sugrįš!

Šokit, panos, vainikuotos!
Paskui būsit kaip parduotos.
Pastovėkit jūs čia trys,
Kol ketvirtoji sugrįš!

Pabaigus kiekvieną posmą dainuoti, muzikantai užgriežia, o šokėjos šitaip pina „lenciūgėlį": dvi stojas vidury aslos, antros dvi — pašaly. Viena, iš vidurio išėjusi, ima dešine ranka pašalinę, o kairiąja — vidurinę, ir susikibusios šoka aplink. Apsisukus keletą kartų, kuri buvo vidury, lieka pašalyje, o pašalinė — vidury. Dabar stovinčioji vidury ima taip pat už rankos kraštutinę ir eina aplink, o viena pašalinė ir antra vidurinė ilsis, kol baigs šokti šokančiosios savo eilę. Taip žaidžia, kol pavargsta.

Vyrai ir moters mišriai žaidžia „vilko uodegą". Žaidžiantieji vestuvininkai šitaip dainuoja:

Meška Andriejus,
Vilkas Baltramiejus,

Šarka Katrušė,
Varna Onušė.

Kas tos dainos nemokės,
Vilko uodegą apsulpės. 2 kartu.

Baigę dainuoti ir pradėjus muzikantams griežti žaidėjai bėga iš vieno kambario į kitą ratu, sudarydami ilgą eilę, kurios vienam galui sugrįžus į pirmąjį kambarį, antrasis galas dar tebėra kelintajame kambaryje. Pradėjus dainuoti antrą kartą, muzika nutilsta, o pradėjus griežti žaidėjai bėga atvirkščia kryptimi.

Vieniems besilinksminant kiti į medžio viršūnę įkelia bet kurios spalvos žalumynais apvainikuotą vėliavėlę. Tuo pagerbia jaunąją ir visiems duoda suprasti, kad jaunoji netrukus apleis tuos namus.

Tai atlikus pradedami pietūs. Pietūs duodami tą dieną vėlokai, net po pusdienio. Pietų laiką nustato pagal tai, kaip toli jaunieji bus vėdluojami. Mat, jaunasis su jaunąja ir palydovais turi parvažiuoti sutemus, esant jau uždegtiems žiburiams. Tėvai stengiasi savo

dukters išleistuvių proga parengti juo geriausius pietus. Piršlys, kaip ir visada, nesėda stalan, bet bruzduliuoja apie valgančiuosius, čia jiems patarnaudamas, čia juokus krėsdamas, ar patsai savim girdamasis, kad tokios puikios vestuvės esančios jo „padarymėlis" ir t. t. Vestuvėse tik neapsukrieji ir nesumanūs piršliai kartu su vestuvininkais tevalgo, bet jiems neleidžiama sėstis garbingosiose vietose prie stalo. Todel piršliai, kurie jaučias gerai savo pareigas einą, visada valgo vėliau, kartu su muzikantais. Šių pietų metu piršlys ypač pagyvėja, nes jam tenka vadovauti išvėdlavimo apeigose.

Baigdami pietus vestuvininkai šitaip dainuoja:

— Oi, tu, dukrele, tu, valiukėle,
Ko tu išėjai nuo motušėlės?
Ar nemylėjo tave tėtušis,
Ar nečenavojo balta motušėlė?
— Mylėjo mane ir čenavojo,
Per ilgus ir palydėjo.
— Oi, dukrele, tu, valiukėle,
O ką ten rasi, pakol paprasi?
Rasi uošvelę nenulenkiamą,
O uošvelės dukrelę neprikalbamą.
Kelsi rytelį nežadinama,
Kursi ugnelę neraginama.
Trauksi girneles be poilsėlio.
Niekas tau nebsakys: labas ryts, mergele.
Ugnelę kursi, katilėlį kaisi,
Su ašarėlėmis burnelę prausi.
Su ašarėlėmis burnelę prausi,
Į rankovėlę atsišluostysi.

Alų gerdami šitaip dainuoja:

Mieželis tarė,
Dirvoj augdamas:
— Aš esu grūdas
Ir labai drūtas.

Apvynys tarė,
Sode augdamas:
— Aš esu skudrus
Ir labai gudrus.

Mielelė tarė,
Bačkoj būdama:
— Nieks juodu abu
Prieš mane vieną!

Alutį išgers,
Apvynį išmes,
O aš paliksiu
Ant bačkos dugno.
Alučio nebteks —
Mieleles išgers.
Aš susarginsiu
Visus svetelius.

5. Vėdlavimas.

Po pietų rengiamasi jaunuosius išleisti. Skiriami palydovai iš jaunosios pusės, važiuoją kartu su jaunavedžiais į jaunojo pusę, vadinasi pasekėjais. Pasekėjų būtinai turi būti dvigubai tiek, kiek yra atvykusių vėdlių. Jei vėdlių yra trys, tai pasekėjų turi būti šeši. Vėdliams yra segamos rūtų pailgos kvietkelės prie krūtinės, vedusiems dešinėj pusėj, o nevedusiems kairėj; pasekėjams prisega tokias pat kvietkeles prie kepurių, kad būtų atskiriami savo tarpe ir nuo kitų vestuvininkų. Pasekėjams dabar yra didelis sambrūzdis. Grambosi po kišenes, kad neužmirštų pasiimti pistolietų, parako; „vainikuoja, būkietuoja" jie savo arklius. Ką jau bekalbėti apie svočią. Ji turi viską susidėti, susitvarkyti, kad, atvažiavus prie jaunojo, galėtų tinkamus pasidėti pietus. (Dabar jau dedasi pietums svočia, jaunoji ir vainiksegė kartu).

Vėdlavimas tėvams ir jaunajai yra visų liūdniausias laikas. Jaunoji slankioja, dažnai nuo akių ašaras šluostydama. Jaunuomenė dainuoja, žaidžia, o jaunosios motina šitaip užtraukia:

Dukrele mano,
Jaunoji mano,
Oi, ai, ai, nustosi vainikėlio.
Kad to nustosi,
Kitą nupinsiu,
Oi, ai, ai, neteksi sesės rūtelių.
Kad ir nupinsiu,
Bet nebnešiosi,
Oi, ai, ai, valelės nebturėsi.

Reiks vėlai gulti,
Reiks anksti kelti,

Oi, ai, ai, šeimynėlę budinti,
Kuodelį verpti,
Puodelį kaisti.
Oi, ai, ai, lopšelis linguoti
Ir vyrelis miginti.

Paskum moteriškos šitaip uždainuoja:

Seniai nekentė manęs tėtušis,
Nė rūtelių darželio.
— Rūtelių vietoj ne rugius sėsi,
Nearsi, neakėsi.
— Oi, pasigesi manęs, tėtuši,
Už pirmos savaitėlės,
Kai reiks samdyti,
Kai reiks maldyti
Samdininkę mergelę.
Samdininkė — vendrauninkė:
Nedirbs, kaip aš, darbo.
Per dieną arė — biržį atarė,
Bėrą žirgą privarė.

Seniai nekentė manęs motušė,
Nė margosios skrynelės.
— Vai, pasigesi manęs, motuše,
Už pirmos savaitėlės,
Kad tu nebrasi svirne skrynelės,
Seklyčioj audėjėlės.
Skrynelės vietoj ne stakles kalsi,
Ne audėjas sodinsi.
Kai reiks samdyti,
Kai reiks maldyti
Samdininkę mergelę —
Samdininkė — vendrauninkė:
Nedirbs, kaip aš, darbelio.
Per dieną audė — mastą išaudė,
Lendrių skietą sulaužė.

Pagaliau vestuvininkai uždainuoja:

— Ko verki, mergele,
O ko verki, jaunoji?

O ko verki, dukrele,
Motušės paauginta?

— O kaipgi aš neverksiu,
Kurgi neraudosiu —
Stov žirgeliai pakinkyti,
Varteliai atdaryti.

Aš motušei sakiau:
Vartelius uždarysiu.
— Viešėk, viešėk, dukrele,
Bent šią vieną dienelę!

Jaunoji, besirengianti važiuoti, girdėdama paskutinį kartą dainuojant jos tėviškėj, apsikniaubusi verkia trobos gale, užstalės kerčioj, kuri seniau buvo vadinama verkiamąja vieta. Senu papročiu, toji vieta yra išpuošiama gyvomis ir negyvomis gėlėmis, išvainikuojama vainikais. Mat, toji vieta laikoma vestuvių ar šiaipjau iškilmių metu garbingąja vieta.

Bernams sukinkius arklius ir suvažiavus į kiemą, vėdliai, jaunojo vardu, uždainuoja jaunajai:

— Eikim, sese, į lankeles,
Kur gied margos volungėlės,
Kur gied volungėlės
Ir lakštingalėlės!
— Liūdni mano tie meteliai —
Nepatiešys nė paukšteliai.
Reik man kelionėlėn
Į svečią šalelę.
— Nesirūpink kelionėle —
Nė svetima šalele.
Eikim į daržėlį,
Skinkim vainikėlį!

— Nereikia man vainikėlio:
Turiu aukso bukietėlius.
Kad reiks išvažiuoti,
Turiu pasipuošti —
Šilkų rūbai rubrentuoti,
Rubrentėliai puošėtuoti.

Rubrento rubrentėlės,
Sidabro kurkelės,
Sidabro kurkelės,
Šilkų pančekėlės.

— Stov žirgeliai pakinkyti
Ir varteliai atdaryti —
Tik mudviem bereikia
Į karietą sėsti.
Didį vargą aš turėjau,
Kol motušę perkalbėjau
Ir josios dukrelę,
Sau prietelkėlę.
Nesirūpink, tėtušėli,
Nei baltoji motušėle, —
Neb jūsų dukrelė,
Mano prietelkėlė.

Išvėdluojami jaunieji atsisveikina su tėvais ir vestuvininkais. Jaunoji seniau, tiek į šliūbą važiuodama, tiek ir prieš išvėdluojama, naujai apsikaišo šventenybėmis, nes pašaliniai žmonės važiuojantiesiems juokų dėliai parengdavo kely įvairių kliūčių, kas jaunosios būdavo vadinama burtais. Ir, paprastai, žmogus, keliaudamas pamatęs kiškį ar katę per kelią perbėgant, mano, kad kely nelaimė ištiks. O ką jau bekalbėti apie jaunąją, važiuojančią į šliūbą ar vėdluojamą. Atsisveikinusi motina su dukterim ją peržegnoja, kaip ir laimindama į sėkmingą kelionę, į laimingą gyvenimą. Prieš išvažiuodamas piršlys gauna piūklą ir kirvį kliūtims, kely pasitaikančioms, nugalėti. Be to, jis prašo pyrago, degtinės ar vyno bonkos, stikliuko, sūrio ir kitų smulkmenų, kad parvažiavęs turėtų ką parodyti. Jei jaunosios tėvai, ypač motina, yra nešykštūs, tai kartais piršliui visko duoda. Priešingu atveju, piršlys prašo paprastesnių dalykų, pav., kad ir tuščios bonkos ar kita ko; blogiausiame atsitikime jis yra priverstas vogti. Išvažiuojantieji apmoka bernams už arklių priežiūrą, o virėjoms už valgydinimą.

Pirmasis iš kiemo išvažiuoja piršlys tais pačiais, kad ir nuplyšusiais, papuošalais, paskui jaunavedžiai viename vežime su vežiku, toliau vėdliai su pasekėjais bendrame būryje (mišrai). Pasijudinus važiuoti vieni ir kiti atsisveikindami moja rankomis, nosinaitėmis; vyrai, vieni išleisdami, antri atsisveikindami, leidžia viršun šūvius iš pistolie-

tų (beveik visi jaunesnieji vestuvininkai turi šiokias ar tokias „šaudykles“ — jų neturinčiuosius senieji pajuokia, laikydami „jokiais vyrais“, arba „mergvyriais“); muzikantai, sustoję kieme, kurį laiką griežia. Jaunasis, jei nori surengti „šumnų“ vėdlavimą, pasiima kelis muzikantus - trūbininkus, kurie griežia kely ir atvažiavę į jaunojo pusę.

Vestuvės pas jaunosios tėvus kaip ir baigtos, nes, išvažiavus jauniesiems, vėdliams ir pasekėjams, lieka tik seniai ir dalis jaunuomenės vaišėse. Nors ir linksminamasi, šokama, bet jau vestuvių nuotaikos, tikra to žodžio prasme, nebejaučiama. Viskas tęsiasi iki tol, kol sugrįžta pasekėjai antrą dieną.

* * *

Vėdlaujantiesiems jaunuomenė miškuose, daubose, atkalnėse ir siaurumose daro kliūtis: skersai siauro kelio perkasa gilų griovį, kitur užtiesia smaluotas vadeles arba skystgrobius, uždega ilginių kūlius, kadagių malkas (krūvas), kaimuose užtveria stiprią tvorą, prie kurios sustoję pusberniai, bernai reikalauja butelio degtinės siūlydamies išardyti; miškuose užverčia kelius medžiais ir patys išbėgioja, bijodami eigulių. Kai kur jaunuomenė taip yra įnirtusi „spąstus spęsti“, jog ir patys eiguliai, keliais vaikščiodami, neišsaugo. Gerieji pažįstamieji, gyveną prie kelio, pakeliais uždega žiburius, kad jaunuosius pagerbtų.

III.

Vestuvės pas jaunąjį sudaro antrą vestuvių dalį. Kadangi seniau vestuvės tęsdavosi visą savaitę, tai ir jaunojo pusėj likusiosios vestuvių dalies apeigos ilgiau užtrukdavo, nes maža tekaštuodavo. Mat, pyragus vestuvėsna nešdavosi naminių miltų, mėsos — virintą kumpį, keptą antį, gaidį, žąsį, degtinės gorčiaus didumo ketvirtainę „plėčką“, kietą sūrį, varškės, sviesto. Degtinę darydavo kiekvieno kaimo bravore, kuriame kartais kiti dirbdavo ir alų. Degtinę prasaldindavo bičių medum. Vestuves atkeldavo be svaro cukraus, nes jį pavaduodavo medus. Arbatos ir kavos vietoj gerdavo virintą (kaitintą) namų darbo alų. Alų kaitindavo šitaip: į kelis gorčius alaus katilan dėdavo pusriekę duonos, o šviežios grietinės ir sviesto dėdavo kiekviena šeimininkė pagal savo skonį. Kitos nepamiršdavo ir medaus. Kaitintą alų gerdavo su pyragu, duona ir kietu sūriu. Be to, ir muzikantams daug neišleisdavo: priėmus turtingieji duodavo 20 kapeikų, o kiti tik 10—5 kapeikas. Rūbų vestuvėms irgi nesiūdindavosi brangių.

1. Lauktuvės.

Prieš lauktuves jaunojo namuose yra didis sambrūzdis. Laukiantieji jaunųjų parvėdlavimo namiškiai iš anksto iš trobos išneša nereikalingus baldus, iškibo sienas, lubas nubaltina, grindis ir takus apibarsto smulkiomis žalių eglių metūgėlėmis (šakelėmis), kambarius ir prieangius papuošia vainikais, paveikslus apvainikuoja mirtų, bruknių ar šundriekių vainikais, apsagsto bukietais, palubėse ant siūlų ar ašačių prikabinėja popierinių arba iš kiaušinių kevalų padarytų paukščiukų, kuriems kojas, sparnus ir uodegą padaro iš popieriaus, o galvą ir snapą iš nekeptos duonos arba molio. Atidarius duris tie paukščiukai „skraido", kas vaikams sudaro didžiausio smalsumo.

Žemaičiai naminiu būdu dirbtus žibinčius prieš lauktuves iškabinėja apie namus, kiemo medžiuose, prieangio vainikuose, ant tvoros mietų, apdeda namų langus. Tokius pat žibinčius iškabinėja ir pakelėse, maždaug už kilometro prieš namus, gal 100 metrų atstume nuo vienas kito. Tie žibinčiai padaromi šitaip: paima didelių raudonų, geltonų ir baltų burokų ir nudrožia jiems žieves ir į išskrostą kiekvieno vidų įdeda uždegtą paprastą laibą taukinę žvakelę; kai kurių viršų apvynioja kitokių spalvų popieriais. Visi kartu sužiebti žibinčiai tamsioje aplinkos žalumoje atrodo kaip puikiausia didmiesčio iliuminacija.

Apybrėškiu pradeda rinktis kviestieji lauktuvėsna svečiai, kurių kiekvieną šeimą atskirai priima muzikantai ir tėvai, apsirengę išeiginiais rūbais. Štai, kaip seniau atrodė paprastas žemaitis ūkininkas, pasipuošęs lauktuvėse išeiginiais rūbais. Apsivilkęs gražiu pilku arba rudmiliu bei žilmiliu nauju atsegliotu surdotu, žaliomis, raudonai atlanguotomis, kelinėmis, apsiavęs ilgais, iki linkmenų, ar trumpesniais, iki pusės staibio, batais, kuriuos žiemą tepdavo prie ugnies šildoma penėto paršo „bamba", vasarą nesūdytais taukais, o vėlesniais laikais varvaliu; apikaklę pasirišęs juodmargiu, baltmargiu ar visai juodu „kaklolaisčiu"; gražiai nusiskutęs, susiraitęs ūsus, plaukus nusikirpęs žemaitiškai (apkerpami aplinkui). Jo žmona maždaug šitaip būdavo apsirengusi: apsivilkusi ilgu sijonu su klotiniais kvoldais (sijonai buvo spalvotų kartūnų arba languotų naminių audeklų), kitokios spalvos naminės medžiagos, jei buvo turtinga, čerkesine (pirktine) „nažutka"; senovėj — susirišusios galvas užpakaly, vėlesniais laikais — senosios apsigaubusios žičkiniais raiščiais ar lapuotomis skepetaitėmis, jaunosios — vienplaukės; apsiavusi „čvertbačiais", pusbačiais ar „kama-

šais“ (pusbačiai ir „kamašai“ atsirado vėlesniais laikais). Žinoma, dabar visi vestuvininkai būna apsirengę naujos mados rūbais.

Parvažiuojančių jaunųjų, vėdlių ir pasekėjų, jų tarpe piršlio, „maršalkos“ ir svočios, kurie visą laiką skuba, jaunojo namuose laukia nuo pat apybrėškio. Išsiunčia už namų kelis pusbernius, piemenis „žvalgais“, kurie, stovėdami atokiau nuo lauktuvių triukšmo, išgirdę skambant ar dūdininkus grojant, galvotrūkčiais bėgdavo pranešti namiškiams. Namiškiai tuoj kiekvienas šoka prie savo darbo. Vieni skuba degti žibinčius, tėvai rengiasi pasitikti jaunuosius, muzikantai išbėga kieman, šalia tako, užgriežti; vyrai pasigriebę šaudykles, seniau sutartose vietose — priekiemy, prie vartų, sėdniuje ar patvoriuose — užsitraukia, kol pradės važiuoti kieman, norėdami svečius pasitikti „sukryžiuodami šūvius“. Įvažiavusieji į kiemą, nors ir nebesuvaldydami arklių, jiems atsiliepdami irgi paleidžia šūvius.

Parvėdlavę sueina į gerąją prieklėčio kamarą (į „špykėrių“), kur yra sudėtas jaunosios kraitis. Jaunoji, vainiksegė ir svočia ten pasideda viršutiniuosius rūbus ir apsirengia šliūbiniais rūbais; jaunajai uždeda „velioną“ ir šliūbinį vainiką, žinoma, jei nebuvo darytos jaunojo pusėj sugultuvės. Vyrai atskiroje kamaroje pasideda viršutinius kelionės rūbus, t. y., apsiaustus. Paskum visi eina į trobą. Prieangy juos pasitinka tėvai su lėkšte, kurioj yra pusriekė duonos, žiupsnys druskos ir pusė stikliuko vyno. Prieš tai maršalka pasako savo žodį. Seniau tėvai, priimdami jaunuosius, sėdniuje padėdavo apdengtą staltiese staliuką tokį pat, kaip ir parvažiavus po šliūbo, o ant jo būdavo padedama minėtoji lėkštė, kryžiukas ir uždegamos dvi gramnyčių žvakės.

Pasisveikinę su tėvais eina vidun. Ten einant „maršalka“ ar piršlys, jaunųjų vardu, kalba tėvams: „Vesk, vesk ir įvesk ir daugiau niekuomet nebeišvesk!“ Esančius viduj jaunavedžiai pasveikina, o uošvienė, eidama aplink, džiaugiasi, kad „martelę su vainiku parvežė“. Piršlys įbėgęs šaukia: „Ot, mano parėdymėlis — eikit prie mano gero!“ — ir „savo geru“ ar „burnele“ vaišina lauktuvininkus. Įėjusieji randa apdėtus stalus tėvų rengtais vestuvių pyragais, ir kviečiami užstalėsna. Stalo gale, po šventųjų paveikslais, atitinkama tvarka yra jau iš anksto rūtų šakelėmis padarytos pirmosios jaunavedžių vardų raidės, — ir be jokių nurodinėjimų jaunieji susėda stalo galan tokia pat tvarka, tėvo vadovaujami, kaip ir per „parėtkos pyragus“. Tik čia susodinami tuoj po vainiksegių pasekėjai, po šių — vėdliai, toliau kiti lauktuvininkai.

Svočia dažniausiai savo rengtus pietus atvažiavusi duoda, bet jeigu kartais tuoj atvažiavus valgyti kviečia tėvai, tada svočia savo pietus duoda vėliau.

2. Svočios pietūs.

Svočia tiems pietums atsiveža savo kaštu patiektus valgius. Pasekėjai nieko nesiveža. Čia svočia pati daro tvarką ir sodina visus stalan: tėvus stalo gale, kairėj pusėj jaunųjų, antroj jaunųjų pusėj — vainiksegius susodina. Vėdliai gauna vietas šalia tėvų ir vainiksegių, toliau kiti — lauktuvininkai, pasekėjai. Pasekėjai, kur tik reikia, padeda svočiai valgius dedant, ir du tvarką palaikantieji iš pasekėjų tarpo vyrai ragina gerti valgyti ir kalbas užveda. Pietų metu pasekėjų vadovaujami svečiai uždainuoja.

Po svočios pietų jaunoji dalija vyro giminėms ir namiškiams šitokias dovanas: uošvienei duoda suknelę, uošviui — kostiumą, „švogerkoms" (jaunojo seserims) padalija po šilkinę skepetaitę, „švogeriams" (jaunojo broliams) kiekvienam po pirštines, kojines, juostą ar rankšluostį, tarnaitėms po paprastą skepetaitę, bernams ir piemenėms po kaklaraištį. Vėdliai jau yra gavę prieš išvėdluojant po gražų rankšluostį, kuriuos, parvėdlavę jaunąją, nusiima kartu su apsiaustais. Sakytąsias dovanas jaunoji, pagal savo turtingumą, visiems duoda geresnes ar prastesnes. Jaunajai baigiant dalyti menkas dovanas, moterys pašiepdamos šitaip dainuoja:

Ai, ai, ai, man bėda,
Yr vargai, klapatai!
Iš tos marčios dovanų
Yr juokų ir klapatų.

Dėjau į skrynelę —
Skrynelėj netilpo,
Svėriau ant kartelės —
Kartelė palinko.

Ar bus kiaulei pantelis,
Ar ožkelei sietelis.

Po to prasideda šokiai, žaidimai, pasilinksminimai. Šokius pradeda kuris lauktuvininkų (žinoma, vyresnis), išvesdamas jaunąją šokti, jei vainiksegis patsai neišveda. Jaunajai „šokius atidarius", eina šokti ir kiti, tik pirmąja pora išeina jaunavedžiai, kartais ir kiti. Šoka „piršlį" ir kitus šokius.

Baigus šokti, moteriškos žaidžia „mieželį". Trys moteriškos sustoja, sudeda kryžmai dešines rankas delnais apačion, ir, aplink troboj vaikščiodamos, dainuoja. Išdainavusios po posmą, muzikantams griežiant, ima šokti. Štai žaidimo žodžiai:

1. Pasėjau mieželius
Lankoj, lankoj,
Parvedžiau mergelę
Rankoj, rankoj.

2. Žali mano mieželiai
Lankoj, lankoj,
Graži mano mergelė
Rankoj, rankoj.

3. Pasėjau mieželius
Į aptvarą,
Parvedžiau mergelę,
Kaip aitvarą.

Po to bendrai, vyrai ir moters, (seniau tik vienos moterys) žaidžia „žyds degė degutą.. ". Trys poros, susikibusios taip pat, kaip ir „blezdingėlę" šokant, dainuoja:

Žyds degė degutą,
Žydo vaikai pasiuto.
Viens pats beliko —
Ir tas pats nupliko.

Baigusios dainuoti ir muzikantams pradėjus griežti, poros labai greitai šoka, narsto pro viena kitą pro skepetaičių apačias. Dabar, užuot ėmusios skepetaites, poros tiesiog rankas susikabina pirštais. Kad šiam žaidimui reikėdavo miklumo, rodo ir posakis, taikomas bernams: „Na, na, aš užgrajysiu „žyds degė degutą" — išmanysi cibulių skonį."

Kiti dainuoja:

Naujos staklelės,
Plonos drobelės,
O audėjėlė,
Kaip lelijėlė,
Ramtad-ry-lia-lia (3 kartus).

Naujas žambelis,
Širvas žirgelis,
O artojėlis,
Kaip dobilėlis.
Ramtad-ry-lia-lia (3 kartus).

Sumyniau takus,
Nuplėšiau batus,
O vis del tavęs,
Jauna mergele.
Ramtad-ry-lia-lia (3 kart.)

Kartais dainuoja:

— Mergele, jaunoji,
Ko liūdna vaikščioji?
Ar nematei šį pulkelį
Ar jauną bernelį?

2 k. O kai pamatysi
Šį didį pulkelį,
Išves tave tas pulkelis
Į svečią šalelę.

Svetimoj šalelėj
Svetimi žmoneliai: 2 k.
Neįtiksi, kaip kalbėti
Nei darbelio dirbti.

— Turiu sidabrėlio —
Dirbinsiu tiltelį, 2 k.
Kad sugrįščiau, kad pareičiau
Pas savo motušę.

— Mergele jaunoji,
Nepūstyk sidabro — 2 k.
Nesugrįši, nepareisi
Pas savo motušę.

O jei ir sugrįši,
Ilgai nebūsi —
Už stalelio pasėdėsi,
Viešnele viešėsi.

Prie margų vartelių
Stov bėri žirgeliai,
Sukinkyti, aprėdyti
Mudviem išvažiuoti.

Verkė tėtušėlis,
Verkė motušėlė,
Verkė broliai, seselės
Ir teisus dėdelė.

Po šių visų apeigų vestuvininkai šoka, žaidžia ir linksminas iki vėlaus vakaro. Visi šios vestuvių dalies apeigų dalyviai, be perstojo vaišinami, kol ateina laikas jauniesiems gulti.

3. Jaunųjų sugultuvės.

Vėlų vakarą jaunieji, seniau „maršalkos", dabar piršlio, nuvedami gultų. Senesniais laikais jaunieji, nors ir kažin koks speigas būtų buvęs, vistiek turėdavo kustėti klėty po patalais, nes tada trobose labai maža tebuvo gyvenamų kambarių. Dabartiniais laikais jaunieji klėty beguli tiktai pavasarį, vasarą ir rudenį, o žiemos metu — troboje.

Visada lova jauniesiems gulti yra pataisoma iš anksto, tuoj parvežus kraitį. Mat, kraičio spintos ir skrynios yra užrakintos, o lovą kartais veža visai aptaisytą arba pačius rėmus išgriautus, patalynę surištą atskirai.

Lovą švęstu vandeniu apšlakstydavo jaunojo tėvai sugultuvių vakarą taip pat, kaip jaunosios pusėj jaunosios tėvai apšlakstydavo abiejų jaunųjų lovas, vengdami „metamų“ burtų.

Prieš guldama jaunoji pasideda „velioną“ ir vainiką, kuris jau po svočios pietų yra pakeistas iš šliūbinio (šventintojo) į paprastą. Nei vainiko, nei „veliono“ jaunoji niekada nebegali užsidėti.

Žemaičiai turi ir prietarų apie sugultuves.

Sakoma, kad katras sugultuvių vakarą greičiau užminga, tas pirma mirs, katras paskiau — ilgiau gyvens. Be to, tikima, kad jaunajai visada „metami“ burtai. Jei sugultuvių naktį jaunoji sučiaudės ir niekas jai neatsakys „į sveikatą“, ji mirs.

Jauniesiems išėjus gultų, jaunimas ir svečiai ilgą laiką linksminasi, šoka. Be kitų juokų, jie apie pusę visos nakties praleidžia sūriui kapoti. Sūrį kietą ir butelį vyno ar degtinės piršlys gauna iš motinos ar iš jaunosios. Pamatę įeinantį piršlį su sūriu, visi vestuvininkai, puola jo iš piršlio atimti. Pakelia didžiausią triukšmą, vieni kitų galvomis eina. Piršlys narsiai gina gautąją dovaną; kiša antin, kišenėn, po pažastim, kartais ir patsai virtęs prigula, kad tiktai niekas iš jo sūrio nepagautų. Po ilgo laiko, prialsinę piršlį, sūrį atima, bet atėmę vėl kiekvienas nori atimti — vistiek niekas kitam nenori įduoti. Bet, matydami pavojų, pagaliau meta kitam, toliau esančiam, kuris vėl, kiek beįmanydamas, ginasi, ir t. t. Pagaliau, visi privargę, įsineša trinką, kirvį ir medžių skadlomąją kūlą. Padeda ant trinkos (kaladės) minėtąjį sūrį, kitas laiko ant jo kirvio ašmenis, dar kitas, kurs narsesnis, atkylėjęs daužia. Bet jie išmuša ir grindis, o sūrio nesukapoja greit, nes atkylėjus kirvis atitraukiamas. Ir taiklieji retai teuždaužia. Pagaliau sukapojusiems sūrį piršlys duoda po „burnelę“ ir padalija po gabaliuką (žinoma, jau nebe to paties — kito) sūrio.

Po tos ceremonijos pašokę kiek, kol muzikantai neatsisako griežti, nueina gultų. Tuo ir baigiasi antroji vestuvių diena.

4. Keltuvės.

Anksti rytą, auštant, muzikantai pakilę skubinasi jaunųjų keltuvėsna, kad jie neatsikeltų nepažadinti. Pas klėties duris sustoję muzikantai užgriežia maršą, o moteriškų būrys uždainuoja dainą:

Ai, ai-ai-ai, abudu jaunu!
Kas pažadins anksti rytelį?

Kas išgindys piemenėlį?
Tad aš nekalta, jaunas berneli,
Kam budavojai aukštą svirnelį.
Kam budavojai aukštą svirnelį,
Kam dėjai langus į vakarėlį,
Tad aš prašysiu seną močiutę,
Kad pažadintų anksti rytelį
Ir išgindytų piemenėlį.

Baigus dainuoti jaunasis atidaro svirno duris, muzikantams duoda rublį, o jaunoji — kietą geltoną, kaip vaškas, sūrį, pirštines ir degtinės butelį. Muzikantai, dovanomis nešini, grįžta į trobą, juokdamiesi, kad jaunieji šiąnakt sūrį suspaudę. Jaunasis vėl uždaro duris, baigia rengtis ir paskum ateina su jaunąja į trobą. Sukyla ir kiti svečiai, muzikantų pažadinti, suvažiuoja kaimynai.

Atsikėlusiems jaunavedžiams duoda „iš rėčio" pirmą rytą praustis, t. y., dubenį, kuriame prausiamasi, įdeda į rėtį.

Einančio į trobą šį rytą piršlio neįleidžia į vidų — stuma jaunimas jį atgal laukan ir šaudo jam į veidą iš kurkinių vaikų „revolverių", reikalaudami išsipirkti. Jis išsitraukia iš kelinių kišenės butelį degtinės, — ir durys jam atdaros.

Susirinkusiems svečiams duodami pusryčiai. Atėję jaunavedžiai prie stalo galo, randa savo vietoj, kurioj jie turės valgyti, apverstą lėkštelę, po kurios kai kurie vestuvininkai, jei jie yra ant jaunųjų pikti, padeda lėlukę, o kiti, esantieji jo daliai „geros širdies" — „kvietkelių". Jauniesiems kartais padeda valgyti iš vienos lėkštės ir vienu peiliu ir šakute. Bet, jei kartais per valgius pritrūksta lėkščių, tai visada jauniesiems prisieina valgyti iš vieno indo.

Baigdami pusryčius dainininkai sudainuoja:

— Seredos rytelį
Anksti atsikėliau,
Veiziu žiūriu — ant galvelės
Nebėr vainikėlio.

Eikiv, sese, į darželį —
Skinkiv vainikėlį.
Aš suskinsiu, tu nupinsi
Rūtų vainikėlį.

— Nezvalijo motušėlė
Į darželį eiti,
Nezvalijo motušėlė
Rūtelių laužyti.

Gana rūtas belaužyti
Šakas belankstyti!
Gana vainiką bepinti,
Gana bedėvėti!

Vieni šią dainą dainuoja keltuvių rytą, pusryčių metu, o kiti — per martuotuves.

Jeigu gultuvės yra daromos jaunosios pusėje, jaunasis savo uošvienei įduodavo tą patį rytą ne daugiau, kaip 5 rublius. Vidutinio turtingumo jaunasis sumokėdavo 2—3 rublius. Jei gultuvės daromos jaunojo namuose, tai keltuvių rytą sakytuosius pinigus įduodavo svočiai, kad ji parvežtų juos uošvienei.

5. Martuotuvės.

Martuotuvės prasideda po aukščiau minėtųjų pusryčių. Iš anksto yra parengta vestuvininkų sumanumu kėdė jauniesiems kilnoti. Kėdės sėdynė yra padengta mažu kilimėliu; visa kėdė, nuo atkaltės iki pat žemės yra apvainikuota, apsagstyta gražių garžiausiais bukietais; atkaltę išpuošia levendromis ir kitais žalumynais, bukietais taip, kad išpuošimai baigtųsi lygiai ties jaunosios ir jaunojo galviršiu.

Per martuotuves kilnoja pirma jaunąją, duodami jai teisę, savo, vestuvininkų, įgaliojimą šių namų šeimininke tapti, paskui jaunąjį, kurį pakelia pilnateisiu šeimininku arba „gaspadorium".

Martuotuvių turinys, idėja visur ta pati, bet jų apeigos atskirose apylinkėse yra šiek tiek skirtingos.

Pavyzdžiui, Platelių apylinkėse jaunosios martavimo apeigos atliekamos „špykeriuje", o jaunojo — kieme, todel, kad jaunajam reikia sunešti bei suvesti visus, ūkio gyvenime reikalingus, padargus, gyvulius. „Maršalkos", o šiais laikais piršlio vadovaujami į „špykėrių" susirenka visi vestuvininkai ir jaunasis su savo tėvais, pasodina jaunamartę aukščiau aprašytojon kėdėn ir visi, kiek tik kas gali, tolimieji kad ir pirštais prisiliesdami, kilnoja, šaukdami, uždami: „Ura! Valio! Tegyvuoja!" Pasodindami jaunamartę kėdėn nusega jai vainiką nuo galvos, jeigu jis dar nenuimtas, galvą jai apgaubia didele raudona skara, prisega jai prijuostę. Jeigu „maršalka" ar piršlys pakilnojus ir tebesėdint kėdėj sako prakalbą, tai prakalbos metu, paminėjus indų rakandų pavadinimus, tuoj atitinkamai atnešdami ima dėti jai į skreitą koštuvį, samtį, menturį, molinį dubenėlį, o šalia jos — katiliuką ir įvairius kitus indus, be to, šluotą.

Paskum kilnoja jaunąjį: sodina jį į kėdę, užmauna jam kepurę, kojas dažnai apmausto klumpėmis ir kieme tokiu pat būdu kiloja. Paskum, sakant prakalbą apie jo būsimąjį gyvenimą, užkabina jam ant peties sėtuvą, įduoda raktus, šalia padeda kirvį, dalgį, piūklą, grąžtą ir kitus smulkius daiktus, atveža vežimą, žagrę, akėčias, roges, kopėčias, atveda arklį ir kitų gyvulių po vieną. Jaunąjį kilnojant moteriškos, graudindamos jaunąją, dainuoja šitokią dainą:

Jei nemoki kelnių siūti,
Nereikėjo mano būti.

Verksi, mergele,
Verks tavo širdelė.

Užsikaisi puodilėlį —
Išlaks katins tau pienelį.

Verksi, mergele,
Verks tavo širdelė.

Jei neverki martuojama,
Verksi vyro kuduojama.

Verksi, mergele,
Verks tavo širdelė.

Pakėlę jaunąjį nauju šeimininku, turi atimti šeimininko rangą iš senojo „gaspadoriaus", ūkio savininko. Tam tikslui jie, ton pačion kėdėn vėliau pasodinę bernų kurį, kilnodami mini jaunikio tėvo vardą, šaukdami senąjį, kaip atsigyvenusį, nustojusį savo pirmykštės galios tame ūkyje.

Tuo tarpu senės moteriškos, apspitusos jaunąjį, dainuoja jį graudindamos:

Motušėle, lelijėle,
Aš gavau bernelį tinginėlį —

Ne artojas, ne šienpiovys,
Ne gerų namelių gaspadorius.

Kas dienelė karčiamėlėj,
Kas miela naktelė po staleliu.

Išars kelius, užsės rugius —
Neberasiu kelelio

Pas motušėlę —
Aš, rugelius praskleisdama,

Vasilkėles suskindama,
Ištiesiu kelelį pas motušėlę.

Tuo metu jaunoji graudžiai verkia. Muzikantai, norėdami nutraukti bobų graudinimus ir nuraminti jaunamartę, užrėžia, arti prie klėties priėję, smarkų maršą, norėdami peršaukti jų riksmą. Šios, ką sugriebdamos, veja juos šalin. Pradėjus joms vėl dainuoti, išblaškytieji muzikantai tą pat pakartoja. Ir vieni, ir antri vykdo savo užsispyrimą, kol pagaliau abiems nusibosta. Už tai po martuotuvių jaunamartė duoda muzikantams dovanų dvejas pirštines, stikliuką vyno ar kita ko. Jei muzikantų yra daugiau kaip du, o pirštinių daug nebeturi, tai jaunamartė, muzikantams nematant, parenka tiek molinių dubinėlių, kiek yra muzikantų ir po kiekvieno pavožia tai po vienas pirštines, tai po stikliuką vyno. Atvestiems muzikantams ji pasiūlo už jų nuoširdumą pabandyti savo dovanų laimę.

Martuotuvės ylakiškiuose yra atliekamos panašiu būdu, tiktai abu jaunavedžius kilnoja troboj. Todel jaunajam čia nebesuvelka tiek daug ūkio darbams reikalingų daiktų. Arklį įveda vidun arba prie trobos angos, parodo ir vėl nuveda atgal.

6. Piršlio korimas.

Trečią vestuvių dieną, tuoj po martavimo, pasekėjai ima rūpintis piršliui padaryti galą — jų pareiga piršlį pakarti, nes ir dainuoja pasekėjai, kitų pritariami:

Vai, tu piršly, tu, melagi,
Tu pradėjai visą pradžią,

Tu pradėjai visą pradžią,
Mane, jauną, į nevalią.

Piršlys šelmis, melagis,
Piršlys gyrė vietelę.

Sakė, mūro dvarelį
Krikštolo langeliais.

Kai aš jauna atėjau,
Nieko gero neradau.

Dangum kloti stogeliai,
Virkščioms kimšti langeliai.

Piršlys šelmis, melagis,
Piršdams didžiai melavo.

Sakė, kalne rugelius,
O pakalnėj kvietelius.

Kad aš jauna atėjau,
Nieko gero neradau,

Kalne buvo smilgelės,
O pakalnėj dirselės.

Pasekėjai pasiūlo piršlį karti, bet korimo vadovu prikalba ką nors iš kaimynų, nebuvusių vestuvėse, dažniausiai jų berną, kuris ima vestuvininkus „kiršinti" prieš piršlį ir kuris savo liežuviu padaro tai, kad visi vestuvininkai susiskirsto į dvi puses — smerkiančią ir ginančią. Pirmoji aiškina, kad piršlys esąs kaltas ir reikią jį kaip nors bausti už jo melagystes, suktybes, antroji išranda piršlį nekaltą esant.

Iki gultuvių ar martavimo niekas negali pradėti smerkti piršlio, juo labiau negali pradėti jo korimo apeigų. Jei ir daug anksčiau karia piršlį, pasidarę „balvoną", bet patsai piršlys tokių ceremonijų nepriima, ir pusberniai vengia jį arčiau susitikti.

Jau trečią vestuvių dieną „yra papliopęs, kaip varna, pempesoką užlesusi", nes per kiekvieną valgį atsiranda drąsuolių, kurie jam prikaišioja: „Paskutinį kartą valgai. Iš tavo dantų bus kalčiukai, iš stibukaulių būgnui medukai" ir t. t. Pagaliau prieina prie to, kad paskaito jam dekretą, kurį būtinai turi skaityti iš rašto, o ne žodžiu sakyti.

Skaitytojas pasistoja ant krėslo, įsideda smerkimo dekreto raštą į rėtį ir skaito.

„Nepaprasto melagio piršlio Vaištaros, garsingos pabaigos gyvenimo dekretas, išduotas Didžiojo Karaliaus Zigmanto III vardu.

Metuose šiuose, tuose, anuose, kada katės šunis piovė, zuikis būgną mušė, lokys ragą pūtė; kad gelžinsnapiai per mūsų žemę lėkė, šunes giedojo, gaidžiai lojo, arkliai dantimis brazdino, stirna su pelėda šokinėjo, žuvys lakiojo, driežas į gegužę veizdėjo, bobos veršius kirpo, mergaitės tekėti nenorėjo, vaikiukai jų nebemylėjo; kad riestainiais snigo, vaikai per kiauras naktis nemigo, — tuokart vilkas, tą trenksmą išgirdęs, dideliai persigando — nebeveizdėjo, kur veršiai, kur banda, o iš tos baimės staiga pašoko bėgti, bebėgdamas šoko per kelmą ir išspyrė vaikiuką. Šį žmonės praminė briedaičiu, nes buvo toks smarkus, kaip ežys, taip sugebąs suktis, kaip girnų apatinis akmuo. Tas derlingas ir gyvus vaikiukas capt nutvėrė vilkui trumpai už uodegos ir nepaleido. Vilkas bėgo per Kempėbalių sodžių; nutrūko jo uodega, o vaikiukas — bents — parvirto. Išaugo paskui į veltėdį, baisų melagį ir tarsi vagį, nes apgavo ir pavogė gyvą gražią Petronėlę. Bet kaip apgavo ir pavogė? Šitaip šiaip: pasišovęs, girdi, į piršlius, atvyko į Erdiškių sodžių ir pasakė Pacelių Kazį esant Kempėbalių sodžiaus ponaičiu, gyvenantį didžiame mūro dvare, kurio stogas esąs klotas lašinių paltimis, langai deimanto, takai

sūriais išgrįsti, lieptai ir tiltai marmuro, nuo daugybės dešrų akėčias lūžtant, šulinys medaus ir pieno prigožtas, daržinės javų pripiltos, svirnai šiaudų prikimšti, alaus ežerai, degtinės kūdros pilnos ir sviesto devyni tarpai prižardyti, arklių, bandos, avių ir kiaulių daugybė. To viso pameilusi, Petronėlė pažadėjo tekėti, ir ištekėjo už Kazimiero. O mes visi, čia atvykę, randame paprasto žmogaus gyvenimą, iš medžio padirbtą, šiaudais klotą, tūlus langus, lentelėmis uždarytus. Šitai tau penkios! Pamatę esą apgauti, ryžos tokį piršlį melagį apkaltinti.

Zigmantas III, Karalius, per vesolą(?), išleistą 1664 metuose, įsakė tokius melagius apgaudinėtojus ar, palapinus į žardą, šunimis užpiudyti, ar, už karklyno pastačius, su grybų kotais užmušti, ar, palapinus ant stogo, kopėčias atimti, ar, pastačius ant liepto, pastumti į upę be ramsčio, ar, tiesiog sakant, pakarti ir priartinti prie dangaus.

Mes tada, gale savo rankomis pasirašiusieji, pildydami tuos garbingus įstatymus, nusprendėme didį melagį Vaištartą pakarti.

Pakorę nemažą pelną gausime, nes iš karuoklio makaulės bus likterna, iš akių špunkos, iš nosies šnipkos, iš dantų priekalai, iš liežuvio pakala, iš gerklės tūba, iš stemplės virvė, iš pilvo būgnas, iš grobų vėdarai, dešros ir stygos, iš šonkaulių akėčios, iš plaučių dumplės, iš rietkaulių kočėlai, iš stabukaulių patrūbočiai, iš rankų grėbliai, iš letenų keltuvės ir iš nagų sagos.

Bet kam čia ilgai tauzyti ir skaldyti. Imkit, vaikiukai, ir tempkit! Po ta ištarme savo rankas pasidėjo: Juozapas Margis, Kazimieras Dargis, Pilypas Pilvočius, Jonas Kupročius ir kiti".

Pastaba: išrašyta iš vadovėlio mokykloms parengto „Mūsų tautosaka".

Šisai dekretas, imtas iš M. Valančiaus „Palangos Juzės", p. M. Lubavičienės liudijimu, nesąs pilnas ir visiškai originalus, nes, sakoma, buvęs platesnis ir daug vulgariškesnis. Pavyzdžiui, kad ir pati dekreto pradžia, kiek pamenama, buvusi kitokia, būtent: „Štai dekretas, tau išduotas nuo Zigmanto, karaliaus, metuose šiuose, tuose ir anuose, išrašytas senos bobos pryduruose...; kad gelžinsnapiai per mūsų žemę jojo..., kad arielka lijo.....; ant kalno išvesim, baravykų kotais užmušim, šunimis išpiudysim... Nesitikėk, kad tu esi stiprus ir narsus, kaip kuilys ar paršas, pastuj, kad tave išvesim iš trobos, tuojau bus iš tavęs vėdarų ir sriubos...".

Žinoma, Valančius, pirmiausia, kaip dvasininkas, galėjo patsai iš žmonių gauti išbraukytą tekstą; arba kitas vietas ir patsai galėjo išmesti, nes jam, kaip dvasininkui ir auklėtojui, be abejo, svarbiau buvo gerosios, estetiškosios pusės. Todel nenuostabu, kad ciniško teksto vietos ir jo paties galėjo būti išleidžiamos, o vulgariškumai sušvelninami.

Perskaičius raštą pradedama piršliui už pakarpos imti. Stengiamasi jį tiesiog iš užstalės vesti prie kartuvių. Bet jo gynėjai vėdliai užsėda užstalę ir neišduoda kaltininko. Tada jaunimas iš lauko pusės nori įsikasti prie piršlio pro pamatus, kad galėtų už kojų sugriebęs ištraukti jį lauk. Bet tėvai, nenorėdami nuostolingų „štukų", duodami jaunimui butelį degtinės ar pinigų, sulaiko jį. Pasekėjai, norėdami piršlį lengvesniu būdu pačiupti, užpirkę muzikantus, veda po vienas kito užstalėj esančias šokti. Tuo tarpu išvestųjų vieton sėdasi kitos moterys, dažniausiai senosios, kurios stoja už piršlį, kaip ir visi susituokusieji kad daro. Vėdliai, norėdami piršlį išgelbėti iš jaunimo, dabar jau patys užperka tolesnius šokius. Taip ir nepasiseka piršlio išvesti iš užstalės be 3—4 valandų laiko, kol privargsta šokančiosios. Pagaliau, priėjus vargais negalais piršlio eilei (moterys del nuovargio nebesėda prie jo šalies), pastarasis yra išvedamas „šokti" paties pasamdytojo koriko. Prieš tai abu, ir piršlys ir korikas, iš jaunosios yra gavę po rankšluostį. Pirmasis jį laiko per sprandą į pryšakį persisvėręs, kaip kunigas stulą, antrasis laiko rankoj. Priėjęs korikas užmeta savo rankšluostį piršliui ant sprando ir tempia iš užstalės aslon. Asloj jaunimas su susituokusiaisiais, sudarę dvi priešingas grupes, vieni traukia pro angą, kiti į užstalę stumia. Jaunimas, gavęs viršų, ištraukia piršlį į sėdnių.

Sėdniuje piršlys jiems duoda butelį, kad užuot jį patį korę, pakartų „balvoną", kuris iš anksto parengtas stovi tamsioj sėdniaus kerčioj, saugojamas, kad nepavogtų vėdliai ir tuo nesutrukdytų piršlio korimo. Vėdliai, negalėdami jėga atimti, visokiais gudriais būdais šildavosi „piršlį" išvogti.

Gudriajam piršliui įsibrukus savo rankšluostį kišenėn ir pasislėpus, jaunieji vyrai, koriko vadovaujami, velka užnertu už kaklo rankšluosčiu per kiemą, spardydami, mušdami, rėkaudami prie medžio „piršlį" — šiaudų iškamšą, apvilktą senais nudriskusiais, nuplyšusiais drabužiais, apautą kiaurais batais, klumpėmis ar naginėmis, apmautą „varnų iškapota" kepure. Privilkę prie reikiamos vietos ir rankšluostį pakeitę virve, pakelia keli vyrai sukibę „melagį" ant sausos,

o ne ant žalios šakos todel, kad medis nuo tokio „bestijos", „stervos" korimo nenudžiūtų.

Pakorę „piršlį" susirinkusieji pakelia didžiausią triukšmą: džiūgauja, rėkauja, šaudo, mėto jį akmenimis, stripiniais. Liovus šaudyti ir dūmams bei dulkėms dar neišsisklaidžius, kas nors patraukia žemyn virvelę, kuri yra pririšta prie kamščio butelio, apversto kaklu žemyn už drabužių, greta juosmens, — ir ima čiurkšti raudonas ar geltonas skystimas per kelnių rietus. Tatai sukelia gardaus juoko žiūrėtojams, įvairiai pašiepiantiems piršlį.

Nuėmę nuo kartuvių „balvoną", karučiais pavėžina jį po trobą, kitas, pasiėmęs į glėbį, šoka, dulkina asloj. Iš čia neša į virtuvę, kur kiša virėjoms į katilus. Šios nuo tokios baidyklės kuo nors išsiperka. Reikalauja ir iš jaunųjų išsipirkimo — nori „piršlį" paguldyti jaunųjų lovoje. Vėliau mergaitės nuo jo išperka savo rūtų darželį, nes jaunimas siūlosi tenai šį „negyvėlį" pakasti. Grįžta velkini juo į trobą ir rengias ir čia kasti duobę, bet čia jaunasis išsiperka. Dar pavalkioję jį venur kitur — metę į vandenį nuskandina durpyno ar kūdros dumble, nes jam „nebėra vietos žemėj". Kiti kartais nuneša į duobą ir pastato kojomis ant žemųjų ardų, o į aukštųjų ardų tarpą įspraudžia galvą; kartais ir kitaip įkaria į ardus. Taip baigiasi piršlio „kūnas", o „dūšia" pasirodo aukštai, ant stogo kraigo, bekenčianti pomirtines kančias (mat, piršlys pasilipęs ten periasi su šluotražiu, vanta ar kadugiu). Ir jai, „prakeiktajai", jaunimas paleidžia šūvių, bet — „dvasia" prieš tai pasistengia pranykti antroj pusėj stogo.

Nusikračius piršliu duodami pietūs, ir po pietų pradeda rengti arklius pasekėjams grįžti. Piršlys valgo pietus kartu su visais kitais jau niekuo nebesigirdamas, neberėkaudamas, nes nebeturi savo „rangos".

Pasekėjai grįžta į jaunosios pusę tuo pačiu laiku, kaip ir išlydėję iš ten jaunąją. Atėjus laikui skirstytis, „maršalka" traukia:

Sveteliai, namo, namo!
Kaimynai, namo, namo!

Tai išgirdę, visi subruzda: vieni taisosi išvažiuoti, kiti — išleisti. Pastarieji dainuoja dainas, kurių viena šitokia:

Aš mergytė, kaip rožytė,
Kaip daržely aguonytė.
Lia, lia, lia-lia-lia,
Kaip daržely aguonytė!

Ir vaikinai, kurie jauni,
Paskui manęs eidami,

Lia, lia, lia-lia-lia,
Paskui manęs eidami!

Visi žmonės man kalbėjo,
Kad aš vyro negausiu.

Lia, lia, lia-lia-lia,
Kad aš vyro negausiu!

Bet aš gavau tokį vyrą,
Kad ir visiems gailu yra, ir t. t.

Visi žmonės man taip sakė,
Kad aš bobos negausiu, ir t. t.

Bet aš gavau tokią bobą,
Kad ir vaikų pilna troba, ir t. t.

Nuplyšo paukščių sparneliai,
Po miškelį beskraidant, ir t. t.

Nuplyšo žmonių liežuviai,
Apie mudu bekalbant, ir t. t.

Dievui tiko, žmonės pyko,
Kad mes meilėj gyvenam, ir t. t.

Grįžtantiems pasekėjams jaunamartė įduoda parvežti „pyragų": babkų, sūrių, degtinės ar vyno. Pasekėjai, apsimokėję bernams už arklių priežiūrą ir virėjai už patarnavimą, atsisveikinę sėda vežimuosna ir išvažiuoja, paleisdami oran paskutiniuosius šūvius. Jiems atsiliepia likęs jaunimas. Tiek pasekėjus, tiek ir kitus išvykstančius vestuvininkus jaunieji su likusiais palydi iki vartų.

Jaunimas dar pasilieka iki vėlybo vakaro — šoka, linksminas, žaidžia, kol pagaliau ir jis išsiskirsto.

Pas jaunosios tėvus vakarop laukiama grįžtančių pasekėjų. Parvažiavę, išsidėję ant stalo, parodo likusiesiems vestuvininkams marčios, kad ir menkas, dovanas. Visus jaunosios tėvai pavaišina. Čia jaunimas dar turi progos pasišokti, pasilinksminti. Vėlų vakarą ima vestuvininkai ir čia skirstytis. Tuo vestuvės ir baigiasi.

Pirmo sekmadienio pavakarę jaunieji kelia įvedybas, į kurias susirinkę giminės, artimieji kaimynai pavieši, pasikalba vieni patys su jaunavedžiais, be jokių ypatingesnių apeigų, iškilmių.

Pažįstamieji ar giminės, pirmą kartą sutikę jaunavedžius, kad ir po kelių metų, sveikindami juos patrina ranką į nosinę ar į skverną, kad naujai pradėjusiems gyventi gerai sektųsi avys.

*

* *

M. Zubavičienei, gyvenančiai Beržore, Platelių v., malonėjusiai suteikti man daug medžiagos apie žemaičių vestuves, ypač apie senesniųjų laikų vestuvių apeigas, žaidimus ir padainavusiai beveik visas šiam reikalui dainas, juo nuoširdžiausiai dėkoju.

J. M.

Z. Slavinskas.

Liaudies melodijos ir jų rinkimas

Liaudies muzikos rinkimo klausimas — aktualus. Iki šiol tebesivaduojame tuo, kad filologams reikalingas tekstas, muzikams—melodija; vieni skriaudžia melodiją, kiti tekstą. Filologas užrašinėdamas tekstą nekreipia dėmesio į melodiją ir atvirkščiai. Ir tekstas ir melodija liaudžiai yra neskaidomas vienetas. Dainininkė atpasakodama tekstą suklysta, tuo tarpu to nepasitaiko, kada ji dainuoja. Tad ir galėsime vadinti dainà tokią dainą, kol ji neturi melodijos, kol jos niekas nedainuoja.

„Mes esame patekę į vienpusiškumą", rašo prof. Niemi savo „Lietuvių liaudies dainų tyrinėjimuose", „užmirštame, kad dainos visų pirma yra m u z i k a ir p o e z i j a. Liaudies muzikos tyrinėjimui, be abejo, priklauso paskutinis žodis dainos gimimo istorijoj. Nūnai šis mokslas dar tik prasideda; bet jis vertas ir reikalingas kur kas daugiau darbininkų negu jų turi. Ypač Lietuvoje, kur muzikalumas tarytum į tautos kraują įsisunkęs, ši mokslo šaka būtų labai dėkingas uždavinys. Nebereikia jau nė žymėt, kad daina dabartinės tautos muzikos kūrime gali būti tiltu tarp praeities ir dabarties. Mažai tautai, kuri del geografinės būklės atidaryta veikti rytams ir vakarams, reikėtų stengtis gelbėti kiek galint daugiau ir būsimiems laikams sielos giliausią stygą, savo gaidas" (pusl. 157).

Liaudies dainų melodijų rinkti turėtume labiau suskasti, nes jų daug mažiau surinkta, negu teksto. Pastaraisiais laikais visur labai susidomėta liaudies daina. Paaiškėjo, jog ji nyksta, jog žmonės pradėjo niekinti kaimo papročius, skirstytis į viensėdžius ir t. t. Visos tos sąlygos naikina senesniąją tautosaką, kartu ir liaudies dainas. Čia jos pakeičiamos svetimomis dainomis, romansais, tango, čia šiandieninio erzac skonio reikalavimams pritaikintomis dainomis. Šie da-

lykai paskatino mokslininkus imtis priemonių, kad kiek galima daugiau surinktų senoviškų tautos dainų ir kitų tautosakos dalykų. Pav., Danijoje organizuotas tautosakos rinkimas pradėtas jau 1905 metais, tam darbui tvarkyti įsteigta „Dansk Folkemindesamling"[1]. Austrijoje „Ministerium für Kultus und Unterricht" globoje susidarė specialios komisijos tautosakai rinkti. Vokietijoje įsikūrė „Verband deutscher Vereine für Volkskunde". Tačiau organizuotas rinkimas pradėtas ir baigtas Didžiojo Karo metu. Nuostabus dalykas, kad tokiais sunkiais laikais vokiečiai organizavo beveik visą kraštą tautosakai rinkti, rasdami ir lėšų, nors karas valstybės aruodus buvo gerokai ištuštinęs[2]. Anglijoje be daugelio veikiančių Folkloro draugijų dar įsisteigė Liaudies dainos atgaivinimo draugijos. Amerikos J. V. renka indėnų, kanadėnų, negrų dainas.

Svetimšaliai ir mes patys rinkome savo gaidas, tačiau toje srityje nedaug tesame nuveikę: neišleidome nei vieno moksliškai paruošto melodijų rinkinio, o tie kurie jau yra išleisti, moksliškai sutvarkyto rinkinio pavaduoti negali. Norėčiau apie vieną kitą stambesnį melodijų rinkinį trumpai pakalbėti.

Christ. Bartsch'o (Barčio) „Dainų balsai", I ir II dalis. Rinkinyje įdėta apie 400 melodijų bei variantų. Gaidų užrašymas nekelia abejonių, nes Bartsch'o, matyti, įsigilinta į mūsų melodijų savotiškumus, nusimanyta ir jos net charakterizuota visai tinkamai[3]. Aprašyta ir lietuviškieji muzikos instrumentai. Didžiausias rinkinio minusas, kad neįdėta lietuviško dainų teksto, o vien vokiškas dainų teksto vertimas.

A. Juškevičiaus — Melodje ludowe litewskie — visų didžiausias iki šiol esamų rinkinių. Melodijos užrašytos ne visai tiksliai; todel jomis tenka naudotis atsargiai. Pats redaktorius Noskovskis (įžangos XXVII pusl.) skundžiasi, kad redakcija gerokai sukusi galvas, nes Juškevičius, būdamas muzikos mėgėjas, gaidų ženklus rašęs neaiškiai, netiksliai sužymėjęs linijose gaidas, dažnai klydęs žymėdamas prie rakto diezus ir bemolius; arba vėl, ne kartą užrašęs aukštinimo ženklą taip, jog nebuvę galima suprasti, ar toliau jis veikia ar ne. Gaidų ženklus rašęs pridėtinėse linijose, pats tuo apsisunkindamas užrašinėjimą. Dažnai melodija pasirodžiusi užrašyta netikru taktu; redaktoriams tekę stengtis nujausti (suprasti) gaidų vertę (tęsiamumą, ilgumą), ir paaiškėjus, kad tekstas yra ilgesnis už melodiją, papildyti trūkstančiąja gaida (XXVII pusl.).

Klaidų, kurių būta Juškevičiaus rankraščiuose ir rinkinys ne visur teišvengė. Krinta į akis begalo dažnas melodijos skirstymas taktais, užrašymo technikos vienodumas. Rinkinyje nepažymėta dainų tempas, dinamika, ir vis delto nė vienu žodžiu nepasiaiškinta del ko nepažymėti minėtieji dalykai. Nėra melodijų sąrašo, ir norėdamas susirasti kurią dainą turi gerokai pagaišti ir pasiknaisyti.

Geroji rinkinio ypatybė tai toji, kad mėginta melodijos sisteminti, klasifikuoti, tvarkingiau pažymėti variantus, kilmę ir kitus savumus. Ar tik nebus tai pirmasis mūsų dainų rinkinys, kuriame mėginta melodijos skirstyti, tvarkyti tam tikrais principais. Nemaža čia darbo įdėjo rinkinio redakcija (O. Kolbergas, Kopernickis, S. Noskovskis ir J. Baudouin de Courteney), kurios vieną narį, būtent, S. Noskovskį, prof. T. Brazys ne kartą barė už tariamąjį tų melodijų sudarkymą. Tačiau kaltinamas gal ne visai pagrįstas, nes Noskovskis ar kuris kitas, turėdamas Juškevičiaus užrašus (medžiagą), vargu ar būtų pajėgęs geriau sutvarkyti leidinį. Jis pats redakcijos vardu aiškinasi: „Viską dariau, kaip jau nurodžiau, su dideliu atsargumu ir pasiryžimu, turėdamas galvoje tą atsakingumą, kurio šis darbas ypač reikalingas; jeigu leidinyje atsirastų kai kurių netikslumų, ir skirtumų tarp melodijų liaudies dainuojamų ir čia įdėtųjų, tai nieku būdu jie nebus kilę del redakcijos kaltės“ (XXVII pusl.).

Sabaliausko — Lietuvių dainų ir giesmių gaidos — vienintelis liaudies muzikos leidinys, kuriame surašyta primityviškesnės melodijos, nemaža darbo dainų ir tautinių instrumentų gaidų. Ar ankstyvesnių ir vėlybesnių tos srities darbininkų tokių melodijų nerasta, ar neieškota — nežinia. Galimas daiktas, kad kai kurie užrašinėtojai manė nereiksiant užrašinėti „menkučių“ vos kelių taktų, dargi „negražių“ melodijų. Skirstymo ir grupavimo pagrindu paimtas melodijos ritmas ir ilgumas. Darbas atliktas kruopščiai ir rūpestingai. Tačiau nenurodyta dinamikos, nėra dainų sąrašo. Aprašant instrumentus, vertėjo pažymėti instrumento tonų skalę, platumą ir smulkiau nurodyti, kaip juos dirbdavo. Jeigu kas norėtų knygą pasiskaitęs, pasidaryti tokį ar kitokį instrumentą, kažin ar galėtų[4].

Del užrašymo tikslumo, reiktų išsiaiškinti sutartines melodijas giedamas dviese, triese. Muzikas J. Žilevičius rašo, kad įžymusis kompozitorius Glazunovas, susipažinęs su tuo leidiniu, taip apie jį pasakęs: „Argi šiandien Europoje dar yra tokių chaotiškų liaudies mėgiamų sąskambių, kuriuose vyrauja vieni disonansai[5]. Už tai nei

kun. Sabaliausko, nei bendradarbio kompozitoriaus A. Kačanausko kaltinti negalima: rinkinį jiedu, matyti, tvarkė taip, kaip galėjo, gelbėdami brangius liaudies muzikos dalykus. Sabaliauskas ir Kačanauskas iškėlė aikštėn rečiau sutinkamų melodijų. Jų dėka jas šiandien ir turime. Jei dar būtų gyvas kuris dainininkų, vertėtų tai patikrinti fonografu.

„Lietuvių dainų ir giesmių gaidos", mano išmanymu, geriausiai ir pakenčiamiausiai sutvarkytas dainų rinkinys.

T. Brazio „Lietuvių tautinių dainų melodijos", I knyga (Hum. mokslų fakulteto leidinys) — dainos užrašytos gerai ir taisyklingai, nes prof. Teodoras Brazys, būdamas įžymiausias lietuvių liaudies melodijų tyrinėtojas, mokslininkas, nepaprastai pamėgęs liaudies dainas, tą darbą galėjo atlikti geriau už kitus. Gerą užrašymą kiek temdo rinkinio dainų sutvarkymas: dainos surašytos atsitiktine eile, be numeracijos; dainų sąrašas sudarytos ne paraidžiui, bet palapiui. Visa tai labai sunkina naudojimąsi leidiniu. Nėra dinamikos pažymėjimų, nenurodytas nė vienos dainos tempas. Del tempo prof. Brazys taip aiškinasi: „... mūsų dainų melodijų „tempo" metronomu išmatuoti bei tiksliai nustatyti negalima. Šituo atžvilgiu mūsų dainininkuose bei dainininkėse yra įsigalėjusi didelė subjektinga laisvė. Dainelės jausmų turinio atjautimas valdo judesį ir nustato melodijos „tempą" (žiūr. leid. įžangą). Prof. Brazio tvirtinimais ne visai galima pasikliauti. Visų kraštų folklorininkai dainų tempus užrašo, todel ir mums tektų tai daryti. Etnografijos mokslui ir tyrinėtojams labai svarbu liaudies nuovoka šioj srity, šis tempo interpretavimas, pažinti. Reikia ištirti, kokia ta „subjektingoji liaudies dainų tempo laisvė". Iš kur ją suprasti, nustatyti be liaudies muzikos rinkinių medžiagos, jei ji ten nepažymėta? Apie prof. Brazio studijas ar tvirtinimus kitą kartą plačiau, skyrium. Tačiau dainos tempas būtinai reiktų užrašyt.

Muzikų harmonizuotieji liaudies dainų rinkinėliai turi daugiau praktikos tikslą — jie skiriami chorams, todel specialinių reikalavimų jie neprivalo. Muzikų pastangos atgaivinti ir palaikyti liaudies dainas didžiai reikšmingos. Tik harmonizuojant liaudies daineles reiktų pažymėti, kad harmonizuojamasis dalykas yra liaudies daina. Kai kurie tai pamiršdavo ir išeidavo, kad liaudies dainos autorius yra rinkinėlio autorius.

Chr. Bartsch'o, Sabaliausko—Kačanausko, T. Brazio ir kiti liaudies melodijų rinkiniai teikia gero įspūdžio ir matyti, kad prie jų pri-

dėta rankos aukštos kultūros muzikų. Tačiau vis delto tikėtis tobulo melodijų užrašymo, reikalingo moksliškiems tyrinėjimams, tegalime tik pasinaudoję f o n o g r a f u. Žinoma, muzikas su gerai išlavinta ir ypatinga klausa galės ir be fonografo teisingai užrašyti, tačiau ne visi tokią klausą turi; be to, per dieną jis teįstengs dirbti 2—3 val., vėliau jo klausa nuvargs, ir jis negalės darbo toliau varyti.

Fonografas nepamainomas instrumentas užrašyti dainoms, kurios giedamos dviem, trimis ar daugiau balsų. Be fonografo čia daug sunkiau išvengti netikslumų. Didžiausia fonografo reikšmė yra ta, kad jis gali užrašyti netemperuotinio derinimo melodijas. Liaudis, ypačiai kuri mažiau santykiauja su šiandienine kultūra, mėgsta natūralųjį derinimą (netemperuotą), pav., kai kuriose melodijose vartoja savotiškus pustonius: didesnius už mums pažįstamus bei mažesnius už visą toną. Šis dalykas ne naujas; tatai pažįsta ir kitų tautų liaudies muzika. Antai, egzotiškosios muzikos teorija moko, kad aukštesnio vietinės kultūros laipsnio liaudis toną dalija dar smulkiau už pustonį, būtent, į ⅓ arba į ¼ dalį[6]. Pav., indų gama teoriškai dalijama į 22 ketvirtadalinius intervalus (nors praktikoj ir jie vartoja oktavas, artimesnes Vakarų Europos gamoms). Arabai ir persai turi muzikos sistemą, dalijančią oktavą ir 17 dalių po ⅓ tono, pav.: c, des, eses, d, es, fes, e ir t. t. Savotiškos ir kiniečių bei senovės Škotijos muzikos gamos.

Lietuvių liaudies dainos dainuojamos su užtarimu, lengviau pritaikomos prie temperuoto balsų suderinimo, bet vienbalsinės ne visuomet gerai pritinka. Klausydamas senovines dainas ir mėgindamas jas skambinti pianinu, kai kuriose vietose jauti skirtumą — nepritinka jos prie pianino temperuotų balsų. Matyti, kad vienbalsinių melodijų pagrinde glūdi natūralioji muzikos gama. Šias ypatybes šiandien dar galime rasti toliau nuo miestelių esančiose vietose, tarp miškų, ežerų.

Visus tuos savotiškumus su smulkmenomis tegalėtų užrašyti fonografas, nes užrašinėti mūsų dainas, kad ir gana tobulais šių dienų muzikos ženklais, nelengva: pasitaiko dainoje vietų, kurių ir dabartinė notacija neįstengia tikrai pažymėti, nes neturi tam tikrų ženklų.

Fonografas atvaizduoja dainos melodiją ir žodžius. Jis jau tiek ištobulintas, kad pažymi net kiekvieno garso bangų skaičių; o tai leidžia pamatyti, ar dainininko dainuota temperuota gama ar natūrali. Iš fizikos žinome, kad garso aukštumas pareina nuo virpėjimų

skaičiaus. Iš virpėjimų dažnumo mes matematiškai galime išskaičiuoti ir įrodyti temperuotų ir netemperuotų gamų skirtumą. Žmogaus klausa tegali atskirti nuo 40—4.000 virpėjimų per sekundę; tai labai didelis garsų skaičius ir muzika ne visus juos vartoja, bet išsirenka tuos virpėjimų dažnumus, kurie sudaro muzikos gamos pagrindą. Jeigu mes apskaičiuosime dviejų artimiausių gamos gaidų intervalus ar tono aukštumus, gausime tokią reliatyvią intervalų ir gaidų dažnumo eilę (santykius):

1	$^{9}/_{8}$	$^{5}/_{4}$	$^{4}/_{3}$	$^{3}/_{2}$	$^{5}/_{3}$	$^{15}/_{8}$	2
c	d	e	f	g	a	h	c′
	$^{9}/_{8}$	$^{10}/_{9}$	$^{16}/_{15}$	$^{9}/_{8}$	$^{10}/_{9}$	$^{9}/_{8}$	$^{16}/_{15}$

Iš lentelės matyti, kad intervalas c—d yra didesnis kaip d—e. Taigi mes čia turime gamą, kurioje pareinama nuo vieno tono prie kito ne tolydžio, bet su pertraukomis, šuoliais. Kad išsilygintų intervalai ir gautume tuo būdu didesnį įvairumą pereidami nuo vieno tono į artimesnį toną, įterpiami į diatoninę gamą pustoniai. Taigi iš viso tokių pustonių bus penki. Vadinasi, šiandien vartojama gama turi ne aštuonius, bet dvyliką tonų (pav., chromatinė gama).

Aukštumo pagrindu priimtas kamertonas, kurio gaidos „do" virpėjimų skaičius lygus 512. Muzikos srityje šis standartas kiek žemesnis, būtent, ten vartojama la' = 439 arba 435 virpėjimai į sekundę. Šie standartai ilgainiui mainėsi ir du nurodytieji nustatyti tik pastaraisiais laikais.

Remdamies virpėjimų skaičium do" — 512, galime parašyti ištisą oktavos tonų ir pustonių virpėjimų dažnumo eilę:

I.	c"	is	d"	is	e"	f"	is	g"	is	a"	is	b"	
	546		614			728		819		922			
II.	512	576	640			683	768	853	960				
III.							768	864	960				
	542,4		608,9			724,1		812,8					
IV.	512	574,7	645,1			683,4	767,2	861					

I.	e'''	is	d'''	is	e'''	f'''	is	g'''					
	1092		1229			1456							
II.	1024	1152	1280	1366		1536							
III.	1024	1152	1280		1440	1536							
	912,3												
IV.	966,5	1024											

Antroji lentelės eilė duoda 12 oktavos tonų, vartojamų diatoninėje gamoje. Bet muzikoje dažnai tenka keisti „rakto gaidas", pradėti, sakysime, melodiją ar gamą ne nuo primos (c"), bet nuo kvintos (pav. g"). Toks perėjimas nesudaro sunkenybių tokiems instrumentams, kaip žmogaus balsas arba smuikas, nes tais instrumentais prireikus galime nuo bet kurios gaidos pradėti ir ja remdamies sudaryti visą oktavą pagal nurodytus intervalus. Kitas dalykas tokie instru-

mentai, kaip fortepionas, vargonai, fisharmonija, kurie turi klaviatūrą; pradėjus, pav., nuo kvintos (pav. g) ir išvysčius oktavą nurodytais intervalais, mes gausime eilę tonų, pažymėtų trečioje lentelės eilėje. Visos šitos eilės gaidos dažnumo atžvilgiu atitinka antros eilės gaidas, išskyrus tik dvi, būtent, la, kuriai antroje eilėje atatinka 853 vibracijos, o trečioje eilėje 864 vibracijos ir fis — su 1456 vibracijomis antroje eilėje ir su 1440 vibracijų pirmoje eilėje. Vadinasi, fortepiono klaviatūrai reiktų pridėti dar du klavišu, kad būtų galima naudotis sol gama. Tas pats galima pasakyti apie visas kitas gaidas, ir fortepiono klaviatūrai reiktų pridėti visą eilę naujų klavišų su stygomis. Toks fortepionas ir padirbti sunku ir jo vartojimas puikiausiam pianistui būtų labai nepatogus, nes turėtumėm daugybę klavišų. Todel šiandien vietoje diatoninės gamos vartojama vadinamoji t e m p e r u o t a, atseit v i e n o d a i s u d e r i n t a g a m a[8]. Jeigu mes iš vienodo intervalo sudarysime vienodai temperuotą oktavą, pradėdami nuo do" — 512 virpėjimų, gausime gaidų vibracijas, kurios pažymėtos ketvirtoje eilėje (lentelėje). Visos tos gaidos skiriasi nuo gaidų pažymėtų antroje lentelės eilėje, bet ne daug. Tą skirtumą tegalės pastebėti retas arba muzikas gerai išlavintos klausos. Bet gi fonografas tuos skirtumus galėtų lengvai ir tiksliai užfiksuoti.

Fonografo pagalba galėtumėm apskaičiuoti liaudies melodijos tonų virpėjimą, o iš virpėjimų skaičiaus nustatyti, kuriuo derinimu dainuota — temperuotu ar netemperuotu. Fonografo patobulinimas turi nemaža reikšmės mokslo dalykams, nes taip natūraliai užrašyti dainas retas tesugebės. Iš fonografo plokštelių kiekvienas svetimšalis prieinamiausiu keliu pažintų kitą tautą. Mokslo įstaigos, pasikeisdamos fonogramomis, įsigyja ilgainiui įvairių tautų melodijų rinkinių. Archyvų, kur yra renkamos fonogramos, šiandien turime nemaža. Ausrijoje, Vienos mokslo akademijos fonografinis archyvas įsteigtas 1895 metais, turi jau keliolika tūkstančių egzempliorių fonografinių užrašų. Tokių archyvų turi įsikūrę ir kiti mokslo centrai — Vokietijoje, Danijoje, Amerikoje, Rusijoje ir kitur. Fonografo dėka tyrinėtojas gali studijuoti vietoje (archyve), lyginti įvairių kraštų melodijas, pav., Berlyno archyve yra užrašų iš Naujosios Gvinėjos, Afrikos, Abesinijos, Karolinų salų, Javos, Čili, Filipinų salų, Ceilono ir daugybės kitų. Norint į tuos kraštus nukeliauti, reikėtų daug laiko ir lėšų, o dabar visa vietoje[9].

Tautosakos tyrinėtojai, literatai, nors nebūdami mokyti muzikai, fonogramų dėka galėtų giliau pažinti dainas. Jie patys galėtų stebė-

ti dainos tekstą ir melodiją ir net surasti vienokią ar kitokią jų sąsają. Tautosakos paskaitos universitete plačiau nušviestų mūsų dainų dalyką, jei profesorius turėtų kuo pademonstruoti.

Lietuvoje tuo tarpu fonogramų archyvo dar neturime, nors jau 1904 metais Lietuvių Mokslo Draugijos pastangomis buvo nutarta bent dalis dainų užrašyti fonografu. D-ras Basanavičius užrašė fonografu keliasdešimt melodijų, bet tos fonogramos kažkur dingo ar susigadino. Vėliau valstybinė Kauno muzikos mokykla ketino imtis to darbo. Galiausiai darbštus ir energingas tautosakininkas J. Dovydaitis pradėjo užrašinėti melodijas fonografu. Daugiau, rodos, pas mus toj srity nieko nepadaryta.

Metas būtų pagalvoti apie planingesnį melodijų užrašinėjimą fonografu. Užtektų, kad bent dalį dainų kas fonografuotų, kad būtų galima patikrinti surinktąsias ar renkamąsias dainas. Fonografu galėtume bent dalį dainų surinkti, o kitas vistiek tektų paprastai užrašinėti, kaip darėme iki šiol.

Kad surinktoje liaudies kūryboje mokslininkai rastų rimtos medžiagos, reiktų pasvarstyti kas reikia žinoti rimtesniam melodijų rinkimui.

Visų pirma:

I. K a s u ž r a š i n ė t i? Daugiausia dėmesio kreipiame į liaudies dainų melodijų rinkimą. Tačiau tai dar ne visa; pamirštame rinkti instrumentus (skudučius, kankles, ragus ir t. t.) ir jų melodijas.

Todel reiktų u ž r a š i n ė t i:

1) Instrumentų melodijų pavyzdžius: kaimo muzikantų smuikininkų, armonikininkų melodijos, senesnių šokių (polkų, valsų, maršų) melodijas ir jų pavadinimus, pav., „apcacinė polka“, sutikimo, išleidimo, prikėlimo (vestuvėse) maršus. Kas sudaro orkestrą (smuikų, „basedlų“, tariant kontrabasų skaičius). Rinkti skudučius, vamzdžius sopelkas, ragelius, trimitus, kulines dūdas (Labanoro), kanklius ir kt. Jei kur šie instrumentai pasitaiko, būtinai išmatuoti, smulkiai aprašyti kaip jais griežiama, kaip jais mokosi griežti, iš ko ir kaip padaromi, kokia instrumento tonų gama ir platumas, kas paprastai jais griežia. Užrašyti šių instrumentų melodijas.

2) Dainų melodijas. Jų rūšys, kaip ir dainų teksto, tos pačios. Platesni nurodymai kaip rinkti tekstus duoti „Mūsų tautosakos" pirmose knygose. Tie nurodymai tinka ir melodijoms rinkti.

Užrašyti ripavimų, raliavimų, „šūkavimų" melodijas. Jos turėtų būti užrašinėjamos visos, kokios tik galima išgirsti. Skirstyti jas į blogąsias ir gerąsias — ne rinkėjo darbas; tatai atliks tyrinėtojai.

II. Kaip ir ką reiktų užrašinėti?

1) Kuriuo greitumu, tempu dainuojama. Patartina tempą žymėti metronomu arba tarptautiniais terminais (andante, lento, allegro ir t. t.).

2) Kaip dainuoja: forte, fortissimo, ar piano pianissimo, ar mezzoforte, kur dainininkas—dainininkė daro crescendo, diminuendo, kur pagreitina, pratęsia, palėtina ar susilaiko.

3) Reiktų atsiminti, kad liaudis mėgsta taip dainuoti, jog taktas nevisuomet lieka tas pats, o dažnai keičiasi, pav.; tarp $^{2}/_{4}$ ar $^{4}/_{4}$ takto įsiterpia $^{3}/_{4}$ taktas, $^{4}/_{8}$ — $^{5}/_{8}$, $^{3}/_{8}$ taktas ir panašiai. Tokios taktų „klaidos" liaudies dainoms yra charakteringos. Kai kurie užrašinėtojai tokius taktus „taisydavo" manydami, kad žmonės „nejaučia" ritmo. Todel užrašinėtojas turėtų atsiminti tą takto įvairumą ir keitimąsi. Melodijos taktais galėtų būti ir neskirstomos, ypač kam tas darbas ne visai suprantamas. Tokiais atvejais užtektų nurodyti teksto bei melodijos frazes. Pavyzdžiui:

Pakirsiu berželį | ir ąžuolėlį,
Užtiesiu tiltelį | per Nemunėlį.

Tuo būdu sužymėjus melodijas ir tekstus, specialistams būtų nesunku nustatyti tikrą dainos taktą.

4) Užrašinėtojams vertėtų priminti, kad senesnės liaudies melodijos į dabartinės muzikos rėmus neįtalpinamos, kad nemaža mūsų dainų yra sudėstyta graikų muzikos tonacijų pagrindais. Nepritypęs užrašinėtojas gali įsigeisti vieną kitą melodijos toną paaukštinti, tardamas, kad „be klausos" dainininkas „nedatraukia" reikalingo aukštumo gaidos. Todel kas neįstengtų nustatyti dainos tonacijos, geriau kad nerašytų prie rakto dainų tonacijos ženklų, o žymėti juos reiktų tada, kai jie melodijoje pasitaiko. Užtikus netemperuotos gamos melodiją, vieta, kur pustonis pasikelia daugiau negu puse tono, reiktų pažymėti iš viršaus diezu; ten, kur intervalas nesiekia nė pu-

sės tono — bemoliu. Nors tai nebūtų tikslus užrašymas, vis delto galėtume matyti, kad tose vietose mes randame šią originalią ypatybę. Taip pat reiktų užrašant pažymėti „Vorschlag'us", įvairius melizmatus ir kt.

5) Kaip giedama: vienu balsu, dviem ar trimis. Ar vienas dainininkas ar būrys (choras). Ar sutartinai „tūravojant", ar užtariant, atseit, paraleliškai (tribalsių laipsniais I, IV, V) pritariant. Gal su instrumentų pritarimu.

6) Jei pasitaikytų melodijų užrašyme kurių netikslumų, visuomet reiktų tai pažymėti.

Taip užrašyta liaudies muzika turėtų didesnės reikšmės mokslui. Teisingas melodijų užrašymas įvairiais paaiškinimais apipintas, leistų sudaryti tyrinėjimų sistemą ir metodus, ir nustatyti liaudies muzikos teorijos bei dainų konstrukcijos pagrindus.

Turėdamas galvoje čia iškeltąsias mintis, siūlyčiau:

1) Rinkti liaudies muziką bent vaduojantis pranešime nurodytomis pastabomis.

Melodijas užrašinėti mažiau prieinamas darbas, nes tam reikia specialaus išsilavinimo. Gerų išlavintų muzikų provincijos užkampiuose beveik nėra. Todel mažamoksliams muzikams būtinai reiktų išleisti instrukcijų melodijoms rinkti.

Melodijų rinkimą geriausiai galėtų atlikti vietiniai žmonės, nes jie vieni kitus labiau pažįsta. Atvykę iš svetur nieko neužrašys, nes paprastai žmonėms sunku įkalbėti ką padainuoti. Prieiti prie žmonių ir išgauti dainą yra sunkus dalykas; tam reikia nemaža energijos ir laiko. Tad rodosi, kad ir didelio išsilavinimo muzikams nebūtų prasmės specialiai (pav., iš Kauno) važinėti, užrašinėti melodijų į provincijos kampelius. Vistiek teks pasitenkinti provincijos užrašinėtojais. O, jiems, kaip sakiau, nurodymai reikalingi.

Užrašinėti galėtų aukštesniųjų ir viduriniųjų mokyklų, mokytojų seminarijų muzikos mokytojai, vargonininkai ir kiti.

2) Nedelsiant įsigyti fonografą, kurio reikšmę esame priminę, ir numatyti fonografavimą bent tų dainų, kurios reikalingos patikrinti surinktosioms melodijoms (taupumo sumetimais).

Tautosakos komisija galėtų turėti visoje Lietuvoje skyrius ar korespondentus, kurie visą medžiagą jai siuntinėtų. Jei kur del užrašymo tikslumo kiltų neaiškumų, reiktų užrašyti fonografu.

3) Užrašytąsias melodijas prieš patenkant į Tautosakos komisiją reiktų peržiūrėti, o surinktąsias katalogizuoti. Metodai katalogizuoti ir tvarkyti mums reiktų išstudijuoti ir prisitaikinti mūsosioms melodijoms. Reiktų išrinkti melodijas iš įvairių senesnių leidinių, pav., „Mitteilungen d. lit. Gesellschaft", Stanevičiaus, Bezzenbergerio ir kitų.

4) Surinktajai ir renkamajai muzikos tautosakai prižiūrėti ir tvarkyti, prie Tautosakos komisijos, turėtų būti nusimanantis muzikoje bendradarbis. Toks bendradarbis specialiai atsidėjęs studijuotų muzikos tautosakos medžiagą, jos tvarkymo metodus ir sekmingiau bei racionališkiau padėtų pačiai Tautosakos komisijai dirbti sunkų ir atsakingą tautosakos rinkimo darbą.

---

1) Hjalmar Thuren „Über die folkloristische Sammlung in Kopenhagen".
2) „Bericht über die Sammlung deutscher Volkslieder", 1916—1918, 1918—1919.
3) Įžanginis žodis: „Die Melodien betreffend", I—XXII.
4) Tiesa, A. Sabaliauskas savo knygelėje, „Apie žiemių — rytiečių lietuvių tautinę muziką ir muzikos instrumentus", patiekia smulkesnį instrumentų aprašymą, tačiau vis delto reikėjo savo rinkinyje tai įdėti.
5) 1925 m. „Muzika" 123 pusl.
6) Reiss J. „Encyklopedja muzyki", 1924 m.
7) V. Čepinskis, „Fizikos paskaitos", „Garsas". V skyrius.
8) H. Riemann, „Handbuch der Akustik", 1921 m.
9) J. Žilevičius, „Del dainų rinkimo", „Muzika" 6—7 Nr.

Tautosakos komisijos gauta medžiaga

(Nuo 1932. VI. 6 iki 1933. II. 4).

Eilės Nr.	Kas ir iš kur patiekė	Dainų	Pasakų	Padavimų	Dainuškų	Patarlių bei priežodžių	Prietarų ir burtų	Mįslių	Atsitikimų ir anekdotų	Smulkmenų	Oracijų	Raudų	Liaud. medicinos	Žaidimų
1	J. Pagirys (iš Obelių v.)	26	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—
2	J. Lepeška (iš Liškiavos v.)	98	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—
3	J. Buožis (iš Linkuvos v.)	1	—	—	—	—	—	—	42	—	—	—	—	—
4	P. Čaras (iš Taurag. ap.)	50	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—
5	P. Bušnauskas (iš Ukm. ap.)	19	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—
6	V. Kavaliauskas (iš Daugų v.)	35	20	—	60	—	—	—	—	—	—	—	—	—
7	S. Paliulis (iš Biržų ap.)	200	2	—	—	—	64	19	—	13	—	—	—	—
8	J. Gudjurgis (iš Šiaulių ap.).	146	7	—	—	3	25	65	—	1	—	—	—	—
9	P. Valeika (iš Taujėnų v.)	—	8	—	—	—	—	—	2	—	—	—	—	—
10	S. Tijūnaitis (iš įvair. v.)	30	325	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—
11	M. Stonis (iš Šiaulių ap.)	23	2	—	105	—	71	—	5	—	—	—	—	—
12	V. Adamonis (Rasein. gimn.)	231	87	—	15	—	34	120	—	1185	2	—	—	—
13	V. Bardzilauskas (iš Ūdr. v.)	35	2	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—
14	M. Čilvinaitė (iš Upynos v.)	15	—	—	—	63	—	—	—	1	—	—	—	—
15	V. Kulbokas (iš Vilkav. v.)	6	70	26	15	133	—	—	—	19	—	—	—	—
16	V. Bardzilauskas (iš Urd. v.)	40	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—
17	J. Bielionis (iš įvair. v.)	300	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—
18	E. Šneideris (iš Liškiav. v.)	1173	—	18	61	32	345	698	—	1406	12	—	—	94
19	J. Čiuta (iš Vaškių v.)	142	1	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—
20	M. Jankevičiūtė (iš Kidur. v.)	28	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—
21	A. Alekna (iš Krakių v.)	34	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—
22	V. Kutkus (iš Kėdain. ap.)	160	3	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—
23	Z. Safrončikaitė (iš Seredž. v.)	120	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—
24	J. Zinkus (iš Krakių v.)	417	8	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—
25	J. Švoba (iš Kronių v.)	156	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—
26	J. Bernotas (iš Suvalkijos)	90	17	8	—	88	291	70	5	—	—	—	—	—

Eilės Nr.	Kas ir iš kur patiekė	Dainų	Pasakų	Padavimų	Dainuškų	Patarlių bei priežodžių	Prietarų ir burtų	Mįslių	Atsitikimų ir anekdotų	Smulkmenų	Oracijų	Raudų	Liaud. medicinos	Žaidimų
27	J. Šukys (iš kareivių)	—	—	—	160	—	—	—	—	—	—	—	—	—
28	A. Galiušis (iš Želvos v.)	28	1	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—
29	P. Maldeikis (iš Gegužin. v.)	24	—	—	53	32	—	8	—	—	—	—	—	—
30	P. Blynovas (iš Eržvilk. v.)	79	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—
31	V. Kavaliauskas (iš Alyt. ap.)	76	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—
32	A. Endzinas (iš įvair. v.)	700	—	—	—	250	8	96	—	34	—	—	—	—
33	J. Pagirys (iš Obelių v.)	64	—	—	20	—	—	—	—	—	—	—	—	—
34	A. Krausas (iš įvair. v.)	100	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—
35	D. Čibas (iš Vabalnink. v.)	23	—	—	13	—	—	—	—	—	—	—	—	—
36	J. Kedys (iš Sasnav. v.)	92	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—
37	J. Vencius (iš įvair. v.)	12	—	—	—	2023	22	42	—	4	1	—	—	—
38	J. Piščikas (iš Žemaitk. v.)	3	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—
39	V. Tiškus (iš Betygal. v.)	—	—	—	—	—	200	—	—	—	—	—	—	—
40	P. Lapienė (iš Uten. ir k. ap.)	159	23	—	—	—	—	28	—	—	—	—	—	—
41	V. Stulgaitis (iš Girkaln. v.)	20	1	—	—	—	4	4	—	—	—	—	—	—
42	V. Kulbokas (iš Pilvišk. v.)	22	5	41	25	88	35	—	—	8	—	—	—	—
43	Šiaulių Krašto D-ja (iš įv. v.)	22	3	1	19	18	28	13	—	2	—	—	49	—
44	K. Bajerčius (iš įvair. v.)	100	—	—	—	—	220	230	—	—	—	—	—	—
45	P. Valeika (iš Ukmergės)	160	169	—	2	—	—	—	—	4	24	—	—	5
46	Dz. Giedraitis (Ukm. g. mok.)	210	42	1	1	15	2	25	11	—	—	—	—	—
47	V. Bardzilauskas (iš Ūdr. v.)	75	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—
48	V. Kavaliauskas (iš Alov. v.)	35	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—
49	J. Mickevičius (iš Platelių v.)	70	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—
	Viso	5649	796	95	549	2745	1349	1418	65	2677	39	—	49	99
	Anksčiau gauta . .	39087	2775	382	3372	24378	5876	9581	—	1327	76	13	—	—
	Iš viso	44736	3571	487	3921	27123	7225	10999	65	4004	115	13	49	99

Tautosakos komisijos perrašytos (iki š. m. II. 15) ir tvarkomos dainos.

Eilės Nr.	Kas įteikė	Iš kur	Kiek
279	Kupsčių pr. mok. mokytoja	Pernaravos valsč.	14
280	K. Budrys	Laižuvos valsč.	8
281	B. Dargytė	Šakių Naumiestis	13
282	A. Krausas	Šėdos valsč.	40
283	A. Rimkus	Šeduva, Mažeikiai, Tirkšliai	66
284	A. Činikaitė	Truskavos, Telšių ir Ramygalos v.	228
285	V. Kulbokas	Vilkaviškio valsč.	122
286	A. Mažiulis	Dusetų ir Antazavės par.	69
287	A. Žirgulys	Sturviliškio v., Kėdainių apskr.	76
288	A. Gailiušis	Ramygalos ir Anykščių valsč.	101
289	E. Trumpa	Jokūbaičių par.	32
290	L. Galvonas	Zarasų apskr.	680
291	V. Kulbokas	Vilkaviškio ir Utenos apskr.	100
292	J. Vaidelys	Zapyškio valsč.	70
293	A. Barzda	Dusetų valsč.	13
294	M. Stonys	Šiaulių Perlojos ir kt. valsč.	128
295	J. Čiuta	Linkuvos, Rozalimo ir kt. valsč.	231
296	P. Maldeikis	Gegužinės, Žaslių ir kt. valsč.	77
297	J. Vaidelys	Zapyškio valsč.	50
298	J. Švoba	Marijampolės, Kauno apskr.	198
299	J. Kavaliauskas	Alytaus, Antnemunio ir kt. valsč.	303
300	P. Jonuška	Pušaloto par.	33
301	V. Kavaliauskas	Antnemunio valsč.	76
302	V. Kavaliauskas	Simno, Alytaus ir Antnemunio v.	100
303	J. Čiuta	Joniškio valsč.	145
304	J. Balys	Kupiškio valsč.	45
305	J. Bernotas	Liudvinavo ir Marijampolės v.	87
306	M. Damulis	Šešuolių par., Vilniaus apskr.	10
307	E. Mileikaitė	Panevėžys	10
308	V. Šlėvytė	Josvainių valsč.	10
309	B. Balzaravičiūtė ir kt.	?	8
310	A. Mažiulis	Antazavės ir Dusetų par.	233
311	J. Vaidelys	Zapyškio, Lekėčių ir kt. par.	500
312	V. Nausėdas	Naumiesčio valsč.	54
313	B. Griponytė	Kretingos apskr.	352
314	V. Šlėvytė	Šaravai, Gudžiūnai	19
315	J. Barisas	Lydos apskr.	61
316	A. Rimkus	Viekšnių valsč.	22
317	S. Kuzma	Šilosėdai	1
318	J. Kirlys	Naumiesčio ir Viekšnių apyl.	66
319	S. Paliulis	Biržų apskr.	199
320	Šiaulių Tautosakos Centr.	Šiaulių ir Kauno apskr.	501
		Viso	5151
		Anksčiau buvo	14620
		Iš viso	19771

TURINYS

V. Krėvė Mickevičius. Mūsų paukščiai padavimuose:
1. Lakštingala 3
V. Krėvė Mickevičius. Krikštynų apeigos Dzūkijoj 30

Juozas Mickevičius. Žemaičių vestuvės:

I. 1. Stebėjimas 47
2. Piršlybos 48
3. Sanvedybos 51
4. Zalėtos 51
5. Ūkvaizdžiai 55
6. Sanderybos 63
7. Ėjimas poterių 65
8. Kraitvežiai 66

II. 1. Rengimasis vestuvėms 68
2. Pintuvės 70
3. „Parėtkos" diena 79
4. Antra vestuvių diena 101
5. Vėdlavimas 105

III. 1. Lauktuvės 110
2. Svočios pietūs 112
3. Jaunųjų sugultuvės 114
4. Keltuvės 115
5. Martuotuvės 117
6. Piršlio korimas 119
K. Slavinskas. Liaudies melodijų rinkiniai ir rinkimas 126
Tautosakos Komisijos gauta medžiaga 138
Tautosakos Komisijos perrašytos (iki š. m. II. 15) ir tvarkomos dainos 141